

Kultur i kirken

En kartlegging av kulturaktiviteter i
to bispedømmer i Den norske kirke

Helene Egeland

Olaf Aagedal

KIFO Notat nr 1/2010

KIFO
Stiftelsen Kirkeforskning

©KIFO Stiftelsen Kirkeforskning 2010

ISBN 978-82-92972-14-4

e-post:kifo@kifo.no

<http://www.kifo.no>

Forord

Denne rapporten er blitt til på bakgrunn av et oppdrag fra Kirkerådet i Den norske kirke.

KIFO (Stiftelsen Kirkeforskning) har hatt ansvar for gjennomføring av prosjektet med forsker Olaf Aagedal som prosjektleder. Forsker Helene Egeland har hatt hovedansvaret for datainnsamlingen (spørreskjemaundersøkelsen og intervju), analysen av det kvalitative materialet samt utarbeidelse av den første versjonen av rapporten. Olaf Aagedal hatt ansvar for slutføringen av kapittel 2 og 4 i rapporten.

Flere fortjener takk i forbindelse med gjennomføringen av dette prosjektet:

- representanter fra de menighetene som brukte tid på å la seg intervju i den kvalitative undersøkelsen
- sokneprestene som besvarte et omfattende spørreskjema på en grundig måte
- Kirkerådet v/kulturkoordinator Turid S. Myrholt for tildeling av et interessant oppdrag og for hyggelig samarbeid underveis
- Agenda Utredning og Utvikling som har laget den elektroniske versjonen av spørreskjemaet og tilrettelagt svarene for statistisk bearbeiding
- rådgiver Maria Aase ved KIFO som har formatert og klargjort manus for trykking
- andre kollegaer ved KIFO som har bidratt med gode råd og praktisk hjelp underveis

Oslo mai 2010

Helene Egeland

Olaf Aagedal

INNHALDSFORTEGNELSE

Kap. 1 Innledning	9
Vind i kulturseilene?	9
Bakgrunn	9
Kulturalisering.....	11
Metode og materiale.....	13
Spørreskjemaundersøkelsen	13
Gjennomføring og svarprosent	14
Intervjuundersøkelsen.....	15
Kap. 2 Kulturaktivitetenes omfang, type, organisering og finansiering. Hovedresultater fra spørreskjemaundersøkelsen	19
Kulturbegrepet i undersøkelsen.....	19
Kort om de utvalgte bispedømmene.....	19
Opplegget for resultatpresentasjonen	20
Omfang og bredde i kirkens kulturvirksomhet	20
Kirkens kulturarrangement i egne lokaler	21
Kirkens kulturarrangement i andre lokaler	21
Deltagelse i lokale kulturarrangement	22
Kirken som utleiearena	22
Type kulturuttrykk.....	24
Kulturuttrykk i ulike kontekster	25
Kulturprofilen på kirken som utleiescene	25
Amatørkultur og profesjonell kultur i kirken	26
Lokaler	27
Å arbeide med kultur i kirken	29
Kirkemusikere og kantorer.....	30
Andre ”kulturstillinger”.....	31
Prosjektkompetanse.....	32
Kultursamarbeid	32
Kulturfrivilligheten.....	34
Kulturøkonomi: Billettinntekter	35
Ekstern støtte: søknader og tildeling	37
Søknadsadressater.....	37

Tildelt kulturstøtte	40
Vurdering av ressursituasjonen.....	41
Tilgjengelighet	43
Normer og begrunnelser	46
Opplevelser av kirkens kulturprofil: både folkelig og profesjonell, men lite flerkulturell	49
Hvilke kulturaktiviteter passer i en kirke?	49
Tvilstilfellene og de som ikke passer	50
Kap. 3 Kirke og kulturliv i fire menigheter. En caseanalyse	53
Kulturaktivitetenes ulike roller i kirken	53
Stedsutvikling.....	53
Geilo bygger kulturkirke	53
Domkirke og byutvikling.....	55
Kirke og kultur i flerkulturelle og flerreligiøse lokalsamfunn	57
Kultur i kirken som konfliktfaktor.....	60
”Ikke et hvilket som helst kulturhus”: overordnede synspunkter på kirken som kulturarena..	62
Kap. 4 Kultur i kirken: konklusjoner og drøfting	67
Fra regionale stikkprøver til nasjonale trender	67
Supplerende datakilder	67
Kirkelige registerdata om kulturaktiviteter	67
Andre forskningsresultater om lokalt kulturliv	67
Noen foreløpige konklusjoner om kulturaktiviteter i Den norske kirke	67
1. Kirken er en av de største lokale kulturaktører.....	68
2. Kirken er den lokale kulturarenaen som vokser mest.....	70
3. Musikk og sang dominerer sterkt	71
4. Kirkelig kulturliv er preget av både amatørkultur og profesjonalitet.....	71
5. Nye begrunnelser og normer for kultur i kirken skaper engasjement og debatt.....	72
6. Økt profesjonalisering og variasjonen i kulturuttrykk.....	73
7. Avviklingen av nåværende statskirkeordning og utviklingen av kirken som kulturarena	73
8. Kulturkirken har mangfoldsutfordringer	74
Problemstillinger og data for videre forskning	75
Appendiks	79
Vedlegg 1 Spørreundersøkelsen, Kultur i kirken	79
Vedlegg 2 Intervjuguide	95

TABELLER

Tabell 1. Har kirken/-ene i soknet/soknene arrangert egne kulturarrangementer i løp av de siste 12 månedene (ikke inkludert utlån/utleie til andre arrangører)?(Spm 5)..... 21

Tabell 2. Har kirken i løpet de siste 12 månedene arrangert kulturarrangement i andre (ikke kirkelige) lokaler?(Spm 22) 21

Tabell 3. Deltar kirken/-ene aktivt i lokale kulturarrangement utenfor kirkens egne lokaler (Spm.33)? 22

Tabell 4. Har kirkerommet blitt leid ut til kulturaktiviteter i løpet av de siste 12 månedene (Spm.15)? 22

Tabell 5. Type kirkelige kulturarrangement i løp av siste 12 mnd (Spm.6) 24

Tabell 6. Amatører og profesjonelle på kirkens kulturarrangement (Spm.14.) 26

Tabell 7. Hvilke typer kirkelige arenaer/lokaler er blitt brukt til kirkens egne kulturarrangement i løpet av de siste 12 månedene (Spm.18)?..... 28

Tabell 8. Dersom det er flere kirker i soknet, brukes én eller flere av disse spesielt til kulturarrangement?(Spm 19)..... 28

Tabell 9. Har menigheten/-ene en egen kantor?(Spm.35)..... 30

Tabell 10. Kantor og/eller andre kirkemusikere ansatt i menigheten 31

Tabell 11. Har staben en eller flere ansatte, utenom kantor, med særlig ansvar for kirkens kulturaktiviteter?(Spm.42) 31

Tabell 12. Nødvendige ressurser i menigheten til å kunne arbeide med prosjekt som arbeidsform (Spm 44)..... 32

Tabell 13. Samarbeid om kulturaktiviteter med aktører utenfor Den norske kirke i løp av siste 12 mnd (Spm 32)..... 33

Tabell 14. Utviklingen i oppslutning blant frivillige bidragsyttere til kirkens kulturarbeid de siste fem årene? (Spm.50) 34

Tabell 15. Prisnivå på rimeligste billetter på kirken/-enes egne kulturarrangement?(Spm.9). 35

Tabell 16. Dyreste billettpris på kirken/-enes egne kulturarrangement?(Spm.10)..... 36

Tabell 17. Søknadsadressater for søknader om økonomisk støtte til kulturarrangement (Spm.46)..... 38

Tabell 18. Kilder for innvilget støtte til kulturarrangement (Spm.48) 40

Tabell 19. Har menigheten egnede lokaler for kulturarrangement (Spm.49)?..... 41

Tabell 20. Har menigheten nødvendige personalmessig ressurser for kulturarrangement (styring, organisering, oppfølging, rapportering etc.)(Spm.49)? 42

Tabell 21. Er kulturaktivitetene i kirken tilrettelagt for deltakere/publikum med fysisk eller psykisk funksjonshemming(Spm.52)? 43

Tabell 22. Er kulturaktivitetene i kirken tilrettelagt for deltakere/publikum med annet morsmål enn norsk (for eksempel i salmesang, program, valg av artister etc.)(Spm.52) ? 44

Tabell 23. Er kulturaktivitetene i kirken inkluderende i forhold til etniske minoriteters kulturuttrykk (for eksempel i program, valg av artister etc.)(Spm.52)? 45

Tabell 24. Er kulturaktivitetene i kirken lagt opp med tanke på at de skal være inkluderende i forhold til deltagere fra ikke-kristne religioner (Spm.52)?	45
Tabell 25. Syn på kulturaktiviteters plass og betydning i kirken. Grad av enighet/uenighet i ulike påstander. Prosent. (Spm 53).....	47
Tabell 26. Syn på kulturaktiviteters plass og betydning i kirken. Grad av enighet/uenighet i ulike påstander. Prosent. (Spm 54).....	48
Tabell 27. Bruk av ulike arenaer/bygninger i kommunen for ulike kulturaktiviteter. Prosent.	69
Tabell 28. Endring siste fem år i bruk av ulike arenaer i kommunen til kulturaktiviteter. Prosent.....	70

Kap. 1 Innledning

Vind i kulturseilene?

”Det er jo vind i kulturseilene nå for tiden!”. Slik formulerer en sokneprest sin opplevelse av hva som skjer i kirken og lokalsamfunnet på kulturfronten! Det er dette denne rapporten skal handle om. Hvor utbredt er en slik opplevelse i Den norske kirke? Hvilken forankring har den i virkeligheten? Er det bare i noen få menigheter at man merker den nye kulturvinden, eller er dette en vind som blåser over hele Den norske kirke? Hvor omfattende er kulturaktivitetene i kirkene blitt? Er det menighetene selv som arrangerer eller fungerer kirkene mest som utleiescener? Hva er det som arrangeres? Dreier det seg for det meste om kor og konserter, eller er det også blitt mye dans og drama i kirkerommet? Og hvor i kirken foregår kulturen, kan også alterpartiet bli kulturscene? Hvem bestemmer i så fall dette? Sies det mye nei til kultur i kirkene? Og når man sier ja eller nei, hva er begrunnelsene for dette?

Er alle begeistret for ”vinden i kulturseilene”? Hvor fører denne vinden kirkeskipet?

Disse og lignende spørsmål skal vi komme tilbake til senere i rapporten. Men først skal vi si noe om bakgrunnen for vår studie av kultur i kirken og hvordan vi gikk fram.

Bakgrunn

I statsbudsjett for 2009 ble det, blant annet som et resultat av kulturmelding "Kunsten å være kirke"¹, avsatt 5 millioner kroner til en sterkere kultursatsing i Den norske kirke. Dette ledet til at Kirkerådet besluttet at det skulle opprettes en kulturrådgiverstilling i hvert enkelt bispedømme. Halvparten av disse ble ansatt i løpet av 2009, de øvrige blir tilsatt i løpet av 2010.² Kulturrådgivernes oppgaver skal være å koordinere aktiviteter på kulturområdet i det enkelte bispedømme. Intensjonen med satsingen er at kulturrådgiverne skal bidra til å bygge opp kunst- og kulturfaglig kompetanse i Den norske kirken. Denne kompetansen skal gjøre kirken bedre rustet til å bli en aktør i kulturlivet som i større grad kan likestilles med andre kulturinstitusjoner. Kulturrådgivernes oppgave skal også være å koordinere og videreformidle kompetanse fra de ulike kulturfestivaler som arrangeres rundt om i landet.³

---

¹ Kulturmelding for Den norske kirke ble overlevert Kirkerådet 8. mars 2005

² I 2009 ble kulturrådgivere tilsatt i bispedømmene Agder, Bjørgvin, Møre, Nidaros, Oslo og Sør-Hålogaland. I 2010 blir kulturrådgivere tilsatt i bispedømmene Borg, Hamar, Nord-Hålogaland, Tunsberg og Stavanger.

³ Kirkerådsdirektør Jens-Petter Johnsen i Kirkens informasjonstjeneste 07.10.2008, samt mailutveksling mellom Kirkerådet og KIFO av 02.06.2009 om foreliggende prosjekt.

I forbindelse med den nye satsingen på kulturaktiviteter i Den norske kirke ønsket Kirkerådet å få en *oversikt* over og en *innsikt* i dagens kulturvirksomhet i Den norske kirke.⁴ ”Kultur i kirken” betyr altså i denne rapporten kulturaktiviteter i Den norske kirke. En oversikt over hva som skjer på dette området vil kunne sette Kirkerådet bedre i stand til å utvikle gode verktøy til å evaluere effekten av de nyopprettede kulturrådgiverstillingene. Man ønsket også at prosjektet skulle være et verktøy i arbeidet med å videreutvikle menighetenes kunst- og kulturarbeid i lys av stedsutviklingen for øvrig og fungere som grunnlag for å vurdere hvilke kompetansehevende tiltak som bør iverksettes for å ivareta bredden i kunst- og kulturarrangementene i lokalmenighetene.

Målet med det foreliggende kartleggingsprosjektet er todelt. For det første skal det bidra til å gi oversikt over bredden i kulturtilbud som finnes i kirken i dag; hva slags kulturaktiviteter arbeider man med, hvordan er tilbudet organisert og finansiert, i hvilken grad, og på hvilken måte samarbeider kirken med andre aktører om kulturaktiviteter. For det andre skal prosjektet bidra til en kritisk diskusjon av hvilke visjoner som preger dagens kultursatsinger i kirken. Slike diskusjoner kan handle om hvilke roller kulturaktivitetene anses å fylle i kirken (for eksempel at kultur skal bidra til å styrke et fellesskap, øke inkluderingen, gi kunnskap, formidle kirkens religiøse budskap).

Prosjektet gjennomføres av KIFO, ved prosjektleder Olaf Agedal og forsker Helene Egeland på oppdrag av Kirkerådet. Prosjektet er en del av KIFOs satsing på temaet ”kirke og kulturliv” som Agedal er ansvarlig for. Prosjektet inngår også som en del av ”paraplyprosjektet” ”Religion og estetiserende praksiser”, et prosjekt som finansieres av Norges Forskningsråd og som ledes av Pål Repstad ved Universitet i Agder.

Den foreliggende rapporten er bygget opp slik at vi først introduserer tematikken *kultur i kirken* gjennom å kort gjengi noen av hovedpoengene fra kulturmeldingen *Kunsten å være kirke*, som danner et viktig utgangspunkt for dette prosjektet. I den neste delen redegjør vi for utvalg av materiale og metodiske fremgangsmåter. Etter dette følger en todelt analyse. Den første delen bygger på en spørreskjemaundersøkelse og beskriver omfanget av kulturaktivitetene i Den norske kirke. Den neste delen (som bygger på kvalitative intervju) vil diskutere tre ulike tema som belyser kulturaktivitetenes ulike roller i Den norske kirke. Disse temaene handler om (kultur)kirken og stedsutvikling, (kultur)kirken i det flerkulturelle samfunnet, og til slutt kirken som en kulturarena. Rapporten avsluttes med en oppsummering og diskusjon av hovedfunn i analysen.

---

⁴ Når vi bruker betegnelsen ”kirke” i denne rapporten er det i de fleste tilfeller med henvisning til Den norske kirke. Den norske kirke blir her avgrenset til den ”offisielle” delen av Den norske kirke. De frivillige kristne organisasjonene sin virksomhet som definerer seg som frivillig arbeid innenfor Den norske kirke, er ikke inkludert i vår kartlegging. Disse driver et omfattende kulturarbeid, særlig når det gjelder sang og musikk og i forhold til barn og ungdom som målgruppe.

I teksten vil ”kirken” kunne ha ulike betydninger: kirken i betydning den lokale menigheten, kirken som bygning, kirken som trosfellesskap og institusjon. I de tilfeller det ikke fremgår av sammenhengen hvilken betydning vi referer til, vil dette bli nærmere presisert.

Kulturalisering

I kulturmeldingen *Kunsten å være kirke*, skrevet av Norske kirkeakademier på oppdrag av Kirkerådet, er det ”*samspillet mellom kirken og kunstlivet i bred forstand*” som står i fokus (Kunsten å være kirke 2005:37). Med utgangspunkt i fire begreper ”Kirken” (både den synlige og den usynlige, både det konkrete og det abstrakte), ”Kultur” (både i bred og smal forstand), ”Kunst” og ”Kvalitet” (som her framstilles som et dynamisk begrep som kan handle om alt fra liturgisk kvalitet til kunstnerisk, pedagogisk, diakonal kvalitet) belyses ulike kunststarters relasjon til kirken.

Utvalget hevder at kirken har et delt forhold til bruk av de ulike kunststartene. Dette mener de for det første skyldes at kirken, på grunn av sin pietistiske fromhetstradisjon, ikke tar arbeidet med kunststartene alvorlig nok. For det andre problematiseres kirkens manglende ivaretagelse av kulturuttrykk fra den samiske kulturen, andre minoritetskulturer og ”fremmedkulturelle troende.” (Kunsten å være kirke 2005:71). For det tredje argumenterer kulturmeldingen for at kirkens arbeid med kultur lenge har vært usynlig da offentlig statistikk bare i begrenset omfang har belyst dette kulturarbeidet.

I kulturmeldingen gjennomgås ulike kunstarter for å vise hvilke muligheter de representerer og hvordan kirken kan gå videre og arbeide med disse. De kunststartene utvalget fokuserer på er musikk, ordkunst, drama, dans, film, visuell kunst og arkitektur. Som teologen Leonora Onarheim (2007) har påpekt ligger fokuset i selve kulturmeldingen på å kartlegge kultur forstått som ”finkultur”, noe utvalget også ble kritisert for i høringen.⁵ Kulturmeldingen fungerer ikke bare som en beskrivelse av relasjonen mellom kirke og kultur, men like mye som *en påstand om* hvordan denne relasjonen *bør* se ut. Som Onarheim har påpekt, er det fremfor alt de individuelle verdiene, snarere enn fellesskapsverdiene som vektlegges i meldingen. Således fungerer *Kunsten å være kirken* som en interessant ytring om relasjonen mellom kirke og samfunn, og mellom individet og kirken.

I kulturmeldingens avslutning presenteres ytterligere to påstander om relasjonen mellom kultur og kirke som er interessante for vårt prosjekt. For det første plasserer utvalget kirken ”midt i kulturlivet, som premissleverandør og aktør.” (s.189). Denne påstanden plasser kirken tydeligere inn på hele det kulturpolitiske feltet, og ikke bare den delen av kulturpolitikken som handler om kirkemusikk eller kirkekunst. For det andre ser utvalget kirkens kulturarbeid som ”en måte å være en sann og åpen folkekirke på.” (s. 199). Slik sett handler kulturmeldingen om mer enn et aktivitetsområde i kirken, den handler om hvordan kirken

---

⁵ De fleste av de kategoriene som benyttes i kulturmeldingen er kategorier som er i bruk på det tradisjonelle kulturpolitiske området. Derimot er det en kategori som skiller seg ut, nemlig kategorien *ordkunst*. Ordkunst relateres i kulturmeldingen til hvordan for eksempel nyere norsk skjønnlitteratur de siste årene direkte og indirekte bidrar med bibeltolkninger. Ordkunst handler om hvordan oversettelser av Bibelen bidrar til nye tolkninger, for eksempel i forhold til hvordan salmer kan belyse menneskelige og eksistensielle erfaringer, hvordan fornyelse av det liturgiske språket kan gjøre at flere kan føle seg inkludert, og hvordan prekenen i seg selv aktivt kan forstås som et kulturtrykk hvor formen har betydning for hvordan budskapet forstås. I utvalgets beskrivelse av ordkunst synliggjøres grensen mellom kultur og kirke, og i forlengelsen grensen mellom estetikk og teologi.

kommuniserer med samfunnet. Kultursatsing kan da forstås som en av flere sentrale endringsprosesser som nå foregår i Den norske kirke (for eksempel trosopplæringsreform, liturgireform, gudstjenestereform). Etter *Kunsten å være kirke* har det også kommet andre rapporter som i mer konkret forstand berører hvordan kirken kan arbeide med kultur. En av disse er Kirkerådes rapport *Plan for kirkemusikken* (Kirkerådet, Den norske kirke, 2009) som er spesielt rettet mot menigheters arbeid med bruk av kirkemusikk, både tradisjonell og nyere.

Flere forskere har påpekt at interessen for kultur i samtiden, generelt sett, ser ut til å være økende (Johan Fornäs et.al. 2007). En måte å omtale denne utviklingen på er å si at det har skjedd en *kulturalisering* av samfunnsutviklingen (Fornäs 2007). En slik utvikling kan blant annet ses i byutvikling hvor det å satse på ”kulturkvarter” og kulturalisering har blitt en trend mange byplanleggere, politikere og arkitekter har vist en stor interesse for (Dorte Skot-Hansen 2004). Kulturaliseringstesen handler også om at det har skjedd en endring i hvordan samfunnsutviklingen *omtales*, hvor kultur, blant så vel forskere og politikere, gis en mer betydningsfull rolle. Kulturaliseringen kan således også ses som et uttrykt for et diskursivt skifte (Fornäs 2007).

Flere studier har i løpet av de siste par tiårene vært opptatt av de økonomiske implikasjonene av menneskers villighet til å betale for kultur og kulturopplevelser (blant annet Joseph B. Pine & James H. Gilmore 1999). Likevel finnes det få empiriske studier som kan dokumentere at det har skjedd en utvikling i samfunnet der kultur har fått en større plass. Noen eksempel finnes likevel. Et eksempel er en norsk studie av kulturelt entreprenørskap som viser hvordan tradisjonelle entreprenørskapsideer smelter sammen med tradisjonelle forestillinger om det å skape, og det å være kunstner (Per Mangset & Sigrid Røyseng (red.) 2009). Et annet eksempel er et prosjekt om endringer i lokalt kulturliv hvor bruk av kultur til stedsutvikling og omdømmebygging dokumenteres og diskuteres (Aagedal, Egeland og Villa 2009).

På det religiøse området har det i de siste årene kommet flere studier som analyserer religiøse praksiser ut fra et kulturpolitisk perspektiv. Den engelske kulturpolitikforskeren Oliver Bennett har for eksempel studert den katolske kirken som en kulturpolitisk arena (Oliver Bennett 2009). I norsk sammenheng har også kulturpolitikforskere blitt opptatt av relasjonen mellom kirke og kulturliv. Et eksempel på dette er Anne Løvland og Pål Repstad sin studie av julekonserter (Løvland & Repstad 2008). I denne blir julekonsertene brukt som et prisme for å studere endringer i så vel kulturlivet generelt, som i religiøst liv spesielt. I boken hevder forfatterne at julekonsertene, slik vi kjenner dem, er et forholdsvis nytt innslag i kirken. Selv om man finner noen eksempler på julekonserter allerede tidlig på 1900-tallet, er det først etter den andre verdenskrig at slike konserter får et gjennomslag. I dag har ikke lenger kirken monopol på å arrangere julekonserter, den har fått konkurranser fra andre aktører. I de julekonsertene Løvland og Repstad analyserer (28 julekonserter i Sørlandsregionen), var både kommersielle og lokale arrangører representert. Forfatterne hevder at det er store likheter mellom konsertene i det de ofte inneholder lokalpatriotiske innslag og gjerne krysser sjangergrenser, i det felles formål å behage publikum. Et annet viktig fellestrekk er at de kan fungere som en viktig lokal begivenhet og møteplass, fremfor alt for publikum over 30 år. Løvland og Repstads studie er interessant for vårt prosjekt fordi den tematiserer kirken som

en viktig kulturarena i en lokalsamfunnskontekst. I denne sammenheng vil vi også vise til det før omtalte ”paraply-prosjektet” *Religion som estetiserende praksis* (ledet av Pål Repstad) som vil gjennomføre en rekke delstudier om bruk av kulturuttrykk på det religiøse felt.

Metode og materiale

Vårt kartleggingsprosjekt ble påbegynt i oktober 2009. I løpet av en tremåneders periode samlet vi inn det empiriske materialet som danner grunnlaget for analysen. I det følgende skal vi gjøre rede for prosjektets målsetninger og avgrensinger, hvilke metoder som ble brukt og hvilket materiale som ble samlet inn. Prosjektet har i valg av materiale tatt hensyn til ønsker fremført av Kirkerådet. Kirkerådet ønsket for det første at det skulle gjennomføres en spørreskjemaundersøkelse og en intervjuundersøkelse. For det andre ønsket Kirkerådet at to ulike bispedømmer skulle kartlegges; ett bispedømme som hadde fått en kulturrådgiverstilling, og ett bispedømme som først skulle få opprettet en slik stilling i løpet av 2010. For det tredje ønsket Kirkerådet at minst én kulturrådgiver skulle intervjues. For det fjerde ønsket Kirkerådet at spørreskjemaundersøkelsen skulle belyse alle kunststartene, ha et kjønn- og mangfoldsperspektiv, samt inkludere spørsmål om personale, økonomi, tilskudd, samarbeidspartnere og nettverk. Vi har prøvd å ta hensyn til disse ønskene i gjennomføringen av prosjektet.

Spørreskjemaundersøkelsen

For å få svar på hvordan kirken arbeider med kulturaktiviteter i dag utformet vi et spørreskjema på 58 spørsmål som handlet om bredden i kulturaktiviteter, organiseringsformer, finansieringsformer, samarbeidsrelasjoner, bruk av kulturaktiviteter i ulike sammenhenger (gudstjenester, festivaler, jubileer etc.), utlån av kirken til kulturformål, og til slutt vurderinger av kulturaktivitetenes roller i kirken.⁶

Undersøkelsen ble sendt til samtlige sokneprester i to bispedømmer, Sør-Hålogaland (som fikk en kulturrådgiver i løpet av 2009) og Tunsberg (som får en kulturrådgiver i løpet av 2010). Det var flere årsaker til at sokneprestene ble valgt som respondentgruppe. For det første ønsket vi å få kunnskap om bredden i kulturaktivitetene. Dette var en av grunnene til at for eksempel ikke kantor ble valgt fordi vi regnet med at deres fokus i større grad ville være avgrenset til det musikalske. For det andre ønsket vi å stille spørsmål som impliserte teologiske vurderinger av kulturaktivitetene. Her mente vi at soknepresten ville være en interessant informant. For det tredje antok vi at mulighetene til å få svar på spørreskjemaet ville øke dersom vi sendte den ut til en respondentgruppe som var ansatt i Den norske kirke. Dette var en av årsakene til at ikke leder for menighetsrådet ble valgt.

Valg av en respondentgruppe til å svare på vegne av en institusjon innebærer også begrensninger som er viktige å ta hensyn til i tolkingen av svarene. En ulempe ved å velge

---

⁶ Spørreskjemaet finnes vedlagt, se vedlegg 1.

sokneprestene er at det ikke er de, men menighetsrådet som bestemmer hvilke kulturaktiviteter man får ha i den enkelte kirken. En annen er at det kan være andre ansatte som er mer direkte involvert i og informert om kulturaktivitetene enn soknepresten. En tredje er at det vil være ulike vurderinger av kulturaktivitetenes plass og betydning i menighetslivet og at soknepresten bare er en av flere stemmer i denne sammenheng.

Når vi likevel valgte soknepresten var det ut fra en antagelse om at de satt med en oversikt over det feltet vi var interessert i og at de også hadde kjennskap til hvilke diskusjoner som ble ført i tilknytning til enkeltarrangement eller nye satsinger på kultur. I følgebrevet hvor prosjektet ble presentert, oppfordret vi også soknepresten til å involvere andre kollegaer, som for eksempel kantor, i besvarelsen av skjemaet dersom han/hun ønsket dette. Å velge ut sokneprestene hadde også den fordel at det er denne gruppen som fra før av har ansvaret for å rapportere inn datagrunnlag om kirkenes kulturarbeid til *Årsstatistikk for Den norske kirke*.

Likevel er det åpenbart at de svarene vi har fått på spørreundersøkelsen, særlig når det gjelder vurderingsspørsmålene, speiler at det nettopp er sokneprestene som har vært respondentgruppen. Andre aktører i kirken – som kantor, kirkemusikere, menighetsforvalter eller menighetsrådsmedlemmer vil ofte være de som arbeider med den praktiske gjennomføringen av kulturarrangement i kirkene, eller som er de som fatter beslutninger om hva slags kulturarrangement den enkelte kirke skal ha. Disse aktørene ville trolig ha tegnet et noe annet bilde av menighetens kulturprofil. Vårt prosjekt bør derfor følges opp med en nærmere studie av hvordan arbeidsdelingen er i menighetene når det gjelder kulturoppgaver, hvilke ulike vurderinger som finnes og hvordan beslutninger tas.

Gjennomføring og svarprosent

Undersøkelsen ble, etter at denne var godkjent av Norsk samfunnsvitenskapelige datatjeneste, utformet som et elektronisk skjema som ble sendt ut per e-post til hver enkelt sokneprest 23. november 2009. *Agenda utredning og utvikling AS* har omformet spørreskjemaet til et webbasert spørreskjema. Det er også Agenda som har stått for den elektroniske utsendelsen av undersøkelsen, samt purring. Datainnsamlingen ble avsluttet 11. desember. Undersøkelsen ble sendt ut til samtlige sokneprester i Tunsberg og Sør-Hålogaland bispedømmer, til sammen 145 personer. Vi fikk inn 75 svar, det gir en svarprosent på 51 % av soknepresten. Tre respondenter oppga at de ikke hadde mulighet til å svare på undersøkelsen på grunn av manglende arbeidskapasitet, avvikling av ferie eller sykdom. I tillegg fikk vi tilbakemeling fra tre andre respondenter om at de ikke var sokneprester i det aktuelle soknet. Det er ingen større forskjeller mellom bispedømmene når det gjelder svarprosenten. I Sør-Hålogaland svarte 52 % på undersøkelsen (41 av i alt 83 sokneprester) og i Tunsberg svarte 49 % (32 av i alt 62 sokneprester). To av respondentene hadde ikke oppgitt hvilket bispedømme de tilhørte. Når det gjelder bakgrunnsdata om informantene har vi kun spurt om kjønn og alder. Når det gjelder alder var 27 % under 40 år, 27 % fra 40-49, 31 % fra 50-59 og 15 % over 60. 26 % av informantene var kvinner,

Sokneprester kan være sokneprester i flere sokn og vi ba derfor informantene oppgi hvilket/hvilke sokn besvarelsene gjelder for. 19 av sokneprestene oppgav to sokn, 8 av dem tre sokn. Til sammen betyr dette at svarene gir opplysninger fra 110 av de 204 soknene i de to bispedømmene. Regner vi på denne måten blir svarprosenten noe høyere, 58 % av soknene.

En svarprosent på mellom 50 og 60 % vil være nokså vanlig ved denne typen spørreskjemaundersøkelser der respondenten skal svare på et elektronisk skjema eller et skjema mottatt i posten. Likevel er det klart at det skaper en usikkerhet i tolkingen av svarene at vi ikke vet i hvilken grad den halvparten som har svart er forskjellig fra den halvparten som ikke har svart. Er det for eksempel de sokneprestene som er mest opptatt av kultur som har svart, eller de som er ansatt i menigheter der det skjer mye på kulturfeltet? I tillegg til denne usikkerheten når det gjelder materialets representativitet, har vi også det problemet at utvalget er lite i forhold til statistisk analyse. Dersom et materiale på 75 skal inndeles i mange undergrupper og sammenlignes, sier det seg selv at den enkelte underkategori kan bli liten. Dette må man særlig være oppmerksom på når man sammenligner prosenter fordi små forskjeller i svarfordeling kan gi grunnlag for store prosentforskjeller. For å ta hensyn til disse begrensningene i tolkingen av materialet har vi i mange av tabellene valgt å bruke både faktisk antall respondenter i ulike svarkategorier og prosenter og ikke å dele svarene inn i mange underkategorier. Ut fra disse begrensningene har vi også vært tilbakeholdne med å analysere statistiske forskjeller mellom bispedømmene.

Studien må betraktes og vurderes som en kartlegging av et felt der det på forhånd fins lite empirisk kunnskap og der det er de store linjene i resultatene som er viktige. Denne rapporten vil ha en beskrivende karakter og i liten grad trekke inn teori eller gå nærmere inn i detaljerte sammenligninger og analyser av deler av materialet. Dette gjelder blant annet de mange kommentarene som sokneprestene har gitt som utdyping av svarene på noen av spørsmålene. Respondentene fortjener stor takk for å ha gitt grundige utfyllende fritekst-svar i et omfattende spørreskjema. Her er det interessante data for videre analyser av flere av de tema som tas opp.⁷

Rapporten skal gi et overblikk over bredden av de kulturaktiviteter kirken i dag jobber med, hvilke kulturaktiviteter som er de vanligste, hvordan disse organiseres og finansieres, samt hvilke ulike holdninger som finnes til kulturens rolle i kirken.

Intervjuundersøkelsen

I den kvalitative intervjuundersøkelsen som ble gjort i tillegg til surveyen, har vi foretatt noen endringer i utvalget av informanter i forhold til den opprinnelige planen. I stedet for å intervju menighetsforvaltere (to menighetsforvaltere i to ulike bispedømme) besluttet vi å erstatte disse med sokneprester. Årsaken var at vi ønsket at det skulle være en overensstemmelse mellom respondentgruppen i spørreskjemaundersøkelsen og

---

⁷ Noen av disse temaene vil bli nærmere analysert i Forskningsråds-prosjektet "Religion og estetiserende praksiser".

intervjuundersøkelsen. Ved å velge sokneprester antok vi også at vi ville få mer refleksjon rundt forholdet mellom kulturaktiviteter og teologisk vurderinger.

I tillegg til å intervju fire sokneprester, fordelt på Tunsberg og Sør-Hålogaland bispesømmer, har vi også gjennomført intervju med fire andre informanter: en kulturrådgiver på bispedømmenivå, en kirkeverge, en menighetsrådsleder, og en biskop. Kulturrådgiveren ble intervjuet i overensstemmelse med Kirkerådets ønske. Årsaken til at én kirkeverge og én menighetsrådsleder ble intervjuet var at vi ble oppfordret til å ta med disse av to av sokneprestene vi intervjuet. Grunnen til dette var at kirkevergen på det ene stedet og menighetsrådslederen på det andre stedet, ble ansett som å ha en viktig kunnskap om de tema vi skulle belyse. I tillegg ble biskopen i Sør-Hålogaland intervjuet. Bakgrunnen for dette var at vedkommende var involvert i arbeidet med kulturmeldingen *Kunsten å være kirke* og slik sett kunne bidra med viktig kontekstkunnskap for prosjektet vårt som helhet.

I valget av sokneprester ønsket vi å ha en viss variasjon mellom hva slags type sokn sokneprestene virket i. For det første ønsket vi å ha et sentrum-periferi-perspektiv i undersøkelsen. Dette førte til at vi valgte to sokneprester i bykommuner, og to sokneprester i spredtbygde kommuner. For det andre ønsket vi å velge sokn som på ulike måter belyser kirken i en flerkulturell kontekst. Vi valgte ett sokn med høy andel av innvandrerbefolkningen og et annet sokn der en høy andel har lulesamisk bakgrunn. For det tredje ønsket vi variasjon i utvalget i forhold til satsing på kultur. Tre av de fire soknene arbeider særlig med satsing på kultur i kirken, mens ett sokn ikke har en slik satsing. En ulempe ved denne utvalgsmåten er at den kan føre til at de utvalgte soknene ikke er representative for det mange vil oppfatte som et gjennomsnittlig sokn når det gjelder kulturarbeid. En fordel med de utvalgsriterier vi brukte var at de gav oss muligheten til eksplisitt å diskutere noen viktige aspekter ved kirkens kulturarbeid i sokn hvor slike diskusjoner på ulike måter har vært sentrale.

Alle henvendelser til informanter ble foretatt i første omgang via e-post, og i neste omgang over telefon for å gjøre intervjuavtale. I e-posten ble informasjon om prosjektet gitt og samtykkeerklæring og intervjuguide vedlagt. Alle informanter takket ja til å delta og var også positive til at de kunne være identifiserbare i rapporten. Informantene har fått godkjenne de sitat som er gjengitt i denne rapporten.

Intervjuene hadde en varighet fra 45 minutter til to timer. Alle ble tatt opp på bånd. Intervjuene ble gjennomført og transkribert av Helene Egeland. Intervjuguiden var utformet tematisk. Temaene vi tok opp handlet om kulturvirksomhet i kirken i dag, kirken i lokalsamfunnet, profesjonalisering av kulturaktivitetene, og synet på kulturaktivitetenes ulike roller i kirken.⁸ I e-postkorrespondansen med informantene informerte vi også om at vi ønsket at intervjuet skulle belyse situasjonen på det enkelte sted. Rapporten inneholder ikke navn på informantene da vi ønsket at fokuset skal være på kirken på stedet og informantens rolle i forhold til denne, og ikke på informanten som person. Navnet på stedet soknet ligger i er

---

⁸ For mer informasjon om intervjutemaene, se vedlagt intervjuguide, vedlegg 2.

derimot tatt med, da særtrekk ved stedet kan være av stor betydning for tolkingen av svarene. Denne avgjørelsen er tatt i overensstemmelse med informantene.

Kap. 2 Kulturaktivitetenes omfang, type, organisering og finansiering. Hovedresultater fra spørreskjemaundersøkelsen

---

Kulturbegrepet i undersøkelsen

Før vi presenterer resultatene om kulturaktivitetene i de to bispedømmene, skal vi si noe om hvordan vi har brukt kulturbegrepet i prosjektet. Når det gjelder bruken av kultur i ulike spørsmål i skjemaet ("kulturaktiviteter", "kulturinnslag", "kulturarrangement") har vi ikke gitt noen nærmere definisjon av dette, men tatt utgangspunkt i det vi oppfatter som en dagligdags forståelse av ordet ut fra den sammenhengen det inngår i (for eksempel "kulturarrangement").⁹ Dette er også betegnelser som blir brukt i den årlige kirkelige statistikkføringen som sokneprestene har ansvar for, der f. eks kategorien "kulturarrangement" brukes. Vi har gjort det slik fordi vi antar at dette var tilstrekkelig for utfyllingen av spørreskjemaet og at et forsøk på å definere ordet nærmere her ville skape mer forvirring enn avklaring. Slik ser det også ut til å ha fungert i de fleste tilfeller ved at svarprosenten på de enkelte spørsmål er høy og vet-ikke-prosenten lav. Samtidig er vi klar over at hvordan vi forstår og avgrenser "kultur" i en kirkelig sammenheng, er et stort og komplekst spørsmål med mange ulike svar. Ut fra *en* forståelse av kultur er det for eksempel rimelig å se på hele gudstjenesten som et "kulturarrangement" som bruker ulike kulturelle uttrykk: musikk, sang, retorikk, visuelle symbol, bevegelser osv. Ut fra en slik bruk av kulturbegrepet blir det vanskelig eller meningsløst å spørre om "kulturinnslag" i gudstjenesten, noe også flere av våre informanter har påpekt og kritisert som kommentar til undersøkelsen. Dette er rimelige innvendinger som reiser viktige og interessante spørsmål når det gjelder hele forståelsen av forholdet mellom kirken og kulturfeltet. Dette er imidlertid tema som ikke er så enkle å få belyst i en kvantitativ studie, men som bedre kan studeres gjennom en kvalitativ tilnærming. Vi vil derfor komme tilbake til avgrensingen og forståelsen av kulturbegrepet i slutten av rapporten. En grundig diskusjon av dette problemfeltet sprenger imidlertid rammen for denne rapporten og bør bli et tema som følges mer opp i videre forskning om kultur i kirken.

Kort om de utvalgte bispedømmene

Sør-Hålogaland Bispedømme består av Nordland fylke, Tunsberg Bispedømme av Buskerud og Vestfold Fylke. Arealmessig er Sør-Hålogaland mer enn dobbelt så stort som Tunsberg (38,5 tusen kvadratkilometer mot 17,1 tusen kvadratkilometer), men innbyggertallet i

---

⁹ En slik praksis er også benyttet i en omfattende spørreskjemaundersøkelse til landets kultursjefer i 2008 (Storstad 2010). For en nærmere drøfting av kulturbegrep i kulturlivsundersøkelser, se Aagedal, Egeland og Villa 2009:14.

Tunsberg er nesten det dobbelte av Sør-Hålogaland (489 tusen mot 236 tusen). Når det gjelder administrativ og kirkelig struktur har Tunsberg 35 kommuner og 114 sokn, Sør-Hålogaland 44 kommuner og 90 sokn. Sør-Hålogaland har 118 kirker, Tunsberg 143. Som det går fram av disse tallene omhandler vår undersøkelse et vidstrakt bispedømme med relativt lav befolkningstetthet og et arealmessig relativt lite, men tett befolket bispedømme (særlig gjelder dette Vestfold-delen av Tunsberg Bispedømme).

Opplegget for resultatpresentasjonen

Kirkens kulturaktiviteter kan beskrives langs ulike dimensjoner. Kirken kan forstås som *kulturaktør* med en bestemt aktivitetsprofil som kan beskrives både ut fra *omfang* av denne aktiviteten og *hvilken type* kulturvirksomhet det dreier seg om. Meningen av et kulturuttrykk blir preget av hvilken sammenheng det fremføres i. Er ”kulturaktiviteten” f. eks et innslag i en gudstjeneste eller en egen konsert? Derfor har vi også undersøkt hvilken *kontekst* kulturaktiviteten foregår i. Videre kan vi se på hvilke *ressurser* kirken som kulturaktør disponerer. Med ressurser tenker vi her på *lokaler, personer, kompetanse, organisering, økonomi, samarbeidsrelasjoner*. I forhold til den siste dimensjonen kan ”kirken” også forstås mer konkret som en *kulturarena* eller *kulturscene* der det foregår kulturaktiviteter som også kan være fremført og organisert av aktører som ikke er en del av kirkeinstitusjonen. I hvilken grad fungerer for eksempel kirkerommet som en arena for det lokale kulturlivet? Kirken kan også beskrives som en *normativ institusjon* som bygger på og formidler bestemte oppfatninger om hva som er sant, riktig og viktig. Denne dimensjonen blir viktig å ha med for å forstå begrunnelser for og prioriteringer av kirkens egne kulturaktiviteter, og normering av andre kulturaktørers bruk av kirkens lokaler. Hvordan begrunnes kulturaktivitetene i forhold til kirkens selvforståelse og overordnede visjoner? Hvilke kulturuttrykk mener man passer og ikke passer ikke i et kirkerom?

Spørreskjemaundersøkelsen inneholder mye relevant informasjon i forhold til disse problemstillingene. Vi vil trekke fram noen av hovedresultatene.¹⁰

Vi skal først se på ulike mål for omfang og bredde i kirkens kulturvirksomhet. Deretter skal vi se på type kulturuttrykk og kontekst. Videre skal vi se på data som handler om kirkens *ressurser* i forhold til kulturfeltet. Til slutt skal vi se på *normer og begrunnelser* for kultur i kirken.

Omfang og bredde i kirkens kulturvirksomhet

Kirkens kulturaktiviteter kan defineres og avgrenses på ulike måter. Det kan handle om kirken som *kulturprodusent* der kirken som organisasjon (eller ved personer som representerer kirken) framfører eller arrangerer kulturinnslag. Det kan også handle om kirken som *kulturarena* eller *kulturscene* for framføring av kulturuttrykk, enten det er i kirkelig regi eller

---

¹⁰ I presentasjonen av tallmaterialet har vi angitt hvilke spørsmål tabellene bygger på slik at man kan finne den nøyaktige spørsmålsformuleringen i det vedlagte spørreskjemaet.

ved at kirken lånes eller leies ut til andre kulturaktører. Når vi kombinerer disse dimensjonene får vi flere kirkelige ”kulturfelt”

- Kirkens kulturarrangement i egne lokaler
- Kirkens kulturarrangement i andre (ikke-kirkelige) lokaler
- Andre kulturaktørers bruk av kirken
- Kirkelig samarbeid/deltagelse i eksterne kulturarrangement

Kirkens kulturarrangement i egne lokaler

Tabell 1. Har kirken/-ene i soknet/soknene arrangert egne kulturarrangementer i løp av de siste 12 månedene (ikke inkludert utlån/utleie til andre arrangører)?(Spm 5).

	Tunsberg	Sør-Hålogaland	Total
Nei	2 4.9 %	7 21.9 %	9 12.3 %
Ja	39 95.1 %	25 78.1 %	64 87.7 %
Total	41 100.0 %	32 100.0 %	73 100.0 %

Som det fremgår av tabellen har de aller fleste soknene (88 %) hatt et eller flere kulturarrangement i løp av siste året.

Kirkens kulturarrangement i andre lokaler

Tabell 2. Har kirken i løpet de siste 12 månedene arrangert kulturarrangement i andre (ikke kirkelige) lokaler?(Spm 22)

	Tunsberg	Sør-Hålogaland	Total
Ja	15 39.5 %	9 30.0 %	24 35.3 %
Nei	23 60.5 %	21 70.0 %	44 64.7 %
Total	38 100.0 %	30 100.0 %	68 100.0 %

I tillegg til kirkelige kulturarrangement i egne lokaler, kommer også arrangement i andre lokaler der kirken står som arrangør (35 %).

Deltagelse i lokale kulturarrangement

Et tredje alternativ er kirkelig deltagelse i lokale kulturarrangement (utenfor kirkens lokaler).

Tabell 3. Deltar kirken/-ene aktivt i lokale kulturarrangement utenfor kirkens egne lokaler (Spm.33)?

	Tunsberg	Sør-Hålogaland	Total
Ja	20 52.6 %	18 60.0 %	38 55.9 %
Nei	18 47.4 %	12 40.0 %	30 44.1 %
Total	38 100.0 %	30 100.0 %	68 100.0 %

56 % av soknene sier at de deltar aktivt i slike lokale kulturarrangementer.

Kirken som utleiearena

Når det gjelder kirken som lokal kulturarena for andre kulturaktører har vi spurt om utlån/eller utleie av kirken siste året. 81 % av soknene rapporterer om slik utlån/utleie

Tabell 4. Har kirkerommet blitt leid ut til kulturaktiviteter i løpet av de siste 12 månedene (Spm.15)?

	Tunsberg	Sør-Hålogaland	Total
Ja	29 72.5 %	28 93.3 %	57 81.4 %
Nei	8 20.0 %	1 3.3 %	9 12.9 %
Vet ikke	3 7.5 %	1 3.3 %	4 5.7 %
Total	40 100.0 %	30 100.0 %	70 100.0 %

Samlet gir dette følgende kirkelige aktivitetsprofil:

- Kirkens kulturarrangement i egne lokaler 88 %
- Kirkens kulturarrangement i andre (ikke-kirkelige) lokaler 35 %
- Andre kulturaktørers bruk av kirken 81 %
- Kirkelig samarbeid/deltagelse i eksterne kulturarrangement 56 % ¹¹

Tallene dokumenterer stor bredde i kirkelig kulturaktivitet: i de aller fleste soknene foregår det kulturaktiviteter i kirkens lokaler (88 % egne arrangement og 81 % utleie) og mange menigheter er også aktive i kulturlivet ellers i lokalsamfunnet gjennom egne arrangement (35%) eller deltagelse i lokale kulturarrangement (56 %). Resultatene så langt sier imidlertid bare at slik kulturaktivitet foregår i løp av et år, ikke hvor hyppig eller vanlig den er og hvilken sammenheng den inngår i. For å få vite mer om dette har vi spurt om hvor vanlige kulturinnslag er i ulike deler av kirkens faste virksomhet (ulike gudstjenester, trosopplæring, diakoni med mer)

Når det gjelder gudstjenester viser svarene at i en tredjedel av soknene brukes egne kulturinnslag i de fleste eller alle gudstjenestene. Hyppigst er bruk av kulturinnslag i familiegudstjenester. I 43 % av soknene brukes kulturinnslag i alle, eller de fleste av disse. Nest vanligst er det i ungdomsgudstjenester (35 %) og minst vanlig i de ordinære gudstjenester (22 %).

---

¹¹ Svarene på dette spørsmålet er ikke helt sammenlignbare med de andre fordi det her spørres om ”kirken deltar aktivt” (spm 33), mens de øvrige svarene gjelder om det har vært arrangement i løp av siste 12 mnd

Type kulturuttrykk

Så langt har vi sett på samlet omfang av den kirkelige kulturaktiviteten, men hva slags kulturaktivitet dreier det seg om? Den følgende tabellen gir en oversikt over dette.¹²

Tabell 5. Type kirkelige kulturarrangement i løp av siste 12 mnd (Spm.6)

	Antall	Prosent av utvalget som har hatt kulturaktiviteter (N=66)	Prosent av hele utvalget (N=75)
Julekonserter	51	77	68
Sangkvelder	46	70	61
Konserter med egne kor	44	67	59
Klassisk musikk, konserter	43	65	57
Korkonserter med gjestekor	41	62	55
Omvisninger (kirkekunst, kulturhistoriske omvisninger)	33	50	44
Spill og lek for barn og ungdom	31	47	41
Babysang	23	35	31
Småbarnstreff med kulturaktiviteter	17	26	23
Kirkelige festivaler	15	23	20
Jazzkonserter	13	20	17
Pop/rock konserter	13	20	17
Kirkelige jubileer	13	20	17
Teateroppsetninger	10	15	13
Filmvisninger	9	14	12
Andre festivaler	7	11	9
Andre jubileer	5	8	7
Danseforestillinger	4	6	5
Forfatteropplesninger	4	6	5

Som det fremgår av tabellen er den dominerende aktiviteten i kirkens kulturarrangementer musikk og sang (klassiske konserter, korkonserter, julekonserter, sangkvelder). På andre plass kommer kulturaktiviteter knyttet til kirken som kulturhistorisk bygg. En tredje stor kategori er kulturaktiviteter rettet mot barn og ungdom (spill og lek, babysang, småbarnstreff).

¹² Bare de som har svart Ja på at de har hatt egen kulturarrangement har kunnet krysse av for type kulturaktivitet. Til sammen svarte 66 respondenter at de hadde hatt kulturaktiviteter i kirken i løpet av de siste 12 månedene. Tabellen viser en oversikt over ulike typer av aktiviteter. Den sier ikke noe om hyppigheten, altså hvor ofte man for eksempel har en konsert .

51 av de 66 respondentene som hadde svart på dette spørsmålet, hadde også listet opp andre kulturaktiviteter. Eksempler på slike er foredrag, kulturaktiviteter knyttet til konfirmantundervisningen og trosopplæringen, visning av fotballkamper, kunstutstillinger, kulturarrangement i forbindelse med som St. Hans og jul, kongebesøk.

Kulturuttrykk i ulike kontekster

Hvilke kulturuttrykk blir brukt i ulike kontekster? Dette kan være interessant ut fra flere perspektiver. Et kulturuttrykk får ulik mening alt ut fra hvilke kontekst det inngår i, og hvordan man tar i bruk ulike kulturuttrykk i forhold til kirkens virksomhet kan si noe om hvilken status disse uttrykkene har i kirken. Særlig kan det være interessant å se hvilke kulturinnslag som brukes i kirkens kjerneaktivitet; gudstjenestene. Vi har derfor spurt om hvilke kulturuttrykk som har vært brukt (og i hvilken grad) i løp av det siste året. Svarene viser ikke uventet at det mest hyppige kulturuttrykket (i de soknene som har brukt kultur under gudstjenestene), er musikk og sang som er brukt ”i noen grad/i stor grad” i 95 % av soknene. Deretter kommer drama med 40 %, fortelling 36 %, litteratur/opplesning 32 %, dans 11 % og film 2 %.

Kulturprofilen på kirken som utleiescene

Kirken fungerer også som en viktig ”utleiescene” for kulturarrangementer i mange lokalsamfunn. Hvilke kulturarrangementer er dette og hvilke kulturuttrykk preger kirken som utleiescene? Resultatene viser at det dominerende kulturuttrykket er musikk og sang og at kirken først og fremst fremstår som en lokal konsertscene. Alle soknene som har leid ut til kultur oppgir at de har leid ut til konserter, 66 % spesifiserer at det også dreier seg om julekonserter. En annen stor uteleiekategori er festivaler (23 %) og dette dreier seg trolig også mest om kirkekonserter. Materialet inneholder ellers en omfattende dokumentasjon av hvilke type konserter kirken har blitt leid ut til som viser en meget stor variasjon og bredde både når det gjelder sjanger (klassisk, folkemusikk, jazz, gospel, blues, pop, rock med mer) instrument og uttrykk (orgel, korps, orkester, korsang, solosang med mer) og både amatørutøvere og profesjonelle. Samlet sett gir dette et bilde av kirken som en samlende konsertscene med stor bredde og variasjon.

Den andre store utlån- eller utleie-kategorien dreier seg om kirken som kulturhistorisk institusjon. I 25 % av soknene har kirkene blitt utleid/utlånt i forbindelse med omvisninger. De øvrige utleiekategoriene blir små sammenlignet med dem vi nå har nevnt: dans, drama, fortellerarrangement, forfatteroppleseringer, filmvisninger og jubileer forekommer hver i opptil 5 % av soknene.

Amatørkultur og profesjonell kultur i kirken

Et viktig utgangspunkt for beslutningen om å tilsette kulturrådgivere på bispedømmerådsnivå var at Kirkerådet ønsket at kulturaktivitetene i kirken i større grad skulle preges av profesjonalitet. Profesjonalitet kan handle om ulike aspekter ved et arrangement. Vi har vært opptatt av profesjonalitet i forhold til den kunstneriske utøversiden. Samtidig har vi også ønsket å belyse graden av profesjonalitet i forhold til de personalmessige og tekniske ressursene den enkelte menighet har til rådighet.

Vi vil først se på forholdet mellom amatører og profesjonelle på utøversiden.

Tabell 6. Amatører og profesjonelle på kirkens kulturarrangement (Spm.14.)

Har kirkens egen kulturarrangement vært preget av:		
	Antall	Prosent
Mest profesjonelle aktører	4	7
Mest amatører	24	44
Nokså lik blanding av profesjonelle og amatører	27	49
Total	55	100

Som det fremgår av tabellen preges kirkens kulturarrangementer av amatører (44 %) eller amatører og profesjonelle ”i nokså lik blanding” (49 %). I bare 7 % av utvalget dominerer de profesjonelle aktørene. I følge våre tall har altså de kirkelige kulturarrangementene en amatørprofil eller en amatør-profesjonell blandingsprofil. Det kan være flere mulige forklaringer på at det er blitt slik. Det kan dreie seg om ideologi og tradisjon der kulturaktiviteter har blitt betraktet som et viktig felt å involvere og engasjere menighetens medlemmer på og der kulturuttrykk blir oppfattet som en måte å uttrykke og kommunisere menighetens tro på. Amatørprofilen kan også være et uttrykk for kirkens ønske om å støtte det lokale kulturlivet. En annen faktor som peker i amatørretning, er økonomi fordi omfattende bruk av profesjonelle utøvere krever et større ”kulturbudsjett” enn det mange kirker disponerer. Samtidig har det vært en tradisjon for at kirken har et kunstnerisk ansvar, særlig på det musikalske området, for å videreføre og videreutvikle en kirkemusikalsk tradisjon, noe som kan dra i retning av bruk av profesjonelle aktører.

Ellers er det viktig å merke seg at den amatørprofilen vi har beskrevet gjelder kirkens egne kulturarrangementer. Når det gjelder kirken som lokal kulturscene som også inkluderer utleiearrangementer, vil trolig innslaget av profesjonelle aktører kunne bli større. Dette er i alle fall tilfelle når det gjelder julekonsertene der kommersielle arrangører leier kirker for turneer med profesjonelle artister, mens kirkenes egne julekonserter oftest gis av kirkens egne kor som som regel består av amatører. Det samme gjelder konserter med eget kor ellers i året. Ofte er det også slik at i den grad profesjonelle musikere eller sangere benyttes, så er dette gjerne i samarbeid med kirkens eget amatørkor (Løvland & Repstad 2008).

Å arbeide med kulturaktiviteter krever ressurser. Hvilke ressurser har menighetene til dette området? Med ressurser tenker vi her på *lokaler, personer, stillinger, kompetanse, organisering, økonomi og samarbeidsrelasjoner*.

Lokaler

En viktig ressurs for arbeidet med kultur er egnede lokaler. Hva som er egnede lokaler kan det være ulike oppfatninger om, både i forhold til hvilke krav som de ulike kulturuttrykk stiller og i forhold til hvilke holdninger ulike aktører innenfor og utenfor kirken har til spørsmålet. Dette kommer vi nærmere tilbake til, men i utgangspunktet kan vi slå fast at kirkene representerer et stort potensial som lokale kulturhus ved at de finnes i stort omfang over hele landet. Til sammen fins ca 1620 kirker og 400 lokaler vigslet til kirkelig bruk. Den siste kategorien inkluderer også noen menighetshus, men det samlede antall menighetshus er langt høyere. Det fins ingen dekkende statistikk over antall menighetshus/menighetslokaler. Mens kirkene er bygninger som primært er utformet som rom for gudstjenester og livs- og dødsritualer med fast inventar og utstyr (alter, prekestol, symbolgjenstander, orgel med mer) er menighetshusene ofte mindre ”symboltunge” og mer fleksible rom som brukes til en rekke ulike formål. I en mellomstilling kommer ofte de såkalte arbeidskirker som er utformet for både å kombinere kirkerommets rituelle funksjoner med menighetshusets fleksibilitet og mangbruksmuligheter. Hvilke kirkelige lokaler brukes til kulturarrangementer og hvilke grunner ligger bak valget? I vårt spørreskjema har vi noen spørsmål som gir opplysninger om dette.

Når det gjelder lokaler til kirkens egne kulturarrangementer viser det seg at selve kirkebygget er det vanligste arrangementslokalet. To av tre kulturarrangementer foregår der, en tredjedel i menighetshuset. Andre kirkelige arenaer som gravkapell og kirkegård er sjelden eller aldri blitt brukt til slike arrangementer.

Tabell 7. Hvilke typer kirkelige arenaer/lokaler er blitt brukt til kirkens egne kulturarrangement i løpet av de siste 12 månedene (Spm.18)?

			Total
	Tunsberg	Sør-Hålogaland	
Kirker	23 63.9 %	18 78.3 %	41 69.5 %
Menighetshus	12 33.3 %	5 21.7 %	17 28.8 %
Gravkapell	1 2.8 %	0 .0 %	1 1.7 %
Total	36 100.0 %	23 100.0 %	59 100.0 %

Kirkebyggets dominans kan henge sammen med at ikke alle sokn har menighetshus og at det fins flere kirker enn menighetshus. Hvilke preferanser som ligger til grunn for valg av kulturlokaler sier dette spørsmålet ikke noe om, men andre spørsmål berører dette temaet. I mange sokn vil det være flere kirker og vi har spurt om det er noen av disse som skiller seg særlig ut som ”kulturkirker”

Tabell 8. Dersom det er flere kirker i soknet, brukes én eller flere av disse spesielt til kulturarrangement?(Spm 19)

			Total
	Tunsberg	Sør-Hålogaland	
Ja	15 41.7 %	12 52.2 %	27 45.8 %
Nei	21 58.3 %	11 47.8 %	32 54.2 %
Total	36 100.0 %	23 100.0 %	59 100.0 %

Som tallene viser er det i nesten halvparten av soknene noen kirkebygg som særlig blir brukt til kulturformål. Når vi spør om hva som karakteriserer disse kirkene når det gjelder alder og byggestil er de fleste av disse bygd på 1800-tallet, den nest største gruppen er kirker bygd før 1800-tallet (middelalderkirker, barokkirker etc) og minst vanlig er kirker bygd på 1900-tallet

eller senere. Når det gjelder byggestil nevnes det fire eksempler på at arbeidskirken er den kirken i soknet som er mest brukt til kulturformål.¹³

På spørsmål om hva man mener er grunnen til at de omtalte kirkene brukes mest til kulturarrangement, nevner sokneprestene hyppigst akustikken, dernest lokalets størrelse og sentrale beliggenhet på stedet. Andre forhold som flere trekker frem er estetiske kvaliteter, instrumentale kvaliteter (orgel, flygel) lokalbefolkningens tilhørighetsfølelse i forhold til kirkebygget, og funksjonelle arrangementtekniske kvaliteter i forhold til kulturaktivitet. Noen av svarene tematiserer også en opplevd spenning mellom på den ene siden praktiske funksjonelle krav, og på den andre siden estetiske og symbolske kvaliteter ved bygget i forhold til kulturarrangement.

Spørsmål om vurderinger av kirkelokalenes attraktivitet blir også reist i forbindelse med utleie til kulturformål der vi ber sokneprestene vurdere hva de mener er viktigste grunnene til at kirken blir valgt som arrangementslokale (spm 26). De grunnene informantene mener veier tyngst er økonomi, akustikk og at ”kirken er et spesielt rom som tilfører arrangementet noe ekstra (59 %), dernest at dette er et lokale som trekker mye folk (50 %) og til slutt artistenes ønske om å opptre der (32 %) og at det ikke finnes andre egnede lokaler (23 %).¹⁴

Å arbeide med kultur i kirken

En annen viktig ressurs i kirkens arbeid med kultur er stillinger og personer. Tradisjonelt har det vært på det musikalske området at kirken har hatt særlige stillinger for å arbeide med kultur gjennom kantorstillinger og andre kirkemusikerstillinger. Tre av fire menigheter opplyser at de utover kantor/kirkemusikerstillingene ikke har særskilte stillinger som skal arbeide med kultur.

Trolig blir det også ofte kantor eller kirkemusikere som arbeider med kulturaktivitetene i kirken, både i forhold til å være utøvere, organisatorer, produsenter og undervisere. Hvorvidt den enkelte menighet har en egen kantor eller kirkemusiker kan dermed ha stor betydning for hvordan og i hvilket omfang den enkelte menighet kan arbeide med kulturarrangement. Tilgang på kantor og/eller kirkemusikere kan dermed være med å belyse den enkelte menighets mulighet for å arbeide profesjonelt med kulturaktiviteter.

---

¹³ Svarene på dette spørsmålet er vanskelig å sammenligne fordi informantene har brukt ulike betegnelser for å beskrive alder og byggestil og i noen tilfeller gitt informasjon om flere kirkebygg. En nærmere analyse av ”kulturkirke-preferanser” vil forutsette mer presis og sammenlignbar informasjon som er relatert til etablerte kategorier for klassifisering av kirkebygg. Som et grunnlag for sammenligning kan det nevnes at den største gruppen av kirker i våre bispedømmer er fra 1800-tallet (samlet 37 %, 36 % i Tunsberg og 39 % i Sør-Hålogaland). Når det gjelder kirker bygd før 1800-tallet er forskjellene mellom bispedømmene større (39 % i Tunsberg og 18 % i Sør-Hålogaland).

¹⁴ I tre av faktorene er det store forskjeller mellom bispedømmene. I Tunsberg Bispedømme tillegges økonomiske hensyn større vekt, mens hensynet til akustikk og mangel på andre egnede lokaler vektlegges relativt mer som forklaring i Sør-Hålogaland.

Tabell 9. Har menigheten/-ene en egen kantor?(Spm.35)

	Tunsberg	Sør-Hålogaland	Total
Ja	36 94.7 %	18 60.0 %	54 79.4 %
Nei	2 5.3 %	12 40.0 %	14 20.6 %
Total	38 100.0 %	30 100.0 %	68 100.0 %

I spørreundersøkelsen oppgir 79 % at menighetene har en egen kantor, 20 % av menigheten har ingen kantor. Forskjellene mellom bispedømmene er her relativt store, i Sør-Hålogaland er det 40 % av menighetene som ikke har kantor, i Tunsberg bare 5 %.

Kantors oppgaver i kirkens kulturaktiviteter kan være omfattende. Følgende arbeidsoppgaver nevnes: gjennomføring av kirkelige handlinger (gudstjenesten, gravferd, vigslor), oppgaver i forbindelse med trosopplæringen og konfirmantundervisningen, diakonale oppgaver, deltakelse på andakter utenfor kirken (for eksempel på sykehjem), produsent av konserter, korlederansvar (barnekor, gospelkor, voksenkor o.s.v), orgelkonserter, akkompagnement, koordinere kulturaktiviteter i kirken (samordne øvinger, konserter, få ta i musikere og solister), undervise i orgelspill og sang.

I de menigheter hvor man har flere kantorer ansatt nevner flere av respondentene at arbeidsoppgavene fordeles mellom de ulike kantorene slik at for eksempel en bare kan jobbe med å arrangere konserter, mens en annen kantor spiller orgel under gudstjenesten. Dette er imidlertid ikke den vanlige situasjonen. I de fleste menigheter må kantor dekke et vidt felt. Som vi ser av oversikten over kantors arbeidsoppgaver sammenfaller disse i stor grad med de kulturaktivitetene sokneprestene oppgir at kirkene arbeider mest med; musikkarrangementer, sangkvelder, konserter med egne kor og gjestekor, klassiske konserter, arrangement rettet mot barn og ungdom med mer.

Kirkemusikere og kantorer

I tillegg til, eller i stedet for, kantor har også mange menigheter ansatt *kirkemusikere* som ikke har kantorutdannelse. Dette gjelder 35 % av menighetene i vårt materiale. Kirkemusikernes oppgaver sammenfaller, i følge respondentene, i stor grad med kantors arbeidsoppgaver. Mange av kantor- og kirkemusikerstillingene er bare deltidsstillinger. Særlig gjelder dette kirkemusikerstillingene (74 %), mot 42 % av kantorstillingene.

Hvor stor del av menighetene har ansatte i stillinger på det kirkemusikalske feltet? For å finne svar på dette har vi sett på kantorstillingene og andre kirkemusikerstillinger samlet.

Tabell 10. Kantor og/eller andre kirkemusikere ansatt i menigheten

		38. Har menigheten/-ene en eller flere ansatte kirkemusikere (ikke kantor)?		Total
		Ja	Nei	
35. Har menigheten/-ene en egen kantor?	Ja	14 20.3 %	40 58.0 %	54 78.3 %
	Nei	11 15.9 %	4 5.8 %	15 21.7 %
Total		25 36.2 %	44 63.8 %	69 100.0 %

Som tabellen viser er det bare 6 % av menighetene som ikke har ansatte på det kirkemusikalske feltet. Det vanligste er å bare ha kantor (58 %), deretter å ha både kantor og andre kirkemusikere (20 %). På tredjeplass bare kirkemusikere (uten kantorutdannelse 16 %) og i fire av menighetene mangler man altså ansatte på dette området.

Andre "kulturstillinger"

Selv om de fleste kulturstillingene i kirken er øremerket det kirkemusikalske feltet, finnes det også eksempler på andre "kulturstillinger".

Tabell 11. Har staben en eller flere ansatte, utenom kantor, med særlig ansvar for kirkens kulturaktiviteter?(Spm.42)

			Total
	Tunsberg	Sør-Hålogaland	
Ja	8 21.1 %	5 16.7 %	13 19.1 %
Nei	30 78.9 %	25 83.3 %	55 80.9 %
Total	38 100.0 %	30 100.0 %	68 100.0 %

19 % oppgir at det fins andre stillinger i menigheten (enn kantor/kirkemusikerstillinger) som har særlige funksjoner på kulturfeltet. Svarene viser at dette i de fleste tilfeller er ansvar for kulturaktiviteter som er tillagt innehavere av tradisjonelle stillingskategorier i kirken som f.eks sokneprest, diakon, kateket, kirkeverge. I noen tilfeller dreier det seg om heltidsfunksjoner i disse stillingene, i andre tilfeller om deltidsfunksjoner. Det finnes også noen få eksempel på nye, egne kulturstillinger som f.eks produsent/sekretær på kulturfeltet.

Prosjektkompetanse

Arbeid med kulturaktiviteter kan organiseres på andre måter enn gjennom tilordning til bestemte stillinger. På kulturfeltet er prosjekt blitt en vanlig arbeidsform der man arbeider med en midlertidig organisering for å løse en tidsavgrenset oppgave (f.eks en festival eller et større kulturarrangement). Prosjektkompetanse og personalmessige ressurser til prosjektarbeid kan derfor være et viktig virkemiddel for en kulturarrangør og vi har derfor spurt om menighetene har de nødvendige personalressursene til å følge opp denne utviklingen.

Tabell 12. Nødvendige ressurser i menigheten til å kunne arbeide med prosjekt som arbeidsform (Spm 44).

			Total
	Tunsberg	Sør-Hålogaland	
I stor grad	6 15.8 %	2 6.7 %	8 11.8 %
I noen grad	14 36.8 %	8 26.7 %	22 32.4 %
I liten grad	10 26.3 %	15 50.0 %	25 36.8 %
Ikke i det hele tatt	8 21.1 %	5 16.7 %	13 19.1 %
Total	38 100.0 %	30 100.0 %	68 100.0 %

Svarene viser at flertallet av informantene (56 %) opplever at deres menighet i liten eller ingen grad har slike ressurser. Særlig gjelder dette menighetene i Sør-Hålogaland.

Kultursamarbeid

Samarbeid med andre kulturaktører kan betraktes som en måte å styrke kirkens ressurser når det gjelder kulturarbeid. Informasjon om samarbeid kan også være interessant ut fra andre perspektiver. Det kan si noe om det kirkelige kulturarbeidet sin integrasjon (eller mangel på

integrasjon) i det lokale kulturarbeidet for øvrig. Og hvem man samarbeider med kan si noe om hvilke kulturnettverk kirken deltar i og hvilke målgrupper kulturarbeidet er rettet mot.

Tabell 13. Samarbeid om kulturaktiviteter med aktører utenfor Den norske kirke i løp av siste 12 mnd (Spm 32)

Aktør	Antall	Prosent
Skole	61	81
Barnehage	60	80
Andre lokale private kulturaktører (teatergrupper, orkestrer, band, etc.)	44	59
Andre lokale offentlige kulturaktører (teatergrupper, orkester, band, etc.)	40	53
Kulturskolen	38	51
Den kulturelle skolesekken	13	17
Nasjonale private kulturinstitusjoner (bokforlag, festivalarrangører, konsertarrangører, plateselskap)	13	17
Nasjonale offentlige kulturinstitusjoner (Riksteateret, Rikskonserter etc.)	11	15
Den kulturelle spaserstokken	5	7
Nordiske kulturinstitusjoner	4	5
Kulturinstitusjoner utenfor Norden	2	3

N=75

Tabellen viser for det første at de fleste menighetene er involvert i kultursamarbeid ut over en kirkelig kontekst. Særlig gjelder dette *lokalt* kultursamarbeid (skole, barnehage, offentlige og private lokale kulturaktører). For det andre viser materialet at en stor del av samarbeidet er kultursamarbeid med institusjoner som arbeider i forhold til *barn og ungdom* (barnehage, skole, kulturskole). At det er slik kan henge sammen med at barne- og ungdomsarbeid er et av kirkens viktigste satsingsområder, gjennom så vel konfirmasjonsundervisning som trosopplæring, og at kirken har en bred erfaring med å arbeide med disse aldersgruppene. På det kulturpolitiske området har man også, helt siden 1970-tallet, arbeidet mye med å gjøre kultur tilgjengelig for barn og ungdom. Slik sett kan også kirkens arbeide med kultur rettet mot disse gruppene betraktes om en del av en bredere kulturpolitisk strategi der kulturlivet blir oppfattet som en nyttig ressurs til å kunne inkludere utsatte grupper i samfunnet (Helene Egeland 2007). Barn og unge har ofte blitt sett på som en slik utsatt gruppe og det å skape tilgjengelighet til kulturaktiviteter for alle har vært et viktig demokratisk mål. Kirkens kulturarbeid rettet spesielt mot barn og ungdom kan derfor ses som en forlengelse av en norsk og nordisk velferdspolitikkk hvor inkludering har stått høyt på dagsordenen.

Det er interessant å se at samarbeid mellom kirken og andre aktører er forholdsvis vanlig i forhold til kulturarrangement. Det er nærliggende å anta at slikt samarbeid er med og styrker

kirkens ressurser på kulturfeltet og kirkens kontaktflate i lokalsamfunnet, selv om vårt spørreskjemamateriale ikke sier noe om hvordan dette eventuelt foregår.¹⁵

Kulturfrivilligheten

I kirkens kulturarbeid, som i kulturlivet for øvrig, spiller frivilligheten er betydelig rolle. Slikt arbeid kan handle om alt fra å henge opp plakater eller selge billetter til å pynte lokaler. Tilgang på mange frivillige til å forberede og gjennomføre kulturarrangementer kan være en avgjørende forutsetning for at menighetene kan drive med kulturaktiviteter. Vår studie inneholder ikke noen måling av omfanget på "kulturfrivilligheten" i kirken, men har et spørsmål om hvordan sokneprestene oppfatter utviklingen av denne ressursen i forhold til kulturfeltet.

Tabell 14. Utviklingen i oppslutning blant frivillige bidragsyttere til kirkens kulturarbeid de siste fem årene? (Spm.50)

			Total
	Tunsberg	Sør-Hålogaland	
1 Økende	15 39.5 %	5 17.2 %	20 29.9 %
2 Nokså uforandret	19 50.0 %	16 55.2 %	35 52.2 %
3 Synkende	3 7.9 %	3 10.3 %	6 9.0 %
4 Vet ikke	1 2.6 %	5 17.2 %	6 9.0 %
Total	38 100.0 %	29 100.0 %	67 100.0 %

Som det framgår av tabellen har informantene en optimistisk vurdering av utviklingen av "kulturfrivilligheten". Halvparten mener den er nokså uforandret, 30 % at den er stigende og bare 9 % at den er synkende. At frivilligheten er økende i menighetsarbeidet får også støtte i Den norske kirkes egen årsstatistikk der det samlede antallet registrerte frivillige har steget fra 106 000 i 2006 til 110 000 i 2008 (Årbok for Den norske kirke 2010:112).

¹⁵ Samarbeidsrelasjoner med lokale aktører vil bli nærmere eksemplifisert i caseanalysen i kap.3.

Kulturøkonomi: Billettinntekter

Å arrangere kulturarrangement er ofte kostnadskreven. Utgifter til å lønne profesjonelle kunstnere (musikere, sangere, skuespillere etc.) koster ofte mer enn det budsjett den enkelte menighet har til rådighet. I tillegg kommer ekstrakostnader i forbindelse med for eksempel leie av teknisk utstyr og teknisk personal, annonseutgifter, utforming av informasjonsmateriell og innkjøp av rekvisita. Som en av informantene påpekte, er ofte utgiftene til å ha nasjonalt anerkjente artister i den lokale kirken større på de steder som ligger langt fra hovedstadsregionen. Her må man kalkulere med høyere utgifter til reise og losji enn i kirker i områder hvor mange kunstnere og musikere bor.

En måte å dekke slike utgifter på er gjennom billettinntekter og trolig er dette blitt en vanligere finansieringsform i kirkene i de senere år. Det vil kunne være ulike oppfatninger av hvor heldig en slik utvikling er. Noen vil legge vekt på et prinsipp om at det som skjer i kirken skal være tilgjengelig for alle og at inngangspriser ikke skal stenge noen ute, særlig når det gjelder kirkens egne arrangementer. Andre vil se på billettinntekter som en nødvendig og legitim måte å finansiere kirkens kultursatsing på. Vi skal nå se nærmere på praksis på dette feltet. I vår undersøkelse har vi spurt om prisnivået på billetter til kulturarrangement i kirken, både kirkens egne og når andre leier kirken.

Tabell 15. Prisnivå på rimeligste billetter på kirken/-enes egne kulturarrangement?(Spm.9)

			Total
	Tunsberg	Sør-Hålogaland	
Under 100 kroner	14 41.2 %	8 40.0 %	22 40.7 %
Mellom 100 og 200 kroner	16 47.1 %	7 35.0 %	23 42.6 %
Ikke relevant	4 11.8 %	5 25.0 %	9 16.7 %
Total	34 100.0 %	20 100.0 %	54 100.0 %

Tabell 16. Dyreste billettpris på kirken/-enes egne kulturarrangement?(Spm.10)

			Total
	Tunsberg	Sør-Hålogaland	
Under 100 kroner	2 6.3 %	3 15.0 %	5 9.6 %
Mellom 100 og 200 kroner	14 43.8 %	9 45.0 %	23 44.2 %
Mellom 200 og 300 kroner	9 28.1 %	3 15.0 %	12 23.1 %
Over 300 kroner	2 6.3 %	0 .0 %	2 3.8 %
Ikke relevant	5 15.6 %	5 25.0 %	10 19.2 %
Total	32 100.0 %	20 100.0 %	52 100.0 %

Som det går fram av tabellene varierer billettprisene på kirkenes kulturarrangement fra under 100 kr for de rimeligste til over 300 kr for de dyreste. Det siste har bare forekommet i to av soknene, mens 54 % av soknene ikke har hatt kulturarrangement med billettpriser over 200 kroner.

Når det gjelder billettprisnivået på utleiearrangementer ligger dette jevnt over høyere. I 16 % av soknene har man hatt billettpriser over kr 300 og i 55 % av soknene over 200 kr. På kirkens egne kulturarrangementer var det mulig å komme inn for under en hundrelapp i 41 % av soknene, på utleiearrangementene var dette bare mulig i 12 % av soknene.

Tallene ovenfor viser at det nå også er blitt tradisjon for at det kan koste å gå i kirken. Det gjelder kirkens egne arrangementer, selv om billettprisnivået her ligger lavt i forhold til både kulturmarkedet generelt og i forhold til kulturarrangement der andre leier kirken. Når det gjelder prisforskjellene på egne arrangementer og utleiearrangementer kan det være flere grunner til dette. Utgiftsnivået er lavere når man arrangerer i eget hus, andre motiver enn fortjeneste vil oftest være dominerende, flere av kirkenes kulturarrangement har en amatørprofil med lave artistutgifter osv. I tillegg kommer den før nevnte motviljen mot at kirkene skal ta seg betalt og for synlig blande ”børs og katedral” i egen virksomhet (Bourdieu 1996).

Ved utleie kan billettprisen bli presset oppover både ved høyere ugiftsnivå og ved at både arrangør og utleier kan være mer opptatt av at arrangementet skal lønne seg. Dette gjelder ikke minst julekonsertene der mange kirker nå ser det som et legitimt anliggende å få sin andel av en kommersiell arrangør sin fortjeneste. Her operer imidlertid mange kirker trolig

med ulike prispolitikker alt etter hvem leier er. Som eksempel nevner Løvland og Repstad Kristiansand domkirke: ”I kontrakten som brukes av Kristiansand domkirke, opereres det med fire kategorier, fra amatører og idealistiske kristne organisasjoner som får bruke kirken gratis, til de profesjonelle, der leiesummen utgjør 20 prosent av billettinntektene ” (Løvland og Repstad 2008:196). Når det gjelder de 28 julekonsertene som Løvland og Repstad har undersøkt finner de tre hovedtyper: ”De mest kjente som tar 300 kroner for en billett, en mellomkategori der billetten koster fra 100 til 150 kroner, og de små og lokale som ikke selger billetter, men sender rundt kollektbøssa eller setter den ved utgangen” (Løvland og Repstad 2008:196). En utbredt praksis ved mange kulturarrangementer, ikke minst i kirken, er også at artister opptre gratis og at billettinntekter eller innsamlede penger fra arrangementet går til et idealistisk formål.

Ekstern støtte: søknader og tildeling

En annen måte å dekke utgifter til kulturaktiviteter på er å søke støtte fra eksterne kilder. I undersøkelsen spurte vi derfor om menigheten i løpet av det siste året hadde søkt om økonomiske støtte. Vel halvparten av menighetene (52 %) oppgir å ha søkt slik støtte. Når det gjelder tildeling oppgir 75 % av de som søkte at de har fått tildelt midler. Slik spørsmålet er stilt vet vi imidlertid ikke om tildelingene gjelder de samme søknadene som vi har spurt om i et tidligere spørsmål, så vi kan bare bruke dette tallet som en mer generell indikator på tildelingsandelen.

Søknadsadressater

Hvem er så adressaten for kultursøknadene? Det finnes flere typer av støtteordninger. Disse kan være både offentlige og private. Videre kan det handle om aktører som finansier prosjekter på lokalt, regionalt, nasjonalt eller internasjonalt plan. I undersøkelsen forsøkte vi å få med denne bredden i svarkategoriene. I tillegg kunne respondentene også selv oppgi om de hadde søkt støtte fra andre aktører som falt utenfor de kategoriene vi hadde foreslått.

Av de 36 respondentene som hadde oppgitt at de hadde søkt om støtte, var det 34 respondenter som oppga hvor de hadde søkt støtte. Fordeling ser ut som følger:

Tabell 17. Søknadsadressater for søknader om økonomisk støtte til kulturarrangement (Spm.46)

Søknadsadressater	Antall	Prosent av alle søkn (N=75)	Prosent av søkerne (N=36)
Kommunen	27	36	75
Fylkeskommunen	16	21	44
Norsk kulturråd	14	19	39
Andre lokale offentlige kulturaktører	11	15	31
Nasjonale stiftelser og fond (f. eks. Fritt Ord)	10	13	28
Andre lokale private aktører	8	11	22
Den kulturelle skolesekken	8	11	22
Den kulturelle spaserstokken	1	1	3
Nordiske	0	0	0
Internasjonale	0	0	0
Ikke oppgitt	2	3	6

Som vi ser oversikten er det *offentlige lokale og regionale aktører* som topper lista over søknadsadressater. Blant disse står kommunen i en særklasse, hele 75 % av de som søkte har sendt søknaden hit. Andre store søknadsmottakere er fylkeskommunen og Norsk Kulturråd. 8 menigheter har søkt om midler fra Den kulturelle skolesekken og bare en fra Den kulturelle spaserstokken. Ingen menigheter har søkt om støtte fra nordiske og internasjonale finansieringskilder (som f.eks EU).

På mange måter er ikke dette bildet så overraskende. Alle kommuner og fylkeskommuner har egne kulturbudsjett hvor man kan søke støtte. Likeledes er Norsk kulturråd en nærliggende adressat å velge da det er Norsk kulturråd som forvalter Norsk kulturfond, et fond som mottar årlige bevilgninger over statsbudsjettet. Fondet gir tilskudd til enkelttiltak og til forsøksvirksomhet på kunst- og kulturområdet. Da Norsk kulturråd i tillegg gjennom mange år har gitt støtte til blant annet kirkemusikk og tilskudd til fornyelse eller utskiftning av gamle orgel, er denne institusjonen naturlig å velge som et sted man søker støtte fra.

I mange lokalsamfunn er private aktører aktive sponsorer av lokale kulturarrangement. Det er for eksempel ikke uvanlig at lokale banker eller bedrifter støtter lokale festivaler, konserter, utstillinger eller andre kulturtiltak. Man skulle tro at kirken i mange lokalsamfunn ble oppfattet som en samlende institusjon med høy legitimitet. På denne bakgrunnen kan det virke overraskende at bare 22 % av søkerne har søkt om støtte fra lokale private aktører.

Når det gjelder Den kulturelle skolesekken og Den kulturelle spaserstokken er dette relativt nye pengesekker for det kirkelige kulturfeltet. I 2003 ble vedtok Stortinget å etablere den Kulturelle skolesekken (St.meld.nr.38 (2002 - 2003): *Den kulturelle skulesekken*). I Stortingsmelding nr. 8 (2007-2008) ble det slått fast at ”Religiøse institusjonar og trussamfunn må òg reknast med blant viktige ressursar i arbeidet med *Den kulturelle*

skulesekken.” Dette åpnet for et større samarbeid mellom blant annet Den norske kirke og Den kulturelle skolesekken om samarbeider om kulturaktiviteter rettet mot barn og ungdom. For å gjøre det lettere for aktører i Den norske kirken å se hvilke muligheter kirken har for å utforme slike prosjekter publiserte rådgiver Kirstin Gunleiksrud i 2009 boken *Kirken og den kulturelle skolesekken* (Gunleiksrud 2009). I og med at denne satsingen er forholdsvis ny må man likevel anta at det kan ta tid før lokale menigheter blir bevisst denne muligheten. Dette kan være en av årsakene til at relativt få av respondentene i vår undersøkelse oppgir å ha søkt om slik støtte. En annen grunn kan være at det på dette feltet i de siste årene har eksistert en annen stor pengesekk gjennom Trosopplæringsreformen.

Når det gjelder *Den kulturelle spaserstokken*, et kulturtilbud rettet mot eldre, er det også slik at det siden 2008 har vært avsatt egne prosjektmidler hvor også Den norske kirke kan søke. Likevel viser resultatet fra vår undersøkelse at det er svært uvanlig å søke støtte her fra. Dette kan skyldes at ordningen i seg selv er ny, og at ikke alle kommuner har et slikt tilbud.

Som vi ser av tabellen er det ingen som har søkt om støtte fra nordiske eller internasjonale aktører. Det er vanskelig å si hva årsakene til dette kan være. På de ene siden kan det handle om at kunnskapen om slike støtteordninger er relativt lav. På den andre siden kan det handle om at å søke slike midler, særlig fra EU, ofte innebærer omfattende krav til dokumentasjon og rapportering der mange menigheter ikke har den kompetanse og de personmessige ressursene som må til for å lage slike søknader. Denne tolkingen underbygges av sokneprestene sin vurdering av at kompetanse i forhold til prosjektarbeid (som også kan dreie seg om søknadskrivning) er relativt lav. Blant informantene i denne studien var det mange som ønsket at de nyetablerte kulturrådgiverne skal kunne hjelpe dem i et slikt arbeid. Støttebehovet dreiet seg både om å få informasjon om hvor man kan søke og å bistå i selve søknadsprosessen.

Tildelt kulturstøtte

Når det gjelder tildelt kulturstøtte følger denne mye av det samme mønsteret som søknadene med offentlige lokale og regionale kilder som de viktigste og kommunen som den vanligste ”kulturstøtteren”. Når det gjelder forholdet mellom søknader og tildelinger kan vi imidlertid, som før nevnt ikke sammenligne disse direkte fordi vi ikke vet om tildelingene gjelder de søknadene vi har opplysninger om i et annet spørsmål

Tabell 18. Kilder for innvilget støtte til kulturarrangement (Spm.48)

Kilder	Antall	Prosent av alle søknene (N=75)
Kommunen	16	21
Fylkeskommunen	8	11
Norsk kulturråd	7	9
Nasjonale stiftelser og fond (f. eks. Fritt Ord)	7	9
Andre lokale offentlige kulturaktører	6	8
Den kulturelle skolesekken	4	5
Andre lokale private aktører	3	4
Den kulturelle spaserstokken	0	0
Nordiske	0	0
Internasjonale	0	0
Ikke oppgitt		

Vurdering av ressursituasjonen

Hvordan vurderes ressursituasjonen for kirkens arbeid med kulturarrangementer? Vi har bedt sokneprestene å vurder ulike typer ressurser i forhold til dette: personale, økonomi, teknisk utstyr, teknisk kompetanse, lokaler. Totalt vurderes situasjonen relativt positivt. Når vurderingene av de ulike områdene sees samlet mener ca halvparten av sokneprestene at menighetene har (i noen eller stor grad) de nødvendige ressurser for å gjennomføre egne kulturarrangement. De er imidlertid store forskjeller på vurderingene av de ulike områdene. Det ressursfeltet man i særklasse er mest fornøyd med er lokalene. Hele 82 % mente at man hadde lokaler som var egnede (i stor grad eller noen grad) til kulturarrangement

Tabell 19. Har menigheten egnede lokaler for kulturarrangement (Spm.49)?

			Total
	Tunsberg	Sør-Hålogaland	
I stor grad	24 63.2 %	14 48.3 %	38 56.7 %
I noen grad	8 21.1 %	9 31.0 %	17 25.4 %
Både/og	2 5.3 %	4 13.8 %	6 9.0 %
I mindre grad	3 7.9 %	2 6.9 %	5 7.5 %
I liten grad	1 2.6 %	0 .0 %	1 1.5 %
Total	38 100.0 %	29 100.0 %	67 100.0 %

Når det gjelder andre ressurser ble de personalmessige ressurser (for styring, organisering, oppfølging, etc) vurdert mest positive. 46 % mente at man i noen eller stor grad hadde de nødvendige ressurser på dette feltet. På de andre ressursområdene (økonomi, teknisk utstyr og kompetanse) er tilfredsheten relativt lik, men noe lavere enn i forhold til personalressurser.

Tabell 20. Har menigheten nødvendige personalmessige ressurser for kulturarrangement (styring, organisering, oppfølging, rapportering etc.)(Spm.49)?

			Total
	Tunsberg	Sør-Hålogaland	
I stor grad	9 23.7 %	2 7.1 %	11 16.7 %
I noen grad	12 31.6 %	7 25.0 %	19 28.8 %
Både/og	11 28.9 %	4 14.3 %	15 22. %
I mindre grad	4 10.5 %	11 39.3 %	15 22.7 %
I liten grad	2 5.3 %	4 14.3 %	6 9.1 %
Total	38 100.0 %	28 100.0 %	66 100.0 %

Når man skal tolke disse svarene er det viktig å være klar over at vi ikke vet hvilke standarder de ulike informanter har lagt til grunn for sin vurdering. Tilfredshet kan som kjent både være et resultat av faktiske ressurser og hvilke forventninger man har. Vurderes situasjonen positivt fordi mange har lagt lista lavt? Det gir ikke dette spørsmålet svar på, men det kan være en indikator på stemningen og grad av optimisme i forhold til kultursatsing. Dessuten må det legges til at sokneprestene i svarene på andre spørsmål har gitt en gjennomgående positiv vurdering og høy prioritering av kulturarbeid i kirken, så det er vanskelig å tolke tilfredsheten bare som et resultat av lave ambisjoner og forventninger.

Når det gjelder sokneprestene sin svært positive vurdering av kirkens lokaler i forhold til kulturaktiviteter, står dette i en interessant kontrast til det som ellers preger kulturlivet. Det siste tiårets storstilte satsinger på å bygge store kulturhus rundt om i landet kan ses som et uttrykk for at mange aktører i kulturlivet har opplevd at slike lokaler har vært en mangelvare (Aagedal, Egeland og Villa 2009:22). Våre data tyder imidlertid på at kirken her ser ut til å føle seg vel rustet. Når man i kirkelig sammenheng her snakker om lokaler til kulturarrangement, er det i første rekke kirkebygg det er snakk om. Når sokneprestene vurderer disse som så positive ressurser i forhold til kulturarrangement, er det nærliggende å se dette i lys av flere tegn på lokal interesse og engasjement for selve kirkehuset og

kirkerommet. Eksempel på dette er bruken av kirkerommet som samlings- og sørgested ved ulykker og katastrofer og de sterke reaksjoner som fremkommer når et lokalsamfunn mister kirken ved kirkebranner. Andre signal er den store etterspørselen når det gjelder lån og leie av kirkerommet til kulturarrangement. Slike erfaringer kan gi mange menigheter opplevelse av å ha en samlende kulturarena med svært attraktive estetiske og akustiske kvaliteter.

Tilgjengelighet

Et viktig aspekt at kirkens kulturarrangement er i hvilken grad disse er tilgjengelige for grupper i samfunnet som kan ha behov for tilpassninger og tilrettelegging for å kunne delta. I undersøkelsen spurte vi for det første om kulturaktivitetene i kirken var tilrettelagt for deltakere/publikum med fysisk eller psykiske funksjonshinder.

Tabell 21. Er kulturaktivitetene i kirken tilrettelagt for deltakere/publikum med fysisk eller psykisk funksjonshemning(Spm.52)?

			Total
	Tunsberg	Sør-Hålogaland	
1 I stor grad	8 21.1 %	4 13.8 %	12 17.9 %
2 I noen grad	22 57.9 %	13 44.8 %	35 52.2 %
3 Både/og	6 15.8 %	6 20.7 %	12 17.9 %
4 I liten grad	2 5.3 %	4 13.8 %	6 9.0 %
5 Ikke i det hele tatt	0 .0 %	2 6.9 %	2 3.0 %
Total	38 100.0 %	29 100.0 %	67 100.0 %

Som vi ser av tabellen mener de fleste (70 %) at slik tilrettelegging har skjedd ”i noen grad” og ”både og”.12 % mener at det ikke eller bare i liten grad har skjedd en slik tilpassing.

Når det gjelder andre former for inkludering, som tilrettelegging for grupper med annet morsmål enn norsk, inkludering av publikum med annen religiøse bakgrunn eller inkludering av andre minoriteters kulturuttrykk, er bildet annerledes. Som vi ser av tabellen under mener

mer enn halvparten av respondentene (55 %) at kulturaktivitetene i liten eller ingen grad er tilrettelagt for deltakere/publikum med annet morsmål enn norsk.

Tabell 22. Er kulturaktivitetene i kirken tilrettelagt for deltakere/publikum med annet morsmål enn norsk (for eksempel i salmesang, program, valg av artister etc.)(Spm.52) ?

			Total
	Tunsberg	Sør-Hålogaland	
1 I stor grad	1 2.6 %	0 .0 %	1 1.5 %
2 I noen grad	5 13.2 %	6 20.7 %	11 16.4 %
3 Både/og	10 26.3 %	5 17.2 %	15 22.4 %
4 I liten grad	17 44.7 %	15 51.7 %	32 47.8 %
5 Ikke i det hele tatt	4 10.5 %	1 3.4 %	5 7.5 %
7 Ikke relevant	1 2.6 %	2 6.9 %	3 4.5 %
Total	38 100.0 %	29 100.0 %	67 100.0 %

Likeledes mener om lag halvparten av respondentene at kulturaktivitetene i liten eller ingen grad er tilrettelagt i forhold til å inkludere etniske minoriteter og andre minoriteters kulturuttrykk (58 %), samt ikke-kristne religioner (51 %).

Tabell 23. Er kulturaktivitetene i kirken inkluderende i forhold til etniske minoriteters kulturuttrykk (for eksempel i program, valg av artister etc.)(Spm.52)?

			Total
	Tunsberg	Sør-Hålogaland	
I stor grad	0 .0 %	1 3.4 %	1 1.5 %
I noen grad	4 10.5 %	3 10.3 %	7 10.4 %
Både/og	8 21.1 %	6 20.7 %	14 20.9 %
I liten grad	17 44.7 %	12 41.4 %	29 43.3 %
Ikke i det hele tatt	5 13.2 %	5 17.2 %	10 14.9 %
Vet ikke	3 7.9 %	0 .0 %	3 4.5 %
Ikke relevant	1 2.6 %	2 6.9 %	3 4.5 %
Total	38 100.0 %	29 100.0 %	67 100.0 %

Tabell 24. Er kulturaktivitetene i kirken lagt opp med tanke på at de skal være inkluderende i forhold til deltagere fra ikke-kristne religioner (Spm.52)?

			Total
	Tunsberg	Sør-Hålogaland	
2 I noen grad	11 28.9 %	5 17.2 %	16 23.9 %
3 Både/og	7 18.4 %	3 10.3 %	10 14.9 %
4 I liten grad	10 26.3 %	13 44.8 %	23 34.3 %
5 Ikke i det hele tatt	5 13.2 %	6 20.7 %	11 16.4 %
7 Ikke relevant	5 13.2 %	2 6.9 %	7 10.4 %
Total	38 100.0 %	29 100.0 %	67 100.0 %

Kirkenes gjennomgående lave score når det gjelder inkludering av etniske/språklige/religiøse minoriteter i sine kulturaktiviteter, kan ha ulike årsaker. En forklaring kan være at dette perspektivet er lite nærværende i planlegging og gjennomføring av kulturarrangement. Dette kan igjen henge sammen med hvor store og synlige slike minoriteter er i de ulike soknene.

Halvparten av alle kommunene i de to bispedømmene har 5 % eller lavere andel av innvandrebefolkning, mens bare 13 % av kommunene har en innvandrerbefolkning som er på 11 % eller mer. At mange kirker ikke har tilrettelagt kulturaktivitetene slik at de er inkluderende i forhold til andre morsmål eller etniske minoriteters kulturuttrykk, kan trolig til en viss grad forklares ut ifra befolkningssammensetningen. Det vil være interessant å se nærmere på om det er sammenheng mellom befolkningssammensetningen på stedet og grad av tilpassning til språklig, etnisk og religiøst mangfold i kirkenes kulturarrangementer.

I forhold til en målsetning om kulturkirken som et møtested og en inkluderende arena i lokalsamfunnet, tyder svarene på at mange menigheter her står foran en mangfoldsutfordring. I intervjuundersøkelsen (se kapittel 3) kom det frem opplysninger som tyder på at det foregår en viss arbeidsdeling mellom kirker i tilgrensende områder i forhold til disse utfordringene. To av informantene i denne studien fortalte at enten de selv, eller nabosoknet, arbeidet spesielt i forhold til å inkludere for eksempel innvandrerbefolkningen. I Drammen er det for eksempel fremfor alt Fjell kulturkirke som arbeider med kulturaktiviteter rettet mot barn og ungdom med innvandrerbakgrunn som ofte også har en ikke-kristen bakgrunn. I Bodø fortalte soknepresten at en av nabokirkene der, som ligger i den delen av kommunen hvor flere innvandrere bor, arbeider spesielt med å inkludere kristne innvandrere i kirken.

Normer og begrunnelser

Hvilken rolle kulturuttrykk som for eksempel musikk, dans, drama og samtidskunst spiller i kirken har ikke bare med den enkelte kirkes ressursituasjon å gjøre. Det kan også henge sammen med hvordan menigheten og de ansatt ser på betydningen av kulturvirksomhet i kirken og hvordan de vurderer ulike kulturuttrykk:

- Hvordan ser man på å bruke ressurser til kultur i forhold til andre oppgaver?
- Bør kulturaktiviteter i kirken ha et religiøst innhold eller et ”alvorlig innhold”?
- Og hva med ”den kunstneriske frihet” i kirken? Er det akseptabelt med kulturinnslag som kritiserer eller ironiserer over kirkens tro og lære?

I spørreskjemaet formulerte vi derfor en rekke påstander om kultur og kirke som informantene skulle ta stilling til. Når det gjelder svarene er vi både interessert i hvilke oppfatninger som dominerte (sentraltendens) og hvor stor grad av enighet og uenighet det var i forhold til de ulike spørsmål (variasjon). For å kunne få fram både sentraltendensen og variasjonen i svarene har vi laget tabeller som gjengir prosentvis oppslutning om alle de ulike påstandene der vi har uthevet de to vanligste standpunktene i forhold til hver påstand. For at det skal bli enklere å se sammenhengen mellom teksten og tabellen har vi også nummerert det enkelte utsagnet (53a, 53b osv)

Tabell 25. Syn på kulturaktiviteters plass og betydning i kirken. Grad av enighet/uenighet i ulike påstander. Prosent. (Spm 53)¹⁶

	I stor grad	I noen grad	Både og/det varierer	I liten grad	Ikke i det hele tatt	Vet ikke	Ikke relevant
a. Kulturaktivitetene i kirken tar for mye tid og rammer viktigere oppdrag i kirken.	3	10	26	29	29	2	2
b. Alle kulturinnslag i kirken bør ha et religiøst innhold.	14	24	33	9	17	0	3
c. Bare kulturarrangementer preget av "livsalvor" passer i en kirke.	0	6	15	31	40	0	8
d. Kulturinnslag som er kritiske til kristendommens tro og lære bør ikke få slippe til i en kirke.	33	23	18	11	9	5	0
e. Kulturinnslag med et satirisk blikk på kristendommens tro og lære, bør ikke tillates i en kirke.	17	20	25	20	14	3	2
f. Det finnes kulturinnslag som bare passer å fremføre i visse deler av kirkerommet.	5	27	18	18	12	9	12
g. Kulturtilbudet i kirken bør bli mer folkelige.	12	29	35	14	3	3	3
h. Alt menneskelig hører hjemme i kirken.	34	22	27	6	8	3	0

¹⁶ I noen av tabellene har vi avrundet prosenttallene til nærmeste hele prosent. I de tifeller vi totalprosenten kunne bli større eller mindre enn 100 %.

Tabell 26. Syn på kulturaktiviteters plass og betydning i kirken. Grad av enighet/uenighet i ulike påstander. Prosent. (Spm 54)

	I stor grad	I noen grad	Både og	I liten grad	Ikke i det hele tatt	Vet ikke	Ikke relevant
a. Spiller kulturopplevelsene (musikk, estetikk, litteraturopplesninger etc.) en viktig rolle for å formidle og fortolke Guds ord?	39	38	19	3	0	2	0
b. Er kulturaktivitetene med på å gjøre kirken til en møteplass for alle?	52	36	11	2	0	0	0
c. Speiler kulturaktivitetene i kirken også etniske minoriteter og andre minoriteters kulturer som finnes i lokalsamfunnet?	0	20	20	45	10	0	3
d. Er kulturaktivitetene i kirken viktige for å skape samhold i lokalsamfunnet?	43	44	8	2	2	2	0
e. Er kirken den viktigste kulturarenaen i lokalsamfunnet?	23	30	31	16	0	0	0
f. Ønsker menigheten at kirken skal være lokalsamfunnets viktigste kulturarena?	16	34	38	9	3	3	0
g. Fortrenger de profesjonelle kulturaktørene amatører (amatørkor, amatørband etc.)	0	8	6	53	28	0	3
h. Preges kulturtilbudet i kirken av ”finkultur”?	3	25	30	34	8	0	0
i. Preges kulturtilbudet i kirken av folkelig kultur?	24	19	44	11	0	2	0
j. Står en profesjonalisering av kirkens kulturaktiviteter i motsetning til ideen om en åpen og tilgjengelig folkekirke?	3	13	19	42	19	3	2
k. Opplevs satsingen på kultur i kirken som et krav som kommer fra sentralhold og som ikke er forankret i den lokale kirken?	13	19	14	30	23	2	0
l. Er kulturaktivitetene i kirken med på å støtte opp om den åpne folkekirken?	55	33	8	3	0	2	0

Syn på kulturaktivitetenes funksjon og betydning

På et overordnet plan vurderes bruk av kultur i kirken som positivt av respondentene. Særlig gjelder dette synet på kulturaktivitetenes *samlende og integrerende* funksjon som får stor oppslutning:

- 88 % støtter (i noen grad eller stor grad) påstanden om at ”kulturaktivitetene er med på å gjøre kirken til en møteplass for alle” (54b)
- 87 % at kulturaktivitetene i kirken er viktige for å skape samhold i lokalsamfunnet (54d)
- 88 % at kulturaktivitetene i kirken er med å støtte opp om den åpne folkekirken (54l)

Flertallet av respondentene rangerer også kirkenes posisjon som lokal kulturarena høyt. 53 % mener (i noen eller stor grad) at kirken er ”den viktigste kulturarenaen i lokalsamfunnet

(54e), 50 % sier at menigheten ønsker at kirken skal ha en slik posisjon som viktigste kulturarena.

Kulturaktivitetene tillegges ikke bare betydning når det gjelder integrasjon og samhold. Et stort flertall av respondentene (77 % i noen eller stor grad) mener også at kulturopplevelser har en viktig rolle i *formidlingen og fortolkningen* av Guds ord (54a).

Den positive vurderingen av kulturaktivitetenes rolle, også når det gjelder kirkenes forkynnende oppgave, kan kanskje forklare at relativt få ser et problem i ressursbruk til kultur sammenlignet med andre oppdrag for kirken. Bare 13 % mener (i noen eller stor grad) at ”kulturaktivitetene tar for mye tid og rammer viktigere oppdrag i kirken), 58 % mener at dette i liten grad eller ikke er noe problem(53a).

Opplevelser av kirkens kulturprofil: både folkelig og profesjonell, men lite flerkulturell

Vi har også stilt sokneprestene/respondentene noen spørsmål om hvordan de opplever kirkens ”kulturprofil”. Er kirken preget av ”finkultur” eller ”folkelig kultur”? Hvordan er forholdet mellom profesjonelle og amatører? Hva med mangfold?

Når respondentene skal karakterisere kulturaktivitetene med begrepene finkultur og folkelig kultur, tyder svarene på at man opplever at begge deler er representert i kirken, men at den folkelige profilen er sterkeste. 43 % mener at kulturtilbudet (i noen eller sterk grad) preges av folkelig kultur, 28 % at den preges av finkultur (54 h, 54i). På spørsmålet om kulturaktivitetene bør bli mer folkelige er det også delte oppfatninger, men de fleste (41 %) heller i denne retningen. Profesjonalisering av kirkens kulturaktiviteter oppleves ikke som noe stort problem i forhold til amatørernes plass. Bare 8 % mener (i noen grad) at profesjonelle kulturaktører fortrenger amatørerne (54g). De fleste ser heller ikke (61 % i liten eller ingen grad) profesjonalisering av kulturaktiviteter som en motsetning til ideen om en åpen og inkluderende folkekirke (54j), selv om oppfatningene er noe mer delte i denne saken.

Når det gjelder spørsmålet om kirkens kulturprofil avspeiler minoriteters kultur i lokalsamfunnet er imidlertid respondentenes vurderinger kritiske. 55 % mener at dette i liten eller ingen grad er tilfelle (54c).

Hvilke kulturaktiviteter passer i en kirke?

Vi har sett at omfanget av kulturaktiviteter er relativt omfattende i de to bispedømmene og at kulturinnslag inngår i ulike deler av menighetens virksomhet, i tillegg til at også kirken blir mye utleid som kulturscene. Dette aktualiserer spørsmålet om hvilke normer og retningslinjer som bestemmer hvilke kulturaktiviteter som gis plass i en kirke. At dette er en relevant problemstilling får vi bekreftet når vi spør om det i løp av siste året har oppstått diskusjon om arrangement eller innslag bør tillates. 12 (18 %) av menighetene/soknene gir eksempler på

dette, mange av dem flere eksempler. Det gis også to eksempler på at kulturinnslag er blitt nektet (3 %).

Vi skal komme tilbake til noen av disse eksemplene, men først se på hvilke normer respondentene mener bør gjelde for kulturinnslag i kirken. Bør det bare være religiøse kulturinnslag? Bør kristendomskritiske innslag slippe til? Bør det gjelde ulike normer for ulike deler av kirkerommet? Når det gjelder slike spørsmål kan respondentene ha nokså ulike oppfatninger. I noen tilfelle kan det også virke som om de samme respondenter kan støtte tilsynelatende uforenelige oppfatninger, noe som trolig kan tilskrives at flere av disse utsagnene er generelle og kan tolkes forskjellig. Et utsagn som ”Alt menneskelig hører hjemme i kirken” får bred støtte, 56 % er enige (i stor eller noen grad) i denne påstanden. Bare 14 % sier at de i liten eller ingen grad er enige. Samtidig er det også 56 % som er enige i (i stor grad/eller noen grad) at ”kulturaktiviteter som er kritiske til kristendommens tro og lære ikke bør få slippe til i kirken” (53d).

Bør kirken som religiøs arena bare slippe til religiøse kulturinnslag? Her er oppfatningene mer delte. Vel en tredjedel (38 %) støtter helt eller delvis et slikt standpunkt, mens 25% er i liten eller ingen grad enige i dette (54b). Å bruke ”livsalvor” som et kriterium for hva som passer av kulturinnslag i kirken avvises av de fleste (bare 6 % støtter i noen grad dette). Denne avvisningen av ”alvor” som kriterium kan kanskje være noe av forklaringen på at respondentene er mer åpne for å slippe til innslag med satirisk blick på kristendommens tro og lære, enn innslag som kritiserer denne (53e).

Når det gjelder spørsmålet om det bør gjelde ulike normer for bruk av ulike deler av kirkerommet, er meningene delte og en god del er usikre (53f). 21 % vet ikke eller sier at spørsmålet er irrelevant. 32 % er mer eller mindre enige i at det kan være kulturinnslag som bare passer i noen deler av kirkerommet, mens 30 % er mer eller mindre uenige i dette.

Tvilstilfellene og de som ikke passer

Når det gjelder eksemplene på kulturinnslag som har skapt diskusjon eller blitt avvist, er opplysningene ofte relativt knappe (”konsert”, ”julekonsert”. ”innslag ved kjent artist” osv). Når det gjelder *type kulturuttrykk* som har skapt uenighet dreier mange av eksemplene seg om konserter, noe som trolig avspeiler musikkens dominerende plass som kulturuttrykk i kirken. Ellers nevnes tre eksempler på at bruk av kulturuttrykk som skuespill, drama og dans har skapt debatt. Oppføringen av et skuespill på kirketrappen og kirkegården blir nektet, uten at våre data gir mer informasjon om type skuespill og grunnlag for nektingen. I andre tilfeller blir innslaget knyttet til *kontekst*: ”drama i gudstjenesten” og ”dans i folkemusikk-gudstjeneste” er eksempel på innslag det ble uenighet om. Et eksempel relateres også til spørsmålet om en skal tillate innslag som *kritiserer* kristen tro og lære. Det oppstår uenighet om man skal slippe til en sanger som, i følge informantens oppfatning ”bruker pausene til angrep på klassisk kristendom”. To av eksemplene aktualiserer også prinsipper om

bruk av *ulike deler av kirkerommet* til kulturinnslag. Det oppstår debatt om bruk av alterpartiet, flytting av alteret eller tildekking av alterteppet.

Eksemplene ovenfor illustrerer, som før nevnt, at ulike normer for kulturinnslag i kirken finnes og praktiseres. Samtidig tyder våre data på at man i de fleste tilfeller finner fram til løsninger som gjør at arrangementet blir gjennomført. Fra bare 3 % av soknene rapporteres det om arrangement som er blitt nektet. Det ene var fremføringen av et skuespill på kirketrappen og kirkegården, det andre er fremføring av Queens "Bohemian Rhapsody".¹⁷.

---

¹⁷ "Bohemian Rhapsody" er en komposisjon fra 1975 fra det britiske rockebandet Queen.

Kap. 3 Kirke og kulturliv i fire menigheter. En caseanalyse

Kulturaktivitetenes ulike roller i kirken

I den neste delen skal vi gå nærmere inn på kulturaktivitetenes ulike funksjoner i kirken. Med utgangspunkt i intervjuer fra fire menigheter har vi valgt ut tre tema for denne diskusjonen. For det første handler det om relasjonen mellom kirken og lokalsamfunnet. For det andre handler det om kulturaktivitetenes rolle i et flerkulturelt samfunn med fokus på kirken som aktør. Og for det tredje handler det om ulike overordnede syn på hvilke roller kulturaktivitetene har, eller bør ha i kirken. Målet med denne delen av analysen er, med utgangspunkt i lokale eksempler, å diskutere hvordan forholdet mellom kirken og kulturlivet arter seg på et mer konkret plan enn det er mulig å få fram i en survey.

Stedsutvikling

Helt siden 1980-tallet har det vært en økende interesse blant mange lokalpolitikere og planleggere til å satse på kultur i regional utvikling. Dette har allerede blitt dokumentert av en forskergruppe på 1990-tallet som publiserte en studie av regional utvikling og kulturpolitikk (Georg Arnestad (red.) 1995). De siste årene har det kommet flere studier om lokalt kulturliv. Noen av disse studiene har handlet om festivaloppblomstringen, blant annet *Festivaler på Sørlandet* (Kirsti Mathiesen Hjemdahl, Elisabet Sørjorddal Hauge & Emma Lind 2007) og *Quart-06 – mer enn musikk* (Mats Aronsen 2006). Andre studier har belyst mer overgripende endringer i det lokale kulturlivet. En slik studie ble gjennomført av en forskergruppe ved Diakonhjemmet høyskole i Oslo og Norsk senter for bygdeforskning, på oppdrag av Norsk kulturråd. Studien het *Lokalt kulturliv i ending* (Aagedal, Egeland og Villa 2009). Her ble flere endingstrekk diskutert: kultur som et instrument for stedsutvikling, kultur som et utenrikspolitisk verktøy, samt kultur som integreringspolitisk instrument.

I følge denne studien oppgir landets kultursjefer at kirken er den kulturarenaen som har vokst mest i bruk i de senere årene (se nærmere dokumentasjon og drøfting i kap.4). Det er derfor interessant å se nærmere på hvordan sentrale aktører i Den norske kirke selv tenker rundt kirken som en kulturarena i en lokalsamfunnskontekst. I det følgende skal vi belyse dette temaet med utgangspunkt i intervjuer fra fire ulike lokalsamfunn.

Geilo bygger kulturkirke

På Geilo har man lange tradisjoner for å arbeide med stedsutviklingsprosjekter. Som et populært turiststed, som gjennom mer enn hundre år har vært en møteplass for friluftinteresserte, har kirken her lenge fungert som en møteplass for så vel fastboende, som

for hytteeiere og andre tilreisende. På tross av at det i hele Hol kommune ikke bor mer enn 4500 fastboende, blir det ofte arrangert konserter i kirken på Geilo hvor kjente artister som Bjørn Eidsvåg, Odd Nordstoga og Sissel Kyrkjebø opptrer for en fullsatt kirke. Soknepresten forteller at det ikke er uvanlig at kjente artister kontakter henne, eller andre på kirkekontoret, for å høre om mulighetene for å ha konserter i den gamle kirken på Geilo, en tradisjonell langkirke i tre fra 1890 med omkring 190 sitteplasser. Menighetsrådet pleier å si ja til slike forespørsler, i den grad kirken ikke allerede har et tett program i den aktuelle perioden.

Kirkevergen på Geilo, som selv har bakgrunn fra reiselivsbransjen, er opptatt av at kirken i større grad bør lære markedsføring av turistbransjen slik at man får folk til å komme til kirken. For henne er det viktig at kirken ikke bare skal være for de troende – fastboende eller tilreisende – men at også den skal være åpen for andre som ønsker å komme dit for å høre vakker musikk eller se på kirkekunst. Det er derfor ikke tilfeldig at det er et godt samarbeid mellom kirken på Geilo og lokale aktører i reiselivsbransjen, som det gamle Hotell Doktor Holms. Det er en felles interesse for så vel reiselivsbransjen som for kirken på Geilo å legge forholdene til rette for at hytteeiere og andre tilreisende skal ønske å bli et ekstra døgn på Geilo. Det er derfor ikke uvanlig, forteller soknepresten, at de to sokneprestene på stedet bruker fridager til å gjennomføre vigsler slik at lokale hotell, blomsterbutikker og frisører skal kunne få litt ekstrainntekter utenom helgen.

Første helgen i advent 2010 skal en ny kirke på Geilo innvies; Geilo kulturkirke. I planene for den nye kirken er det tenkt at denne skal ha flere funksjoner enn et kirkerom som skal brukes til gudstjenester og kirkelige handlinger. I tilknytning til kirkerommet skal et innbygd kirketorg kunne brukes som et informasjonstorg hvor besøkende kan få informasjon om Geilo kulturkirke kirke (historikk, arkitektur, kirkekunst og program) og om Geilo som et vintersportssted. I planleggingen av kulturkirken har også Riksutstillinger vært inne i bildet. Riksutstillinger har lenge vært på utkikk etter et egnet utstillingslokale som ligger sentralt plassert mellom Oslo og Bergen. På Geilo, hvor man ikke har et eget kulturhus, men et eldre samfunnshus, ble derfor planene om å bygge en kulturkirke et utgangspunkt for å lage et mulig samarbeid mellom kirken på Geilo og Riksutstillinger.

I arbeidet med kulturkirken har soknepresten og kirkevergen vært opptatt av hvordan kirkene på stedet kan bidra til å gjøre Geilo til et attraktivt og levedyktig sted. Arbeidet med å oppføre en kulturkirke har skapt debatt om hva en kulturkirke er og hvem den er til for. Denne debatten skal vi komme mer tilbake til, men først vil vi fokusere på de samarbeidsrelasjonene mellom kirken og aktører utenfor kirken, som har gjort en slik satsing mulig.

Planene om å bygge en ny kirke på Geilo er gamle. Allerede på 1930-tallet begynte de første diskusjonene om dette. Ideene om å bygge en ny kirke kom som en følge av at den gamle kirken på Geilo ble for liten da flere flyttet til Geilo som et resultat av den ekspanderende friluftsturismen. Likevel var det først i 1985 at formannskapet besluttet at man skulle bygge en ny kirke, et nytt bårhus og et nytt menighetshus på Geilo.

Helt fra starten av planleggingen har det vært et ønske at den nye kirken som skulle bygges på Geilo skulle inneholde mer enn en kirke. Det var behov for både kontorer og nye

menighetslokaler. Geilo kirkesenter ble da brukt som arbeidstittel for å beskrive at dette var mer enn en "vanlig" kirke. I det videre planarbeidet ble idé og visjoner for kirken formulert. En ønsket plass og rom for et mangfold av kulturelle aktiviteter. Å innlemme bygdas bibliotek i bygget ble foreslått og begrepet Geilo kirke- og kultursenter ble lansert. Det ønsket ikke politikerne. Det ble arbeidet videre med prosjektet og planene for bygget tok form og en privat person ønsket å bekoste en brosjyre for å selge inn prosjektet. I den prosessen ble det, ut fra de visjoner og ønsker menigheten hadde for kirken og bruken av den, klart at dette jo kom til å bli en kulturkirke. Og nå er det offisielle navnet Geilo kulturkyrkje.

På mange måter var det salget av andelsbrev som var en medvirkende årsak til at det i 2004 ble besluttet at den nye kirken skulle bli en kulturkirke. At den nye kirken på Geilo skulle bli en kulturkirke kan således ses som et eksempel på hvordan kirken gjennom å være i dialog med aktører utenfor kirken, kan skape et økonomisk grunnlag for å arbeide med kultur i kirken. Likevel er ikke økonomiske bidrag i seg selv nok til å skape en kulturkirke. På Geilo har kirken, fremfor alt på musikkområdet, lenge arbeidet med kulturaktiviteter. En tidligere ansatt kirkemusiker gis stor ære for å ha bygget opp et gospelkor som har gitt mange konserter gjennom årene. Da kirkemusikeren sluttet og begynte i den kommunale kulturskolen, bygget han opp flere kor som i dag ofte synger i kirken. Informantene mener at den tidligere kirkemusikerens innsats i det lokale kirkemusikklivet har hatt stor betydning. Flere av sangerne som var med i det gamle gospelkoret han startet har tatt musikkutdanning etter at de flyttet fra Geilo. Ikke sjelden, forteller soknepresten, tar musikkstudentene som tidligere var aktive i korene på Geilo, kontakt med kirkekontoret før de skal hjem på ferie for å høre om de kan opptre i kirken. Slike spontane kulturinnslag i vanlige gudstjenester synes soknepresten er en berikelse for kirken her.

På Geilo har man altså hatt et forholdsvis omfattende musikkliv både knyttet til kirken og den kommunale kulturskolen. Likevel er det ikke det lokale kulturlivet i seg selv som har vært avgjørende for den rollen kultur har kommet til å spille i så vel Geilo gamle kirkes program eller i beslutningen om å oppføre en kulturkirke. Her spiller den økonomiske og "kulturelle kapitalen" en avgjørende rolle (Bourdieu 1995). Både kirkevergen og soknepresten er enige om at Geilo ikke er representativ for "Bygde-Norge". Økonomisk ressurssterke hytteeiere med gode kontakter inn i kulturlivet har både vært medvirkende til at mange nasjonalt kjente artister har kommet for å opptre i den gamle kirken, og til at kunstneren Kjell Nupen takket ja til å lage glasskunsten til den nye kulturkirken.

Domkirke og byutvikling

Også i Bodø domkirke har kirken gjennom i en årrekke tatt en aktiv rolle i byens utvikling, blant annet på kulturområdet. Men i Bodø er det, i motsetning til på Geilo, i større grad samarbeider mellom kirken og ulike *offentlige* myndigheter og institusjoner som har lagt grunnlaget for domkirkens omfattende kulturprogram.

Allerede da domkirken ble bygd i 1956 hadde kirken en sentral posisjon i byutviklingen. Store deler av Bodø by hadde blitt lagt i grus etter bombingene i 1940. Da byen ble gjenoppbygd ble

også en domkirke oppført siden Bodø hadde fått status som hovedsete i det nyetablerte bispedømmet Sør-Hålogaland. Domkirken ble bygget i betong med et stort og åpent kirkerom med plass til 900 deltakere. Mange innbyggere i Bodø mente, i følge soknepresten, at kirken, da den sto ferdig, med sin betongkonstruksjon og hvor klokketårnet var plassert ved siden av kirken, i større grad så ut som en kraftstasjon enn en kirke. Begrepet *kraftstasjon* brukte soknepresten som var ansatt i Bodø domkirke på 1950-tallet, som et bilde på den rollen han ønsket at kirken skulle ha i byen. I følge dagens domprost har domkirken fortsatt å være en ”kraftstasjon” gjennom hele sin drøyt 50 år lange historie, både i åndelig og kulturell forstand. Fremfor alt løftes de siste tjue årenes utvikling frem som svært gunstige år for utviklingen av kulturlivet tilknyttet kirken:

I år var det 20 år siden Den norske kirke arrangerte Kirkedager i Bodø. Det var i 1989. Det var en stor happening som blant annet gav rom for urfremføring av et stort anlagt kirkespill, Herr Petters lovsang av Sigvald Tveit og Edvard Hoem. Det har siden vært fremført mange ganger i årene etterpå. Det har kostet mye penger og dugnadsarbeid å sette det opp, men det har vært mulig å få til fordi det holder så høy kvalitet og involverer så mange fra kirkens korarbeid sammen med de profesjonelle.

Kirkespillet *Herr Petters lovsang* blir fremført som en del av Nordland musikkfestuke, som er en årlig sommerfestival. Festivalen finansieres gjennom billettinntekter, støtte fra Nordland fylkeskommune, Norsk kulturråd og lokale private sponsorer (som for eksempel en lokal bank).

Kirkespillet er et interessant eksempel på hvordan en kirke kan utvikle samarbeider mellom svært ulike aktører om et kulturarrangement. Arrangementet har inspirert kulturlivet i Bodø ved at festivalens suksess var en medvirkende årsak til at Kirkemusikksenter Nord ble etablert i Bodø. I utgangspunktet var ideen med Kirkemusikksenter Nord at det skulle være et kompetansesenter for kirkemusikere i Sør-Hålogaland. Etter ønske fra det tidligere Kultur- og kirkedepartementet, som er en av de aktørene som finansierer senteret, har det imidlertid blitt et kirkemusikksenter for hele den nordlige landsdelen. Kirkemusikksenter Nord har i dag en heltidsansatt prosjektstilling for en tidsbegrenset periode på to år. Stillingen finansieres av midler fra Kultur- og kirkedepartementet, Bodø kommune og Differensiert Arbeidsgiveravgiftsmidler. Kvinnen som er ansatt i prosjektstillingen har kulturfaglig bakgrunn og har tidligere jobbet i den kommunale kulturskolen.

Kirkemusikksenter Nord er samlokalisert med Bodø Internasjonale Orgelspillfestival (hvor en person arbeider i en 50 % stilling) og den nytilsatte kulturrådgiveren ved bispedømmekontoret. Årsaken til samlokaliseringen er at man håper at dette skal føre til et samarbeid mellom de ulike aktørene som kan resultere i mer enn hva den enkelte stilling har ressurser til hver for seg.

Kulturaktivitetene i Bodø domkirke har både innslag med amatører og profesjonelle. De siste årene har de hatt gode erfaringer med samarbeidsprosjekter mellom profesjonelle og amatører. Dette har resultert i en rekke konserter som har vært godt besøkte. Men for å få publikum til å komme på de konsertene som arrangeres med for eksempel kirkens domkor

fremhever soknepresten at de ofte har sett seg nødt til å si nei til omreisende julekonsertarrangører, og artister som ønsker å bruke kirken i adventstiden. Menighetsrådet og soknepresten har fryktet at det store antallet konserter i ukene før jul kan føre til at publikum ikke kommer på de konsertene hvor kirkens egne kor opptrer, noe som vil ødelegge det økonomiske grunnlaget for å arrangere slike konserter. Mens domkirken tidligere kunne arrangere flere egne julekonserter for fullsatte hus, har konkurransen fra omreisende artister som opptrer i kirken ført til at de har måttet redusere antallet egenproduserte konserter.

Domkirken i Bodø fungerer som en viktig lokal konsertscene, men sokneprestens visjoner over kirkens rolle strekker seg lenger enn at det skal være en viktig konsertscene i byen. Han ønsker at kirken skal være en aktiv part i kommunens byutvikling. Denne visjonen har ledet til at domkirken i dag arbeider med planer om å realisere et såkalt ”kulturkvarter” i samarbeid med Salten museet, et museum som er en del av Nordland museum og som er lokalisert på andre siden av gaten for domkirken. Ideen med et slikt kvarter er at turister og innbyggerne i Bodø skal kunne gå på omvisninger både i kirken og i museet, benytte seg av den kafeen man håper blir åpnet på museet og ta en spasertur i parken like ved. Disse ideene er nært knyttet opp til planene om å bygge en kulturfløy i forlengelse av domkirkens kontorfløy. En slik kulturfløy skal gi øvingslokaler til kirkemusikerne og samtidig ha kurslokaler som også museet kan benyttes, dersom planene om et tettere samarbeid mellom domkirken og museet blir realisert. Selv om kulturfløyplanene og kulturkvarterplanene enda bare er på idéstadiet, tror soknepresten at den gode kontakten kirken har med kulturkontoret i kommunen kan øke mulighetene for at noen av disse planene kan realiseres. Når jeg spør ham om han opplever at de har støtte fra lokalpolitikere for å realisere kulturplaner, svarer han:

Ja, ja absolutt; vi har et godt samarbeid med kulturkontoret i kommunen. Det skyldes først og fremst relasjoner som er bygget opp over lang tid, men også at det kirkelige arbeidet har vært drevet på en troverdig og kvalitetsbevisst måte så det møtes med tillit i alle kretser. Slik har det kirkelige kulturarbeidet blitt en del av byens varemerke. Så vi kan vente og se an om ti år ... Det koster ikke noe å drømme om det. Det koster litt å utrede og de pengene har vi, så vi kommer til å få det utredet. Så blir det neste å få det bygget. Men det er jo vind i kulturseilene nå for tiden!

Kirke og kultur i flerkulturelle og flerreligiøse lokalsamfunn

Også i bydelen Fjell i Drammen opplever soknepresten at samarbeidet med kommunen er godt når det gjelder å støtte de ulike kulturelle aktivitetene kirken arbeider med. På Fjell handler det likevel ikke bare om å utvikle kirken som en kulturarena, men like mye om å utvikle kirkens rolle som en *sosial arena* i en flerkulturell bydel. I det følgende vil vi drøfte hvilke roller kulturaktivitetene kan ha i et lokalsamfunn preget av flerreligiøsitet og flerkulturalitet.

Nest etter Oslo er Drammen den kommunen i Norge som har høyest andel innvandrerbefolkning. Omring 25 % av befolkningen i Drammen har innvandrerbakgrunn.¹⁸ De fem største innvandrergruppene kommer fra Tyrkia, Irak, Pakistan, Polen og Kosovo. En stor andel av innvandrerbefolkningen bor på Fjell i bydelen Austad/Fjell. I takt med at arbeidskraftsinnvandringen ledet til en befolkningsøkning i Drammen på 1960-tallet ble området på Fjell utbygget med blokker og rekkehusbebyggelsen på 1960 og 1970-tallet. Selve Fjell kirke ble først innviet i 1984. Siden 2002 har Fjell kirke hatt navnet Fjell kulturkirke. På Fjell kulturkirkes nettside beskrives Fjell sokn som et av de mest multikulturelle i landet.¹⁹ På barneskolen på Fjell er hele 36 ulike nasjonaliteter representert. I Fjell sokn er omkring en tredjedel av befolkningen medlem av Den norske kirke. Blant innvandrerbefolkningen på Fjell er det en stor andel muslimer. Dette har blant annet ført til at det nå skal bygges en moské på Fjell som skal oppføres like ved Fjell kulturkirke.

I de siste årene har Fjell kirke deltatt i en rekke samtaler i Drammen tro- og livssynsforum. Dette har man gjort fordi Fjell kulturkirke ønsker å være en aktiv part i arbeidet med å skape gode dialoger på tvers av tro- og livssynsforskjeller i byen. At kirken her arbeider bevisst med å skape gode relasjoner til andre religioner, og til andre kulturer i Drammen enn majoritetskulturer, vises også gjennom de fire satsingsområdene Fjell menighet har vedtatt:

Satsingsområder 2009

Variert gudstjenesteliv

- Stor vekt på kultur i alle gudstjenester (gjester og egne krefter)
- Barn og familier skal føle seg hjemme i gudstjenesten
- Innføre faste tider for åpen kirke med stille rom
- Arrangere friluftsgudstjenester, pilegrimsvandring og møte folk ute i soknet

Aktiv kultursatsing

- En kulturkveld i måneden med åpen kirke og bidrag av gjester (musikk/foredrag)
- Arrangere orgelfest i forbindelse med at det nye orgel tas i bruk
- Arrangere jubileumsfest i forbindelse med at kirken fyller 25 år

Møtestedet

- Søke samarbeid med flere frivillige
- Videreutvikle tilbud for barn og deres foreldre
- Videreutvikle Fjell kompetansesenter for flerreligiøs dialog

Kommunikasjon

- Etablere menighetsblad
- Videreutvikle bruken av Internett²⁰

Også i de samarbeidsrelasjoner Fjell kulturkirke inngår i vises deres engasjement for å skape flerreligiøse dialog. Et eksempel på dette er samarbeidet med Fjell kompetansesenter.

Fjell kulturkirke har brukt kulturaktiviteter til å profilere seg som en møteplass og som en kirke opptatt av dialog. Menighetsrådet besluttet i 2002 at Fjell skulle være en kulturkirke. Kultur ble fra da tatt med i planen som ett av de fire satsingsområdene kirken skulle arbeide

---

¹⁸ SSB, tabell 11 *Innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre, etter landbakgrunn1 (de 20 største gruppene). Utvalgte kommuner. 1. januar 2009.*

¹⁹ <http://www.drammen.kirken.no/1276/502/803-7902.html>

²⁰ <http://www.fjellkirke.no/1276/502/803-8637.html>

med for perioden 2006 til 2009. Dette har resultert i at en egen kulturkomité ble etablert i 2006, kort tid etter at den nåværende soknepresten ble ansatt. Komiteen har i dag seks medlemmer. Blant medlemmene finner vi leder for menighetsrådet, soknepresten, organisten, leder for prosjektkoret og andre ressurspersoner blant menighetens medlemmer. Komiteen skal beslutte hva slags kulturarrangementer kirken skal arbeide med, og hvordan man skal profilere kulturkirken utad i Drammen. Kulturarrangementene spenner fra konserter med internasjonalt anerkjente artister som Arve Tellefsen, til konserter med kirkens årlige prosjektkor (et kor hvor alle interesserte kan være med) og populærvitenskapelige foredrag for å nevne noen eksempler.

De siste årene har kirken også etablert seg som en jazzkonsert-arena. Dette skyldes at sokneprestens bror, som selv er jazzmusiker, har gode kontakter inn i både i det nasjonale og internasjonale jazzmiljøet. Kulturkomiteens arbeid påvirkes derfor i stor grad av de nettverk og relasjoner som komiteens medlemmer har til ulike aktører i kulturlivet ellers. Slike forutsetninger gjør det mulig for kirken å arrangere konserter med store artister, på tross av at midlene til å arbeide med slike kulturarrangementer i utgangspunktet er begrenset.

En hovedutfordring for Fjell kulturkirke er at mange er i en økonomisk situasjon der billettprisene, i følge soknepresten, kan hindre dem fra å komme på kirkens kulturarrangement. Kirken på Fjell må derfor ta hensyn til billettpris i langt større grad enn kirken på Geilo hvor prisen ikke er så utslagsgivende for om folk kommer på konsert i kirken.

I Fjell kulturkirkes kulturarbeid er relasjonen til kommunen sentral. Soknepresten fremhever at kirken har en god dialog med kommunen om hvordan kirken kan være med å utvikle bydelen i kommunens nye byutviklingsprosjekt *Fjell 2020*. Arbeidet med dette prosjektet, som skal handle om hvordan bydelen Fjell kan utvikles både økonomisk, sosialt og arkitektonisk, er inspirert av et lignende byutviklingsprosjektet i Leicester i England. I likhet med Drammen er også Leicester en sterkt sosialt og økonomisk segregert by. Gjennom dialogarbeid, hvor blant annet det religiøse senteret St. Philip har samarbeidet med lokale myndigheter, har myndighetene i Leicester klart å etablere samarbeider som ha skapt grunnlag for nye velfungerende sosiale arenaer. Drammen kommune har vært på studietur i Leicester for å lære om hvordan slike samarbeider kan utvikles. På denne studiereisen var også Fjell kirke med, blant annet representert ved soknepresten. Soknepresten motiverer kirkens engasjement i slike prosjekter på følgende måte:

For kirken er jo også perspektivet at vi ønsker å bidra i byutviklingen. Det er en ting; at vi er et tydelig sted, et møtested for de som bor på Fjell. Ikke bare for de kristne, men at vi er et sted som er åpent og tilgjengelig og at vi konkretiserer det med kultursatsingen som er en viktig del. Det andre er dialog og økumenikk i vid forstand. Og det tredje, men egentlig er det første, det er naturligvis at vi er gudstjenestefelleskap. Vi bygger jo alt det andre på at vi er samlet som en kristen menighet.

I dette arbeidet brukes kultur på ulike måter. Vi har tidligere nevnt konsert- og foredragsseriene. Men et like viktig innslag i Fjells kulturkirkes kultursatsing er arbeid med

det man kan kalle hverdagskultur (Marianne Gullestad 1989). I denne sammenhengen betyr dette at kirken bruker kulturaktiviteter for å skape en møteplass for barn og ungdom i nærmiljøet. Et slikt prosjekt er *Gøy med musikk*. Dette prosjektet fungerer som er en slags musikkbarnehage hvor barn fra ett og et halvt år, opp til åtteårsalderen gjennom rytmelek og sang er sammen på tvers av religiøse og kulturelle forskjeller. *Gøy med musikk* er ikke en del av et trosopplæringsprosjekt, men er et kulturprosjekt hvor musikk brukes til å skape et inkluderende sosialt rom for de barna som kommer, deres forelder og barnas søsken. *Gøy med musikk* foregår noen timer på ettermiddagen en gang i uken.

Fjell kulturkirke arbeider altså med kultur på en rekke ulike måter. For det første er kultur viktig gjennom de sosiale bånd møter omkring kulturelle aktiviteter kan skape. For det andre er kultur viktig som en del av den rollen Fjell kirke ønsker å ta i utviklingen av Drammen som by, en by som de siste årene har arbeidet mye med å utvikle kulturtilbudet (Aagedal, Egeland og Villa 2009). Arbeidet med *kvalitet* er en tredje kulturstrategi for Fjell kulturkirke. Kvalitet forstås her som ulike ting. På den ene siden kan et mål på kvalitet være de inkluderende gevinster en ”kultur-som-møteplass”-ideologi kan skape. På den andre siden handler kvalitet om at Fjell kirke, sammen med de andre kirkene i Drammen, arbeider med å gi et stadig mer profesjonelt konserttilbud. Et eksempel på dette er ”Orgelfestuken” Fjell kirke hadde i samarbeid med Bragernes kirke, i forbindelse med innvielsen av de nye orglene i de to kirkene. Denne festuken ble støttet av Norsk kulturråd. Kvalitet i kulturarbeidet handler altså i Fjell kirke både om å fremme inkludering og om å fremme et profesjonelt kulturtilbud.

På tross av de mange ulike kulturaktiviteter i Fjell kulturkirke, er det ikke slik at kirken her fremstår som et hvilket som helst kulturhus. Soknepresten er opptatt av at konteksten for kulturkirkens arbeid er kirken, og ikke et nøytralt kulturhus. Samtidig mener han at samarbeid med andre aktører i kulturlivet kan berike både kirkens kulturliv og kulturlivet i Drammen. Dette er en av grunnene til at soknepresten og prosjektleder for det internasjonale kultursenteret i Drammen, Union Scene, har begynt å diskutere mulighetene for å sammen lage en Sacred Music Festival.

Kultur i kirken som konfliktfaktor

I Fjell bruker kirken kulturaktiviteter til å skape møteplasser på tvers av religioner og kulturelle skillelinjer. Kultursatsing antas altså her å ha en integrerende funksjon. Men kultursatsing vil ikke nødvendigvis bidra til økt samhold og demping av konflikter. I andre lokalsamfunn hvor også de kulturelle skillelinjene er store, kan tvert i mot det å satse på kultur blir sett på som noe som kan føre til mer splittelse enn samhörighet. En slik oppfatning ser vi eksempel på i kirken i Tysfjord kommune i Sør-Hålogaland bispedømme.

Tysfjord kommune ligger i den nordlige delen av Nordland fylke, med grense mot Hamarøy i sør og vest, mot Ballangen i nord, og mot Sverige i øst. I hele kommunen bor det ca 2000 innbyggere.²¹ Omkring halvparten av innbyggerne bor i kommunens administrasjonssentrum

---

²¹ <https://www.tysfjord.kommune.no/om-tysfjord-kommune.95780.no.html>

som ligger i Kjøpsvik. Kommunen ligger i det lulesamiske språkområdet og har siden 2006 vært en del av Sametingets Språkforvaltningsområdet. I dag er Tysfjord en to-språklig kommune. Det finnes ikke tall for hvor stor andel av befolkningen som har lulesamisk bakgrunn, men i følge soknepresten i Tysfjord og lederen for menighetsrådet på Drag/Helland er denne forholdsvis høy. Den lulesamiske befolkningens relasjon til Den norske kirke har gjennom historien vært vanskelig. Ikke minst skyldes dette den rollen kirken i sin tid hadde i forhold til fornorskningsprosjektet hvor det samiske, og da også det lulesamiske språket, ikke ble brukt i kirken. For den lulesamiske befolkningen (som i all hovedsak var, og fremdeles også i stor utstrekning er læstadianere) førte dette til at mange fikk et komplisert forhold til kirken. I dag finnes det en lulesamisk salmebok som gjør at det er lettere å ta i bruk det lulesamiske språket i gudstjenesten.

De fleste kristne lulesamene i Tysfjord som er læstadianere tilhører de såkalt førstefødte. Læstadianerne er medlem av Den norske kirke. Fromhetskravet står sterkt i den læstadianske læren.²² Dette har ført til at blant annet kulturuttrykk som dans ses på som noe som står i konflikt med læren. Når soknepresten i Tysfjord reflekterer over kulturens rolle i kirkene i Tysfjord er han opptatt av at kirken i noen grad bør ta hensyn til læstadianernes fromhetskrav. Han er redd for at en for utstrakt bruk av kulturaktiviteter i kirken, som for eksempel dans og drama, skal gjøre at mange kirkegjengere i lokalsamfunnet, som har lulesamisk bakgrunn, ikke lenger ønsker å komme i kirken.

Kulturproblematikken ble sist aktualisert i forbindelse med at kirken på Drag skulle pusses opp. Dette utløste en diskusjon i lokalsamfunnet om hvorvidt lulesamiske kulturuttrykk, gjennom for eksempel bruk av farger og liknende, skulle tas i bruk i utsmykningen av kirkerommet. Mens noen mente at dette ville være å gi det lulesamiske en anerkjennelse, var det andre som mente at dette ville være å bryte med den læstadianske fromhetslæren. Soknepresten tror derfor at en nøktern utsmykning av kirkerommene lettere kan gjøre at både representanter for den såkalt ”norske” og den lulesamiske befolkningen begge kan føle seg hjemme i kirkerommet. I motsetning til kulturkirken Fjell hvor stadig nye måter å bruke kulturaktiviteter på blir sett på som gunstig for kirkens relasjon til lokalsamfunnet, preges bruken av kultur i kirkene i Tysfjord av en nøkternhet. Men målet ser begge steder ut til å være det samme: at kirken skal bli en viktig møteplass i lokalsamfunnet. Dette betyr ikke at man ikke tar i bruk kulturuttrykk i kirkene i Tysfjord, som for eksempel orgelmusikk, sang og kirkekunst i kirkerommet. Men det som utmerker kirkene i Tysfjords bruk av kulturuttrykk er at disse bare i liten grad brukes utover de funksjoner slike aktiviteter vanligvis har i kirkelige handlinger og gudstjenester.

På tross av en nøkternhet i bruk av kultur i kirkene i Tysfjord, har det likevel vært konflikter knyttet til språk. Dette handler om bruken av det lulesamiske språket i gudstjenesten. Når jeg spør soknepresten om han bruker begge språk i gudstjenesten svarer han slik:

Ja, gudstjenesten går absolutt som regel på norsk – tvers igjennom på norsk – men i enkelte deler har vi samisk også i tillegg. Slik som en av bibeltekstene som leses på

---

²² <http://www.sn1.no/l%C3%A6stadianere>

begge språk, og fadervår alltid på begge språk, en av salmene skal velges slik at den kan synges på begge språk. Så det er jo ikke mye samiske innslag, men det er altså nok til at enkelte mener at det blir for mye. For min del tenker jeg at folk i det lange løp vil vende seg til dette, at det er naturlig.

I overveielserne av hvilke kulturuttrykk som skal gis plass i kirkerommet og hvilket språk religiøse tekster skal formidles på, finnes det konfliktdimensjoner som ikke kan forstås løsrevet fra den kirkelige og samfunnsmessige konteksten. At økt bruk av samisk kultur i kirken kan være et konfliktfylt område, reflekteres det bare i liten grad over i kulturmeldingen *Kunsten å være kirke*. Her blir det å inkludere elementer som for eksempel joik, sett på som en måte Den norske kirke kan nærme seg den samiske befolkningen på slik at den skal føle seg hjemme i kirken. Men i det lulesamiske språkområdet ser det ut til at det hersker stor uenighet, også innad i den lulesamiske befolkningen, om hvorvidt det å inkludere samiske kulturuttrykk i kirken er ønskelig eller ikke.

Kirkens bruk av kulturuttrykk kan således aktualisere en rekke ulike konfliktdimensjoner. I den neste delen skal vi se nærmere på hvordan stillingstaking til bruk av kirkerommet som kulturarena synliggjør ulike oppfatninger av forholdet mellom kultur og kirke.

”Ikke et hvilket som helst kulturhus”: overordnede synspunkter på kirken som kulturarena

I flere av de casene vi har presentert så langt er det åpenbart at det å satse på kultur blir sett på som noe positivt for kirken selv og for kirkens forhold til lokalsamfunnet. Men samtidig er det likevel ikke slik at informantene ønsker å likestille kirken med et hvilket som helst kulturhus. I denne delen skal vi se på både hvilke begrunnelser man har for å satse på kultur i kirken, og for hvilke grenser som settes i bruk av kirken som en kulturarena. I disse spørsmålene møter vi ulike oppfatninger og ambivalente holdninger. I eksempelet fra Tysfjord så vi at det hersket ulike syn på hvorvidt samisk kultur og kulturuttrykk skal flyttes inn i kirkerommet. Men slike avveininger galt ikke bare samiske kulturuttrykk, De var også fremtredende i forhold til hvordan andre kulturuttrykk skulle vurderes i kirkelig sammenheng. Sognepresten i Tysfjord uttrykker selv en ambivalens i forhold til hvor grensene bør gå for hva som hører hjemme i kirkerommet, et rom han gjerne omtaler som et som har et ”spesielt fokus”:

Dessuten så er det vel et spørsmål om egentlig joiken kunne være naturlig i våre gudstjenester. Jeg har av og til tenkt slik at heller ikke norsk folkemusikk, - det er ikke alt der som passer i en gudstjeneste der heller, for eksempel ”Pål sin høner”. Det er jo en flott sang og jeg synger den gjerne utenfor kirken, men hvis den ble fremført på en gudstjeneste så ville jeg, ... de fleste ville kjent den veldig malplassert. Noe slikt er det med joiken også, altså.

Her reises altså spørsmålet om i hvilken grad det man kan kalle ”folkelig allmenn kultur” og som vurderes positivt utenfor kirken, hører hjemme eller vil oppleves malplassert i kirkerommet.

I Bodø domkirke finner vi også eksempler på konflikter som har oppstått i rundt bruk av kultur i kirken. Soknepresten forteller at det var stor debatt rundt oppsettingen av kirkespillet ”Herr Petters lovsang” da det ble satt opp første gang i domkirken i 1989:

Soknepresten: Når ”Her Petters lovsang” ble fremført første gang i 1989 var det enda en levende debatt om det var lov å klappe i kirken. Og det var problematisk, sett i fra biskopens synspunkt, at vi blendet vinduene i kirken og dekket til glassmaleriet som en del av spillet, altså i det hele tatt inngrep i kirkerommet, som man var vant til å tenke på som et gudstjenesterom, som det selvfølgelig fortsatt er. Men over tid så man også hvordan kirken kunne brukes på flere måter. Det skapte debatt, som oftest en sunn debatt. Vi har eksempler gjennom årene på dokketeaterforestillinger og konserter som har ført til store diskusjoner i menighetsråd og aviser.

Intervjuer: Fordi man brukte dukker eller på grunn av det man satte opp?

Soknepresten: Ja, begge deler. En stor debatt kom for mange år siden da man i et dokketeater tok opp blant annet seksualitet på en måte som føltes veldig uvant i kirken og antakelig også støtende fordi dukken hadde penis som stakk frem i en scene. Slik var man i kontakt med nærgående felt av livet som man ikke var vant med ble tatt opp i kirken. Men det handlet om helt basale områder – på godt og ondt – og mange hadde ikke vanskelig for å forsvare det. Nå kan man jo si at kunst skal utfordre, og det er noe av kunstens vesen. I kirken har det alltid vært slik. Det er ikke et nytt fenomen.

Kanskje har man noen ganger i velment iver tatt enkelte mindre gjennomtenkte avgjørelser og rotet opp en unødig debatt. Men vi har virkelig tradisjon på en ganske stor takhøyde her. I dag er det lite protester på det som skjer.

I dag er altså grensene for hva som å bli akseptert å sette opp av kulturarrangementer i Bodø domkirke blitt flyttet i liberal retning. Likevel er det åpenbart at ikke hva som helst er like greit å sette opp i kirken. For selv om grensene for hva som blir godtatt stadig flyttes, finnes det likevel alltid en grense fordi, som soknepresten uttrykker det: ”Det må ha en hensikt, eller stå i en større sammenheng”. Han utdyper dette resonnementet ved å legge til:

Det enkleste er i grunnen å si at det må ikke stå i kontrast til kirkens sitt budskap, eller være nedbrytende på noen måte; verken på respekten for kirken, eller for innholdet i den kristne troen. Nå kan det jo være vurderinger som kan være subjektive på slike områder, og man må gjerne diskutere hvor grensen skal gå for hva som hører hjemme innefor kirkens kulturarbeid. Det enkleste er å si er at det ikke må virke mot det vi ellers står for. Vi må hele tiden være med på å vurdere om dette er den rette rammen å sette ting i. Det står jo i Bibelen om at ”alt som er godt, alt som er sant, edelt, rett og rent; legg vekt på det”. Det kan man jo ha med seg inn i dette: Det er ikke et krav at kulturen skal forkynne, men det som slippes til i kirken skal være rent og edelt og ikke bryte ned respekten for det vi driver med her i huset.

Bruken av kultur i kirken bør, i følge dette resonnementet, alltid forhold seg til at det er Den norske kirke som er konteksten for kulturaktivitetene. Soknepresten i Fjell kirke, er i likhet med de øvrige informantene, opptatt av at kirken ikke er en hvilken som helst kulturarena. Det handler om at kirken i valget av kulturuttrykk bør ha et *primær*- og et *sekundærfokus*:

Så problemstillingen er vel mer at vi ikke mister perspektivet på hvorfor vi er kirke. Og at vi har et primærfokus og et sekundærfokus der kunsten blir mer for å åpne opp rommet for folk som ikke ellers ville ha gått her; og skape tilknytning og se at det er et godt rom å få viktige impulser gjennom og oppleve ting sammen i.

Og at vi ikke er en kulturarena som skal konkurrere med andre. Vi deltar gjerne og ønsker å støtte opp om det som skjer på kulturfronten ellers. Men vi har et bidrag som er spesifikt i det at vi har et godt rom som har gode instrument; vi har et nytt orgel, vi har et godt flygel; et rom som er godt for kammermusikk og felleskap på den måten. Og vi er et nabolag som har bruk for felleskap i et slikt rom og at det på en måte blir et verktøy, eller en mulighet, for flere til å ta skrittet inn i kirkerommet og oppleve noe godt der. Et fellesskap som er større enn akkurat bare de døptes felleskap. Vi ønsker å ha det perspektivet at det som skjer av kulturelle ytringer og konserter, ideelt sett har en relevans, eller en forankring, eller en tilknytning, til det overordnede budskapet som vi står for.

Kulturuttrykkene bør i følge soknepresten på Fjell ha en relevans i forhold til kirkes primær oppgaver som er å være et trosfellesskap. Likevel er det ikke opplagt for noen av informantene hvor grensene for kirkens kulturaktiviteter skal settes. Hva er for eksempel relevant for kirken? Når kommer et kulturarrangement i konflikt med kirkerommets ”spesielle fokus”? Gjennom intervjuene blir det tydelig at slike spørsmål er gjenstand for kontinuerlige debatter. På Geilo er for eksempel kirkevergen opptatt av at kulturarrangementene i kirken ikke bare bør handle om ”livsalvor”. Både soknepresten og kirkevergen på Geilo er opptatt av at kirken må presentere et kulturtilbud som berører mennesker. Grensen for hva slags kulturarrangementer man kan ha går slik sett ikke mellom det som ses på som folkelig kultur og ”finkultur”, men i forhold til i hvilken grad kultur berører og diskuterer eksistensielle aspekter ved tilværelsen. Når jeg spør hvor grensen går for hva de synes det er greit å ha i kirkerommet, svarer soknepresten og kirkevergen slik:

Soknepresten: Det spørres jo akkurat hvordan du definerer kirke og hvordan du definerer kultur. Egentlig så synes jeg at kirke kanskje er en del av kulturen og dermed så har jeg ikke så lyst til sette slike vanntette skott. Vi skal aldri bli en kinosal, men vi kan godt vise filmer og drøfte dem etterpå. Det behøver ikke å være Jesus fra Nasaret. Det kan være hvem som helst, hva som angår livet vårt.

Kirkevergen: Jeg tror det er veldig den klare oppfatningen at kirkerommet er spesielt og det er det som gjør at det blir ikke et kulturhus fordi det er... Ikke slik som jeg forsår et kulturhus fordi kirkerommet er så spesielt, og sier så mye på en måte at de som velger å opptre der og komme dit; altså det er jo oppegående folk, altså de skjønner hva innbærer det når du...

Intervjuer: Det er vel ofte det de søker også?

Kirkevergen: Ja, ikke sant.

Intervjuer: Mange artister sier jo nettopp at de vil være i et spesielt rom, en spesiell kirke. Eller at det er en kirke man søker, spesielt i førjulstida.

Soknepresten: Men jeg tror kanskje at heller sperrene ligger hos en del av kunstnerne i forhold til fordommer om hva kirken og kirkerommet, respekt...

Gjennom intervjuene får vi innblikk i ulike måter å forstå hva en kulturkirke er. Som vi ser av sitatene er det åpenbart at grensene for hva en kulturkirke kan være her ikke er så tydelige. Det viktigste budskapet soknepresten mener at en slik kirke kan signalisere er åpenhet. For henne er det likevel viktig å understreke at man ikke bruker kultur som et virkemiddel for å lokke folk til kirken. Snarer mener hun kulturkirkeprosjektet handler om ”å gi kirken tilbake til folk!” .

På Geilo blir kulturkirkeprosjektet en måte kirken inngår i dialog med lokalsamfunnet på. Lokalsamfunnets grenser på Geilo er flytende i den forstand at også ”hyttefolket” i økende grad har blitt en del av dette gjennom deres stadig hyppigere og lengre opphold på hyttene i området. Dermed blir også deres visjoner for kirkene her viktige. Dette betyr ikke at kirkerommet blir mindre hellig, men at kirken er i stadig dialog med lokalsamfunnet om hvordan kirken kan brukes, utover de kirkelige handlinger. Den økonomiske og kulturelle kapitalen som følger mange av de aktører som er engasjerte i kulturkirkeprosjektet har gitt dette kulturkirkeprosjektet store økonomiske ressurser. Det har skapt grunnlag for å lage en fin brosjyre om kulturkirken og for de mange store konserter i den gamle kirken på Geilo.

Men fremfor alt er kulturkirkeprosjektet her et uttrykk for hvordan kirken kommuniserer med lokalsamfunnet. Dette ble fremfor alt synlig i forbindelse med grunnsteinsnedleggelsen for kulturkirken som ble arrangert som en offentlig kirkelig kulturbegivenhet 26. juni 2009. På Hol prestegjeld sitt nettsted ble seremonien presentert slik: ”Kulturkyrkja skal bygge bro mellom himmel og jord og mellom mennesker og kultur. Derfor vil ulike kulturelle uttrykk stå i sentrum når grunnsteinen skal legges ned.”²³ For soknepresten var det fremfor alt hvordan kulturkirken ble forankret i lokalbefolkningen som stod i fokus for denne hendelsen:

Jeg tenker at det er viktig at det blir et sted som folk har et eierforhold til så da må de også være med. Vi var veldig opptatt av det når vi skulle ha Grunnsteinsnedleggelsen; at vi hadde alle grupper med. Så alle 10-åringene skrev en hilsen til framtiden. Det var en lærer, hun er humanetiker, som koordinerte og fikk bundet dem sammen. Så de la ned en liten bok da med sine hilsninger og to av dem leste opp noen av hilsningene. Og Skarvebarna var og sang fra den siste CDen sin. Og vi hadde lokale som spilte, og vi hadde proffe fordi vi la det til den uka som det var NM i folkemusikk for da var det veldig mange her. Så vi hadde lokale og nasjonale lureblåser helt i fra vi hadde en guttunge på 8 år, var vel yngstemann og en på 11 og så tre voksne. Så i stedet for klokker så brukte vi samlingslur. Det var veldig flott. Og så var Frikar der og danset, da, selvfølgelig, for dette var rett etter Grand Prix. Det var meningen at Agnes Buen Garnås skulle være med, hun ville gjerne komme fordi hun har litt slektstilknytning

---

²³ http://www.hol.kirker.net/modules.php?op=modload&name=PagEd&file=index&topic_id=15&page_id=510

her. Men hun måtte melde forfall bare uka før så da var det en annen fra nabobygda som kom og kvedet og så, ja... en danser som jeg sa, som bandt det hele sammen.

Grunnsteinsnedleggelsen ble slik sett en seremoni der det ble skapt et lokalt engasjement rundt kulturkirken som involverte så vel kristen som ikke kristen, representanter fra Den norske kirke og fra lokale skoler, kommunen og næringslivet. I tillegg deltok både profesjonelle og amatørkunstnere som representerte blant annet den lokale folkemusikktradisjonen. Slik mener soknepresten at grunnsteinsseremonien både oppnådde å forankre kulturkirken i det lokale kulturlivet, i det lokale miljøet og i Den norske kirke. Kulturkirken på Geilo blir således et eksempel på hvordan en kirke kan arbeide med kultur, forstått som kulturuttrykk som musikk, sang og dans. Men den blir også et eksempel på hvordan man kan bruke kultur til å forankre kirken i lokalsamfunnet som en møteplass.

Også i eksempelet fra Fjell kulturkirke finer vi ulike mål for hva en kulturkirke kan være. På den ene siden handler det om å arbeide med å skape en arena for profesjonelle kulturuttrykk som forholder seg til kirken som kirke. Samtidig har kulturkirkeprosjektet her også et samfunns mål som handler om hvordan kirken forankres i lokalsamfunnet i et lokalsamfunn hvor spenningene er store mellom ulike grupper. Kulturkirken blir derfor også en måte kirken her kan fungere som møteplass for folk på tvers av religiøse og kulturelle forskjeller. Et eksempel på et slikt kulturarrangement var en fortellerforestilling hvor profetmødrene fortalte om sine barn. Her var det ikke bare Maria som fortalte om Jesus, men også mor til Mohammed som fortalte om Mohammed. For soknepresten på Fjell er slike kulturarrangement viktige for å kommunisere den respekten kirken har for andre religioner, og dermed også for alle som bor i lokalsamfunnet.

Kap. 4 Kultur i kirken: konklusjoner og drøfting

Fra regionale stikkprøver til nasjonale trender

Denne studien har kartlagt kulturaktiviteter i to bispedømmer. Bakgrunnen for dette har ikke vært en spesifikk interesse for akkurat disse bispedømmene: De er valgt ut som eksempelområder eller stikkprøver på hvilken plass kulturaktiviteter har i Den norske kirke i dag. Dette reiser naturligvis spørsmålet om hvor spesielle eller representative de er for kulturlivet i Den norske kirke som helhet. Dette er ikke et spørsmål vi kan gi tilfredsstillende svar på i denne rapporten, men vi skal peke på noen datakilder som kan bidra til et slikt svar.

Supplerende datakilder

Kirkelige registerdata om kulturaktiviteter

Hvert år blir det samlet inn statistiske opplysninger om aktiviteten i soknene i Den norske kirke som grunnlag for utarbeiding av kirkelig årsstatistikk. Disse data blir samlet i en database der de kan samkjøres med andre statistiske data om de geografiske enhetene som er undersøkt. Kulturdelen av den kirkelige statistikken inneholder årlige opplysninger på soknenivå og kommunenivå om blant annet følgende variabler: antall konserter og antall kulturarrangement, både i regi av menigheten og i regi av andre; antall publikumsbesøk på konserter og kulturarrangement, antall kor og kormedlemmer for barnekor og voksenkor, fellestiltak med andre menigheter om kultur.

Andre forskningsresultater om lokalt kulturliv

I Norge foreligger det lite kvantitativ forskning om omfang og type av lokal kulturaktivitet, og særlig når det gjelder kirken som kulturaktør. I 2008 ble det imidlertid, som en del av prosjektet *Lokalt kulturliv i endring*, sendt ut et spørreskjema til kultursjefene i alle landets kommuner som også inneholdt spørsmål om kirken som kulturarena (Storstad 2010). Denne studien gir oss mulighet til å sammenligne våre funn om kulturliv i disse områdene med en annen kilde, og sammenligne kirken som kulturarena med andre lokale kulturarenaer.

Noen foreløpige konklusjoner om kulturaktiviteter i Den norske kirke

På bakgrunn av vår survey og vår intervjuundersøkelse, og data fra de kilder vi har presentert ovenfor, vil vi formulere noen foreløpige konklusjoner om kulturaktiviteter i Den norske kirke.

Konklusjonene er foreløpige i den forstand at de bygger på resultater og inntrykk fra egen og andres dokumentasjon og forskning på feltet, men bør underbygges og kontrolleres med mer empiri og forskning. Avslutningsvis vil vi også gi eksempel på hva vi mener kan være relevante tema for videre forskning om kultur i kirken.

1. Kirken er en av de største lokale kulturaktører

I vår kommune, som faktisk nesten ble kåret til en av kulturkommunene i Norge, så vil jeg påpeke at den aller største del av live fremføring av kultur foregår i kirkelig regi. Jevnlig, minst ukentlig er det lokale eller innleide krefter som bidrar med live fremføring for en offentlig forsamling. Dette er noe som i liten grad blir synliggjort i budsjetter eller gitt oppmerksomhet. Som en av samfunnets aller viktigste kulturbærere er kirken i sitt vesen også en av de aller viktigste kulturaktører i vår tid.

Slik kommenterer en av sokneprestene kirkens plass i det lokale kulturlivet. En stor andel av våre informanter mener at kirken er den viktigste lokale kulturarena. Er det grunnlag for en slik påstand, eller må det oppfattes som et patriotisk kirkelig utsagn? Og dersom det er grunnlag, gjelder den i så fall spesielt for de bispedømmene vi har undersøkt, men ikke for landet for øvrig? Om vi tar det siste spørsmålet først og tolker det som et spørsmål om omfanget av den kirkelige kulturaktiviteten, blir det et spørsmål om våre bispedømmer er atypiske og ligger langt over landsgjennomsnittet i kulturaktivitet. I den kirkelige databasen har man utarbeidet et sammenligningsmål for nivået på kulturaktiviteter der man beregner antall kulturarrangement (konserter og andre kulturarrangement) i året pr 1000 innbygger. Landsgjennomsnittet i 2009 lå på 2,2 arrangement som også var snittet for Tunsberg Bispedømme, mens Sør Hålogaland lå noe høyere på 2,9. kommunen. Dette er selvsagt bare et av flere mulige sammenligningsmål, men tallene her tyder på at disse to bispedømmene samlet ligger noe over gjennomsnittet, men ikke adskiller seg radikalt fra landet for øvrig.

Mer interessant er det trolig å trekke inn data som sammenligner kirken som lokal kulturarena med andre kulturarenaer, slik kultursurveyen fra 2008 gjør det. Her har kultursjefene vurdert hvilke lokale kulturarenaer som er mest i bruk. På nasjonalt plan blir kirkene rangert som nummer to der bare samfunnshus/forsamlingshus blir hyppigere brukt ("Kirke" må her forstås konkret som kirkelig lokale og det skilles ikke mellom kirkelige arrangement og utleie. Ordet blir her brukt uspesifisert, men vil trolig i praksis i de aller fleste tilfellene dreie seg om kirker i Den norske kirke).

Tabell 27. Bruk av ulike arenaer/bygninger i kommunen for ulike kulturaktiviteter. Prosent.²⁴

	Ofte	Av og til	Aldri	Har ikke
Samfunnshus/forsamlingshus (eks. Ungdomshus, Folkets Hus ol)	64,6	34,2	0,0	1,3
Kirker	47,4	51,4	1,2	0,0
Eget kulturhus	39,7	8,8	0,6	50,8
Idrettshall	37,5	46,9	1,6	14,1
Skoler som er i bruk til ordinær undervisning	35,0	61,2	3,8	0,0
Bibliotek	28,1	65,6	5,9	0,3
Museer	21,4	57,2	8,2	13,2
Serveringssteder, "klubber"	20,5	64,4	7,6	7,6
Egne bygninger for ulike kunstarter (teater, konsertsal o.l.)	14,4	11,5	7,7	66,5
Rådhus/kommunehus	10,7	49,5	38,6	1,3
Hotell	8,2	50,9	13,3	27,5
Nedlagte skoler	7,6	39,4	35,6	17,4
Egne friluftsscener/-amfi	5,8	62,6	11,2	20,4
Bedehus	5,1	58,9	25,8	10,2
Andre religiøse bygg	4,2	41,0	30,6	24,2
Midlertidige arrangementslokaler (telt, brakker o.l.)	3,8	67,4	20,9	7,9
Kulturlandskap (seterlandskap, parker o.l.)	3,5	74,1	17,7	4,7
Annet naturlandskap som f.eks. fossefall, elver, fjell, fjord o.l.	2,5	47,3	42,2	7,9

Når man ser nærmere på resultatene fra denne undersøkelsen får man også noe av forklaringen på kirkens fremtredende plass som kulturarena, særlig på mindre steder.

Når det gjelder alternative kulturarenaer, som kulturhus og egne lokaler for ulike kunstuttrykk, finnes ikke slike i mange kommuner. I 51 % av kommunene finns ikke eget kulturhus og 67 % finns ikke "egne bygninger for ulike kunstarter". Kirker finns derimot i absolutt alle kommuner. Få institusjoner er bedre lokalt utbygd når det gjelder personale og bygninger enn Den norske kirke. Slik sett representerer kirkebyggene 1620 potensielle lokale "kulturhus" eller konsertsaler. Spørsmålet er bare hvilken interesse det er for å ta dem i bruk til dette formålet fra kirken selv og fra lokalsamfunnet rundt.

²⁴ Denne og neste tabellen er hentet fra prosjektet *Lokalt kulturliv i endring* sin surveyundersøkelse (Storstad 2010).

2. Kirken er den lokale kulturarenaen som vokser mest

For tiden ser det ut til at interessen for å ta i bruk kirkene til kulturformål er økende, både innenfor kirken og fra samfunnet rundt. Vår undersøkelse viser at våre kirkelige informanter er meget positive til kirkelig kultursatsing, både til å skape møteplasser og integrering og til å formidle kirkens budskap. Mange av sokneprestene ønsker også at kirken skal være være ”lokalsamfunnets viktigste kulturarena”. Tallene viser også at det er omfattende ekstern interesse for å leie kirker til kulturarrangement. Resultatene fra ”kultursjef-surveyen” dokumenterer også på at kirkenes posisjon på det lokale ”kulturlivsmarkedet” er stigende. Kirker blir utpekt som den kulturarenaen som har vokst mest i bruk i de siste fem årene (Storstad 2010).

Tabell 28. Endring siste fem år i bruk av ulike arenaer i kommunen til kulturaktiviteter. Prosent

	Brukes oftere	Ingen endring	Brukes sjeldnere	Brukes oftere - sjeldnere
Kirker	30,0	68,4	1,6	28,4
Serveringssteder, "klubber"	27,9	70,4	1,7	26,2
Midlertidige arrangementslokaler (telt, brakker o.l.)	27,7	69,3	3,0	24,7
Bibliotek	27,1	70,3	2,6	24,5
Museer	28,9	66,1	4,9	24,0
Idrettshall	26,6	68,0	5,4	21,2
Kulturlandskap (seterlandskap, parker o.l.)	25,5	69,8	4,7	20,8
Egne friluftsscener/-amfi	22,4	74,8	2,8	19,6
Eget kulturhus	24,9	67,6	7,5	17,4
Annet naturlandskap som f.eks. fossefall, elver, fjell o.l.	19,2	74,6	6,3	12,9
Samfunnshus/forsamlingshus (Ungd.hus, Folkets Hus o.l.)	17,0	76,5	6,5	10,5
Skoler som er i bruk til ordinær undervisning	11,8	84,3	3,9	7,9
Hotell	15,2	76,3	8,5	6,7
Rådhus/kommunehus	8,1	84,4	7,5	0,6
Egne bygninger for ulike kunstarter (teater, konsertsal o.l.)	7,9	83,8	8,3	-0,4
Nedlagte skoler	6,6	84,4	9,0	-2,4
Bedehus	3,8	88,2	8,0	-4,2
Andre religiøse bygg	2,5	89,3	8,2	-5,7

3. Musikk og sang dominerer sterkt

Vår spørreskjemaundersøkelse dokumenterer at musikk og sang dominerer sterkt i de kirkelige kulturaktivitetene i våre bispedømmer. Dette bekreftes også av andre datakilder. I databasen basert på kirkelig årsstatistikk kan vi sammenligne antall konserter med antallet andre kulturarrangement i disse bispedømmene. Det er seks ganger flere konserter enn andre kulturarrangement og størrelsen på konsertpublikumet er fire ganger større enn det øvrige kulturpublikumet. Sammenlignet blir andre kulturuttrykk som drama, dans, bildende kunst relativt fraværende

Sangens sentrale plass i det kirkelige kulturlivet får vi også dokumentert når vi ser på antall kor og kor-medlemmer. I 2008 ble det registrert 1270 kor for barn og ungdom og 806 kor for voksne. (Vi mangler sammenlignbare tall som kan si hvor stor andel dette er av det totale antall kor i Norge).²⁵

Det er flere mulige forklaringer til sangen og musikken sin dominerende plass i det kirkelige kulturuttrykket. En ting er sang og musikk sin sterke posisjon i den protestantiske gudtjenestetradisjonen. I forlengelsen av dette kommer orgelet og kantors sentrale funksjon og vektleggingen av kirkerommets akustiske kvaliteter for sang og klassisk musikk. Selv om musikken og sangens sterke posisjon det kirkelige kulturlivet har lange tradisjoner, har det også skjedd omfattende endringer innen dette kulturfeltet. Som vår survey dokumenterer, er den musikalske bredden nå stor, både når det gjelder instrument og musikksjangere og forholdet mellom høykultur og lavkultur.

4. Kirkelig kulturliv er preget av både amatørkultur og profesjonalitet

Vårt materiale viser at kulturlivet i kirken både er preget av amatørkultur og profesjonalitet. Dette kommer til uttrykk på flere måter og langs ulike dimensjoner. I tillegg til sokneprestenes utsagn om dette, dokumenterer korstatistikken en omfattende amatørkultur og den store aktiviteten i forhold til barn og ungdom viser også vekten på kultur som egenaktivitet. På den ”profesjonelle siden” kommer over 900 ansatte kirkemusikere, innleide dirigenter og instruktører, instrumenter og ”konsertlokaler” på profesjonelt nivå og den nye satsingen på profesjonell kompetanse ved kulturrådgiver-stillinger.

Mye tyder også på at den kirkelige kulturarenaen er velegnet for det voksende samspillet mellom profesjonelle og amatører som har preget lokalt kulturliv i de senere årene, der lokale amatører samarbeider med profesjonelle kunstnere i framføring av en konsert eller en dramatisk oppsetning. Kirkene har ofte gode og rimelige kulturscener og de har en levende amatørvirksomhet på det musikalske feltet. Som organisasjon inkluderer Den norske kirke dessuten en stor andel av befolkningen som potensielt publikum for denne typen arrangementer (for eksempel julekonserter).

---

²⁵ Antall medlemskor knyttet til norske musikkorganisasjoner ligger på ca 1700, men dette er bare en del av et stort og mangfoldig korlandskap med frittstående kor og sanggrupper, student- og skole-kor, bedriftskor; for å nevne noen eksempel.

5. Nye begrunnelser og normer for kultur i kirken skaper engasjement og debatt

Vår studie har dokumentert en overveiende positiv vurdering av kulturlivets plass og funksjon i kirken. Kulturinnslag blir betraktet som viktige for formidling av kirkens budskap og man vektlegger kulturfeltets betydning som møteplass og integrerende faktor i lokalsamfunnet. Dette konkretiseres gjennom lokale eksempler fra Bodø og Geilo der kirken som kulturaktør går inn i et aktivt samarbeid med kommunen om stedsutvikling og fra den flerkulturelle bydelen Fjell i Drammen der kirken bruker kulturaktiviteter for å bidra til økt kontakt og samhold. Eksempelene ovenfor illustrerer en typisk trend i dagens ”kulturalisering”; *instrumentalisering*, der kulturlivet brukes som instrument for å realisere målsetninger utenfor kultursektoren. Instrumentalisering har ofte som implisitt premiss kulturlivets harmoniserende og sammenbindende effekter på ulike arenaer. Vår studie viser at dette ikke alltid er noe man kan ta for gitt. I intervju materiale fra Tysfjord kommer det frem at noen mente at satsing på å bringe mer samisk kultur inn i gudstjenesten, ville kunne øke motsetningene i menigheten. Vårt surveymateriale gir også mange eksempler på at kulturaktiviteter i kirkerommet kan skape debatt og uenighet. I resultatene fra spørreundersøkelsen ble det tydelig at ikke alle kulturinnslag anses å passe i kirken. Dette gjaldt fremfor alt kulturinnslag som er kritiske til den kristne tro og lære, og til en hvis grad satiriske innslag om det sammen, selv om oppfatningene her er mer delte. Gjennom intervjuene ble det tydelig at de fleste mente at kultur i kirken bør forholde seg kirkerommet. Kirkerommet blir oppfattet, som flere av informantene uttrykte det, som et rom som har et ”spesielt fokus”. Dette kan særlig gjelde deler av kirkerommet. To av våre eksempler på kontroversielle innslag dreier seg nettopp om forholdet til alterpartiet og alterbildet.

Samtidig tyder resultatene fra både spørreundersøkelsen og intervjuene, at takhøyden er ganske stor når det gjelder på hvilke kulturinnslag som kan aksepteres i kirkerommet. For eksempel sa langt de fleste seg enige i påstanden om at ”alt menneskelig hører hjemme i kirken”. Og de fleste informantene mente også at det å forholde seg til kirkerommet ikke betydde at kulturinnslagene bare måtte være preget av ”livsalvor”. Vi har også påpekt at selv om det var en god del eksempel på at det ble debatt om kulturinnslag skulle få slippe til i kirken, var det bare to tilfeller der sluttresultatet ble nekting.

At åpenheten i forhold til at grensene for kultur ser ut til å bli utvidet mot å gjelde ”alt menneskelig” eller det ”eksistensielle”, kan ha å gjøre med relasjonen mellom kirken og lokalsamfunnet. Flere informanter i studien var svært opptatt av ulike roller kirken kunne spille i lokalsamfunnet: som en møteplass, som en inkluderende arena, og som en pådriver i stedsutviklingene. Dette ledet til at noen kirker brukte mye tid på å arbeide med kultur som et lavterskeltilbud for barn og ungdom eller arbeidet spesielt med å lage et kvalitativt godt kulturtilbud.

6. Økt profesjonalisering og variasjonen i kulturuttrykk

Vår studie har vist at musikk og sang er det dominerende kulturuttrykket i kirkene i dag. Vil det også bli slik fremover? En faktor som kan peke i den retningen er at det ofte er nærliggende å satse mer på det man er best til fremfor det å gi seg inn på nye felt. Men det er også flere faktorer som kan peke i en annen retning. En er den teknologiske utviklingen (trådløse mikrofoner, mer mobilt lyd og sceneutstyr med mer) som gjør det enklere å ta i bruk kirkerommet til flere typer kulturuttrykk (f. eks drama og dans). En annen faktor er utviklinger innen kunstfeltet der samtidskunst ofte er på jakt etter nye arenaer som kan skape andre opplevelsesserammer for et kunstuttrykk. Vi ser i dag mange eksempler på at kunstnere fra ulike felt (dramatikere, dansere, fortellere, bildende kunstnere) ønsker å ta i bruk kirkerommet. Det er også grunn til å tro at opprettelsen av kirkelige kulturådgiverstillinger er et tiltak som kan bidra til å gjøre kirkens kultursatsing bredere og forsterke en utvikling der avstanden mellom kirken som kulturarena og andre kulturarner i samfunnet blir mindre. Det forventes at kirken i større grad skal bli en profesjonell kulturaktør som kan konkurrere med andre kulturaktører om kulturmidler. Dette innebærer sannsynligvis at man må konkurrere på det ”sekulære kulturlivets” premiss der kunstnerisk kvalitet og nyskaping vil være sentrale kriterier. Dette kan innebære spenninger i forhold til kirken som normativ institusjon og tanken om kirkerommet som et rom med særlige kvaliteter. Både innenfor og utenfor kirken vil det være kulturaktører som legger vekt på at kulturlivet og kunsten nettopp har som oppgave å rokke ved våre vante forestillinger om virkeligheten gjennom å bryte grenser og utfordre tabuer. I det nyåpnede nettstedet for ”Kirke, kunst og kultur” på Den norske kirkes hjemmeside, siteres filmskaperen Lars von Triers utsagn om at ”film bør være som en stein i skoen. I så fall bør teateret og andre kunstarter være både kirkens troløse tjener og snublestein”.²⁶ Det er lett å tenke seg at slike ideal om kunstens frihet og kulturens oppgave i kirken kan komme i konflikt med menighetens opplevelse av respekt for det hellige rommet og menighetsrådets utleiegrensener.

7. Avviklingen av nåværende statskirkeordning og utviklingen av kirken som kulturarena

Den norske kirke er som statskirke inne i en omorganiseringsprosess i og med avviklingen av nåværende statskirkeordning. I denne prosessen tyder våre data på at kurven for kulturaktivitet i Den norske kirke er oppadgående. Innenfra skjer det en økende satsing på kultur og utenfra er interessen for og bruken av kirken som kulturarena økende. Dette reiser flere interessante spørsmål når det gjelder mulige sammenhenger og samspill mellom disse to utviklingsprosessene. Det er nærliggende å se kulturkirkens vekst som en del av en større kulturell og religiøse endringsprosess der det er økende interesse for fenomener som appellerer til opplevelser og emosjoner, mens dogmatiske og ideologiske spørsmål ofte nedtones. En side ved dette er også det som omtales som estetisering av religion der den estetiske dimensjonen ved religionen framheves. Den økende satsing på og interesse for kultur

---

²⁶ <http://www.kirken.no/index.cfm?event=doLink&famId=116855>

i kirken inngår dermed i en kultursammenheng der fenomener som dreier seg om kult og riter får økt betydning. Eksempel på dette er økt oppslutning om lystenning på graver og i kirkerommet, oppslutning om julekonserter og julaftengudstjenester, interesse for kirkerommet og kirken som lokalt symbol osv).

I forlenging av dette kan man spørre om Den norske kirkes videre eksistens som folkekirke i økende grad vil bli som ”kulturkirke”, både når det gjelder offentlig legitimering og folkelig oppslutning. I alle fall ser det som om begrepet ”kulturkirke” vil dukke opp i stadig flere sammenhenger og at vi vil få stadig flere varianter av ”kulturkirker”. En kulturkirke kan for eksempel være:

- en menighet som satser mye på kultur (eks Fjell Kulturkirke)
- spesielle kirkebygg i et sokn (ofte gamle kirker) som primært brukes til kulturformål (eks Valestrand Kulturkirke)
- kirker som bygges med særlig satsing på kulturfunksjoner (eks Geilo kulturkirke)
- kirker som ombygges med tanke på kulturformål (eks Jakob Kulturkirke i Oslo)
- kirker som avvigsles og omgjøres til ”rene kulturscener”

Når det gjelder det siste alternativet viser det seg ofte at kulturbruk oppleves som det mest akseptable alternativet når en kirke blir avvigslet og ikke lenger skal brukes til kirkelige handlinger. Derfor er det sannsynlig at overtallige kirker i fremtiden kan ende opp som kulturhus.

8. Kulturkirken har mangfoldsutfordringer

Den nye ”kulturaliseringen” av Den norske kirke skjer i en periode preget med økt etnisk, kulturelt og religiøst mangfold. Dette kan skape nye dilemma og utfordringer. Hvilken type kultur skal prege kulturkirken? I Danmark har man i de senere år registrert at en økende andel av befolkningen har kallet seg kristne. Noen har tolket denne utviklingen som en markering mot økt religiøst/kulturelt mangfold i Danmark knyttet til innvandring. Det å kalle seg kristen blir da en måte å markere danskhet på gjennom ”kulturkristendom”.

En slik form for kulturkirkeprofilering vil være problematisk, både ut fra Den norske kirkes offisielle teologi i forhold til etnisk og religiøst mangfold og i forhold til statens forventninger om en kulturpolitikk som tar hensyn til mangfold og integrering. Våre data viser at menighetene i liten grad speiler mangfold i sin kultursatsing. Her står kulturkirken foran store utfordringer. Hvordan skal en misjonerende nasjonal folkekirke definere sitt kulturoppdrag i en flerkulturell og flerreligiøs lokal kontekst? Og hvordan skal denne selvforståelsen og dette kulturoppdraget konkretiseres i menighetens lokale kulturpolitikk?

Problemstillinger og data for videre forskning

Dette prosjektet kan betraktes som en pilotstudie på et lite utforsket felt i Norge. Det gir en tallmessig oversikt over kulturaktiviteter i to bispedømmer i Norge og noen lokale eksempler på bruk av kultur i kirken. Denne rapporten har flere begrensninger i forhold til å gi et bilde av kultur i Den norske kirke:

- den omfatter bare to bispedømmer og dekker ikke landet som helhet
- utvalget av respondenter er for lite til å gi grunnlag for holdbare statistiske analyser av sammenhenger
- studien berører en rekke tema og inneholder mange data, men mange av disse tema er bare overfladisk berørt og alle data er heller ikke grundig analysert

Dette skaper behov for videre forskning på feltet både i bredden og dybden. Når det gjelder forskning i *bredden* tenker vi blant annet på:

- en større og mer representativ studie som omfatter flere sokn og flere bispedømmer og som gir et tilstrekkelig utvalg for statistisk analyse av sammenhenger
- en sammenlignende analyse av data fra en nasjonal ”kulturkirke-survey” med kirkelige registerdata. Her ligger det også muligheter for å trekke inn andre data om den lokale konteksten (f.eks demografiske data)
- sammenlignende studier av kulturaktiviteter i andre kirkesamfunn, nasjonalt, nordisk og internasjonalt. Noen har hevdet at kulturprofilen i Den norske kirke har flere spesielle trekk, derfor hadde det vært interessant å f. eks sammenligne den med kulturprofilen til de andre nordiske folkekirkene.

Når det gjelder forskning i *dybden* aktualiserer vår pilotstudie en mengde interessante tema for videre forskning, som for eksempel:

- en videreføring av kvalitative intervjuene til lokale casestudier basert på feltarbeider der intervjuer med ulike aktører kombineres med observasjon av og deltagelse i kulturarrangement (f. eks forberedelse og gjennomføring av en kirkelig kulturfestival, åpningen av en kulturkirke, kirkelig deltagelse i et kommunalt jubileum osv).²⁷ En slik tilnærming ble brukt i prosjektet *Lokalt kulturliv i endring* med utgangspunkt i tre ulike lokalsamfunn. Fordelen med en slik tilnærming er at man på en mer konkret måte kan beskrive og analysere hvordan kirkelige kulturaktiviteter fungerer i en lokal kontekst.

---

²⁷ Scanche Selbekk og Agedal har studert den kirkelige deltagelsen i unionsjubileet 2005 (Schanche Selbekk og Agedal 2007). En lignende studie kan være aktuell i forbindelse med grunnlovsjubileet i 2014. Et annet interessant ”jubileumsprosjekt” kan være å studere de mange kirkelige 50-årsjubileer som markeres i Finnmark der kirkebyggingen som en del av gjenreisningen av Finnmark etter krigen, ofte vil inngå som et sentralt tema.

- et annet prosjekt kan dreie seg om å se på hvordan kulturoppgaver blir fordelt og organisert innenfor en menighet. Gjennom et slikt prosjekt kan man også få mer innsikt i hvilke ulike holdninger til kulturvirksomhet som finnes i en menighet og få utvidet vårt bilde som primært er basert på sokneprestenes oppfatninger
- analyse av konfliktsaker knyttet til kulturarrangement. Holdninger til kunst og kulturuttrykk er ofte implisitte og blir først eksplisitt formulert og uttrykt i konkrete konfliktsituasjoner. Om dette er riktig kan det være fruktbart å studert nærmere konfliktsaker i forbindelse med kulturarrangement i kirker. Hva utløste konflikten, hvilke aktører var involverte, hva var deres standpunkt og begrunnelser, hvordan var konfliktforløpet, hva var utfallet?
- analyse av kulturbegrep og av forholdet mellom kunst, kultur og kult. Vi startet dette prosjektet med en spørreskjemaundersøkelse der vi tok utgangspunkt i informantenes egenforståelse av kulturliv uten å problematisere eller diskutere denne nærmere. Flere informanter påpekte at å skille ut kultur fra kirkens øvrige virksomhet (f. eks i gudstjenesten) var problematisk.

Vi tar med to sitat som illustrerer slike problematiseringer.

Jeg synes at det kulturbegrepet dere bruker og kategoriseringen som følger med er for snever. Kirkens gudstjenesteliv og trosopplæring er den viktigste kulturformidling som foregår i lokalmiljøet. Det er denne som trenger å bygges ut og sikres kvalitetsmessig både musikalsk, liturgisk og intellektuelt/teologisk. Kirken bruker ikke kultur, slik ser i hvert fall ikke jeg det. Kirken er kultur og formidler kristen kultur inn i vårt internasjonale lokalfellesskap.

Kulturbegrepet i denne undersøkelsen opplever jeg forvirrende. Det kan virke som man tenderer mot at kultur er knyttet til kunstformer som musikk, drama, litteratur. Mens jeg vil mene at det meste av det vi gjør i vår menighet - er kultur i vid forstand. Trosopplæring er også kulturarbeid, da det jo i stor grad handler om å formilde og aktualisere tradisjonsstoff. Gudstjenesten er med den samme begrunnelsen i høyeste grad kulturarbeid, og jeg stiller meg tvilene til nytten av å kalle deler av gudstjenesten for kultur og andre deler for ikke-kultur. Er f. eks prekenen kultur - etter min forståelse er det kulturarbeid, det er aktualisering av tradisjonsstoff.

Det som i forhold til en spørreskjemaundersøkelse kan oppfattes som et metodisk problem, kan omdefineres til en interessant problemstilling i en kvalitativ dybdestudie. Hva er forholdet mellom kult og kultur?²⁸ Er det vi i dag definerer som kunst og kulturuttrykk, et resultat av en sekulariseringsprosess der kulten er løsrevet fra sin religiøse kontekst og gitt en ny status og begrunnelse? Kirkemusikeren Torkil Baden peker i artikkelen ”Kirkemusikk – fra gudstjeneste til konsert og tilbake igjen” på en slik sammenheng og mulig pendelbevegelse.²⁹ Er dagens kulturalisering av kirken en resakralisering av sekulariserte kulturuttrykk der kunstnere og tilhørere søker en ny opplevelsesdimensjon ved å erfare kunstuttrykk i et

²⁸ For en nærmere drøftelse av forholdet mellom kult og kultur, se Hans Arne Akerø: <http://www.kirken.no/index.cfm?event=doLink&famId=116855>

²⁹ <http://www.kirken.no/index.cfm?event=doLink&famId=105191>

kirkerom.? Og hva slags opplevelse er dette, er det en religiøs erfaring? Hva er forholdet mellom en kulturopplevelse og religiøs opplevelse og hvordan virker kunst- og kulturuttrykk tilbake på rommet de foregår innenfor? Kan kultur i kirken gjøre kirken mer hellig, - eller mindre hellig?

Dette er store og komplekse spørsmål som vi ikke kan komme videre med uten å gå inn i teoretiske drøftinger av kulturbegrepet og andre nøkkelbegreper. I videre dybdestudier av kultur i kirken må empiri konfronteres med teori. Vi mener at det som nå skjer på ”kulturfronten” i Den norske kirke kan være et fruktbart utgangspunkt for å konkretisere og studere slike store spørsmål.

Appendiks

Vedlegg 1 Spørreundersøkelsen, Kultur i kirken

Bakgrunnsinformasjon

1. I hvilket bispedømme ligger soknet/soknene?

- Tunsberg
- Sør-Hålogaland

2. Soknets/soknenes navn:

- 1 _____
- 2 _____
- 3 _____
- 4 _____

3. Kjønn:

- Kvinne
- Mann

4. Alder:

_____

Kulturaktiviteter i soknet/soknene

5. Har kirken/-ene i soknet/soknene arrangert egne kulturarrangement i løpet av de siste 12 månedene? (ikke inkludert utlån/utleie til andre arrangører):

- Ja
- Nei

6. Hva slags type arrangementer har dette vært?

	Ja	Nei
Kirkelige festivaler	☐	☐
Andre festivaler	☐	☐
Kirkelige jubiléer	☐	☐
Andre jubiléer	☐	☐
Julekonsert	☐	☐
Pop/rock konserter	☐	☐
Klassisk musikk konserter	☐	☐
Jazzkonserter	☐	☐
Korkonserter med egne kor	☐	☐
Korkonserter med gjestekor	☐	☐
Teateroppsetninger	☐	☐
Forfatteropplesninger	☐	☐
Danseforestillinger	☐	☐
Omvisninger (kirkekunst, kulturhistoriske omvisninger)	☐	☐
Filmvisninger	☐	☐
Sangkvelder	☐	☐
Babysang	☐	☐
Småbarnstreff med kulturaktiviteter	☐	☐
Spill og lek for barn og ungdom	☐	☐

Andre arrangement? Noter her

---

7. Hvilke kulturaktiviteter har økt mest i løpet av de siste fem årene? (flere kryss mulig)

- Kirkelige festivaler
- Andre festivaler
- Kirkelige jubiléer
- Andre jubiléer
- Julekonsert
- Pop/rock konserter
- Klassisk musikk konserter
- Jazzkonserter
- Korkonserter med egne kor
- Korkonserter med gjestekor
- Teateroppsetninger
- Forfatteropplesninger
- Danseforestillinger
- Omvisninger (kirkekunst, kulturhistoriske omvisninger)
- Filmvisninger
- Sangkvelder
- Babysang
- Småbarnstreff med kulturaktiviteter
- Spill og lek for barn og ungdom

Andre aktiviteter? Noter her:

---

8. Hvilke kulturaktiviteter har gått mest ned i løpet av de siste fem årene? (flere kryss mulig)

- Kirkelige festivaler
- Andre festivaler
- Kirkelige jubiléer
- Andre jubiléer
- Julekonsert
- Pop/rock konserter
- Klassisk musikk konserter
- Jazzkonserter
- Korkonserter med egne kor
- Korkonserter med gjestekor
- Teateroppsetninger
- Forfatteropplesninger
- Danseforestillinger
- Omvisninger (kirkekunst, kulturhistoriske omvisninger)
- Filmvisninger
- Sangkvelder
- Babysang
- Småbarnstreff med kulturaktiviteter
- Spill og lek for barn og ungdom

Andre aktiviteter? Noter her:

---

9. Dersom det tas billettinntekter for kulturarrangement i kirken/-ene; hvor har prisnivået ligget på de rimeligste arrangementene de siste 12 månedene (i gjennomsnitt, dersom flere kirker):

	Under 100 kroner	Mellom 100 og 200 kroner	Mellom 200 og 300 kroner	Over 300 kroner
På kirken/-enes egne kulturarrangement?	☐	☐	☐	☐
Utleie av kirkens/-kirkenes lokaler:	☐	☐	☐	☐

10. Dersom det tas billettinntekter for kulturarrangement i kirken/-ene; hvor har prisnivået ligget på de dyreste arrangementene de siste 12 månedene (i gjennomsnitt, dersom flere kirker):

	Under 100 kroner	Mellom 100 og 200 kroner	Mellom 200 og 300 kroner	Over 300 kroner
På kirken/-enes egne kulturarrangement?	☐	☐	☐	☐
Utleie av kirkens/-kirkenes lokaler?	☐	☐	☐	☐

11. Hvor ofte har kulturinnslag inngått som en del av kirkens/-enes følgende arbeidsområder de siste 12 månedene:

	Alle	De fleste	Om lag halvdelen	De færreste	Ingen	Vet ikke
Ordinær gudstjeneste?	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Familiegudstjeneste?	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Ungdomsgudstjenester?	☐	☐	☐	☐	☐	☐

12. Hvor ofte har kulturinnslag inngått i følgende oppgaver de siste 12 månedene?

	Hele tiden	Ofte	Av og til	Sjelden	Ikke i det hele tatt	Vet ikke
I trosopplæringen?	☐	☐	☐	☐	☐	☐
I diakonalt arbeid?	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Som del av andre kulturaktiviteter i lokalsamfunnet?	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Andre aktiviteter? Noter her:

---

13. Hvilke av følgende kulturuttrykk har vært brukt i gudstjenestene i kirken/-ene i løpet av de siste 12 månedene:

	I stor grad	I noen grad	Både og	I mindre grad	I liten grad
Musikk/sang	☐	☐	☐	☐	☐
Drama	☐	☐	☐	☐	☐
Litteratur (opplesning/fremførelse av romaner, dikt etc.)	☐	☐	☐	☐	☐
Fortelling	☐	☐	☐	☐	☐
Dans	☐	☐	☐	☐	☐
Film	☐	☐	☐	☐	☐

Andre kulturuttrykk? Noter her:

---

14. Har kirkens egen kulturarrangement vært preget av:

- Mest profesjonelle aktører (musikere, sangere, skuespillere, forfattere etc.)
- Mest amatører (musikere, sangere, skuespillere, forfattere etc.)
- Nokså lik blanding av profesjonelle og amatører

Utleie og bruk av lokaler til kulturarrangement

15. Har kirkerommet blitt leid ut til andre kulturaktiviteter i løpet av de siste 12 månedene?

- Ja
- Nei

16. Hva slags kulturaktiviteter har dette vært? (flere kryss mulig)

- Konserter
- Julekonserter
- Festivaler
- Jubileer
- Drama
- Forfatteropplesninger
- Fortellinger
- Dans
- Film
- Omvisninger

Andre aktiviteter? Noter her:

---

17. Hva slags type konserter (gospel, danseband etc.) har dette vært?

---

18. Hvilke typer kirkelige arenaer/lokaler er blitt brukt til kirkens egne kulturarrangement i løpet av de siste 12 månedene (flere kryss mulig):

- Kirker
- Menighetshus
- Gravkapell
- Kirkegårder

Andre kirkelige lokaler? Noter her

---

19. Dersom det er flere kirker i soknet, brukes én eller flere av disse spesielt til kulturarrangement?

- Ja
- Nei

20. Hva slags kirke/kirker er dette (alder, byggestil, bruksområde, etc.)?

---

21. Hva mener du er grunnen til at denne/disse brukes mest til kulturarrangement?

---

22. Har kirken i løpet de siste 12 månedene arrangert kulturarrangement i andre (ikke kirkelige) lokaler?

- Ja
- Nei

23. Hvilke lokaler var dette?

---

24. Er kirkelige lokaler, andre enn kirkerommet, blitt utleid eller utlånt til andre kulturarrangører i løp av de siste 12 månedene?

- Ja
- Nei

25. Hvilken/hvilke arrangør/-er var dette?

---

26. Hva tror du var de viktigste grunnene til at kirken ble valgt som arrangementslokale? (flere kryss mulig)

- Økonomiske grunner
- Finnes ikke andre egnede lokaler
- Lokale som trekker mye folk
- Akustiske forhold
- Kirken et spesielt rom som tilfører arrangementet noe ekstra
- Artister ønsker å opptre der

Andre grunner? Noter hvilke her:

---

27. Har det de 12 siste månedene vært kulturarrangementer eller innslag der det har oppstått diskusjon om arrangementet/innslaget bør tillates i kirken eller ikke?

- Ja
- Nei

28. Hvilket/hvilke kulturarrangement/-innslag var dette:

---

29. Har det i løp av de 12 siste månedene vært kulturarrangementer/eller kulturinnslag som ikke har blitt tillatt i kirken?

- Ja
- Nei

30. Hvilket/hvilke kulturarrangement/-innslag var dette:

Samarbeidsrelasjoner og lokalisering

31. Hvor er kirkekontoret/-ene plassert?

- I kirkens/enes egne lokaler
- I kommunehus/rådhus
- I kulturhus

Andre plasseringer? Noter hvilke her:

---

32. Har menigheten/-ene (staben) samarbeidet med aktører som ikke tilhører Den Norsk kirke i løpet av de siste 12 månedene:

	Ja	Nei	Vet ikke
Barnehage?	☐	☐	☐
Skole?	☐	☐	☐
Kulturskole?	☐	☐	☐
Den kulturelle skolesekken?	☐	☐	☐
Den kulturelle spaserstokken?	☐	☐	☐
Andre lokale offentlige kulturaktører (teatergrupper, orkestrer, band etc.)?	☐	☐	☐
Andre lokale private kulturaktører (teatergrupper, orkestrer, band etc.)?	☐	☐	☐
Nasjonale offentlig kulturinstitusjoner (Riksteateret, Rikskonsertene etc.)?	☐	☐	☐
Nasjonale private kulturinstitusjoner (bokforlag, festivalarrangører, konsertarrangører plateselskap)?	☐	☐	☐
Nordiske kulturinstitusjoner?	☐	☐	☐
Kulturinstitusjoner utenfor Norden?	☐	☐	☐

Andre aktører? Noter hvilke her:

---

33. Deltar kirken/-ene aktivt i lokale kulturarrangement utenfor kirkes egne lokaler?

- Ja
- Nei
- Vet ikke

34. Hvilke arrangement er dette?

Ressurser

35. Har menigheten/-ene en egen kantor?

- Ja
- Nei

36. Er kantor tilsatt i en heltids- eller deltidsstilling?

- Heltid
- Deltid

Annen stillingsordning? Noter her

---

37. Hva består kantorens arbeidsoppgaver i? Utdyp

---

38. Har menigheten/-ene en eller flere ansatte kirkemusikere (som ikke er kantor)?

- Ja
- Nei

39. Er denne/disse stillingene heltid eller deltid?

- Heltid
- Deltid

Annen stillingsordning? Noter her

---

40. Har kirkemusikeren(e) relevant formell utdannelse?

- Ja
- Nei

41. Hva består kirkemusikerens/-enes arbeidsoppgaver i? Utdyp

---

---

42. Er det andre stillinger i menigheten som har særlig ansvar for kirkens kulturaktiviteter?

- Ja
- Nei

43. Hvilken stillingstype (heltid/deltid) og arbeidsoppgaver har denne personen? Utdyp

---

---

44. De siste årene har kravene til å kunne arbeide med prosjekt som arbeidsform økt (skrive søknader, følge opp prosjekter, rapportere). Har menigheten de nødvendige personalressursene til å følge opp denne utviklingen:

- Ja
- I stor grad
- I noen grad
- I liten grad
- Ikke i det hele tatt

45. Har menigheten (staben) i løpet av de siste 12 månedene søkt om økonomisk støtte til å gjennomføre egne kulturaktiviteter?

- Ja
- Nei

46. Fra hvor er det søkt støtte? (flere kryss mulig)

- Den kulturelle skolesekken
- Den kulturelle spaserstokken
- Kommunen
- Fylkeskommunen
- Andre lokale offentlige kulturaktører
- Andre lokale private kulturaktører
- Norsk kulturråd
- Nasjonale stiftelser og fond (for eksempel Fritt ord)
- Nordiske
- Internasjonale

Andre instanser? Noter hvilke her:

---

47. Har menigheten (staben) i løpet av de siste 12 månedene fått innvilget økonomisk støtte til å gjennomføre egne kulturaktiviteter?

- Ja
- Nei

48. Fra hvor har menigheten fått økonomisk støtte (Flere kryss mulig):

- Den kulturelle skolesekken
- Den kulturelle spaserstokken
- Kommunen
- Fylkeskommunen
- Andre lokale offentlige kulturaktører
- Andre lokale private kulturaktører
- Norsk kulturråd
- Nasjonale stiftelser og fond (for eksempel Fritt ord)
- Nordiske
- Internasjonale

Andre instanser? Noter hvilke her:

---

49. I hvilken grad har menigheten/-ene (staben) de nødvendige ressursene for å gjennomføre egne kulturarrangement:

	I stor grad	I noen grad	Både og	I mindre grad	I liten grad
Personalmessig (styring, organisering, oppfølging etc.)?	☐	☐	☐	☐	☐
Økonomisk?	☐	☐	☐	☐	☐
Teknisk utstyr?	☐	☐	☐	☐	☐
Teknisk kompetanse?	☐	☐	☐	☐	☐
Egnede lokaler?	☐	☐	☐	☐	☐

50. Hvordan vil du beskrive utviklingen i oppslutning blant frivillige bidragsytere til kirkens kulturarbeid de siste fem årene?

- Økende
- Nokså uforandret
- Synkende
- Vet ikke

Andre kommentarer? Noter her

---

51. Hvordan mener du at den økende profesjonaliseringen av kulturaktivitetene har påvirket frivilligheten i ditt/dine sokn?

- Har rammet frivilligheten
- Har påvirket frivilligheten negativt i noen grad
- Har ikke påvirket frivilligheten
- Har virket stimulerende på frivilligheten
- Vet ikke

Tilgjengelighet og inkludering

52. Ta stilling til følgende:

	I stor grad	I noen grad	Både og/et varierer	I liten grad	Ikke i det hele tatt	Vet ikke	Ikke relevant
Er kulturaktivitetene i kirken tilrettelagt for deltakere/publikum med fysisk eller psykisk funksjonshinder?	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Er deler av kulturaktivitetene i kirken tilrettelagt for deltakere/publikum med annet morsmål enn norsk?	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Er kulturaktivitetene i kirken lagt opp med tanke på at de skal være inkluderende i forhold til deltagere fra ikke-kristne religioner?	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Er kulturaktivitetene i kirken inkluderende i forhold til etniske minoriteter og andre minoriteters kulturuttrykk (for eksempel i programutforming, valg av artister etc.)?	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Normer for kulturaktiviteter i kirken

53. Hvor enig/uenig er du i følgende utsagn:

	I stor grad	I noen grad	Både og/et varierer	I liten grad	Ikke i det hele tatt	Vet ikke	Ikke relevant
Kulturaktivitetene i kirken tar for mye tid og rammer viktigere oppdrag i kirken.	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Alle kulturinnslag i kirken bør ha et religiøst innhold.	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Bare kulturarrangementer preget av "livsalvor" passer i en kirke.	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Kulturinnslag som er kritiske til kristendommens tro og lære bør ikke få slippe til i en kirke.	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Kulturinnslag med et satirisk blikk på kristendommens tro og lære, bør ikke tillates i en kirke.	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Det finnes kulturinnslag som bare passer å fremføre i visse deler av kirkerommet.	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Kulturtilbudet i kirken bør bli mer folkelige.	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Alt menneskelig hører hjemme i kirken.	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Kulturens rolle i kirken på et overordnet plan

54. Ta stilling til følgende utsagn:

	I stor grad	I noen grad	Både og	I liten grad	Ikke i det hele tatt	Vet ikke	Ikke relevant
Spiller kulturopplevelsene (musikk, estetikk, litteraturopplesninger etc.) en viktig rolle for å formidle og fortolke Guds ord?	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Er kulturaktivitetene med på å gjøre kirken til en møteplass for alle?	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Speiler kulturaktivitetene i kirken også etniske minoriteter og andre minoriteters kulturer som finnes i lokalsamfunnet?	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Er kulturaktivitetene i kirken viktige for å skape samhold i lokalsamfunnet?	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Er kirken den viktigste kulturarenaen i lokalsamfunnet?	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Ønsker menigheten at kirken skal være lokalsamfunnets viktigste kulturarena?	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Fortrenger de profesjonelle kulturaktørene amatører (amatørkor, amatørband etc.)	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Preges kulturtilbudet i kirken av "finkultur"?	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Preges kulturtilbudet i kirken av folkelig kultur?	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Står en profesjonalisering av kirkens kulturaktiviteter i motsetning til idéen om en åpen og tilgjengelig folkekirke?	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Opplevs satsingen på kultur i kirken som et krav som kommer fra sentralhold og som ikke er forankret i den lokale kirken?	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Er kulturaktivitetene i kirken med på å støtte opp om den åpne folkekirken?	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Kultur i kirken i ditt/dine sokn

55. Hvordan vil du karakterisere kulturaktivitetene i ditt/dine sokn i dag?

---

56. Hvordan har de samlede kulturaktivitetene i soknet/soknene utviklet seg de siste fem årene?

- Økt
- Uforandret
- Minsket

57. Hvilke kulturaktiviteter ønsker menigheten (staben) å satse på mer i framtiden (flere kryss mulig):

- Musikk
- Teater
- Dans
- Bruk av litteratur
- Fortelling
- Omvisninger
- Kunst
- Ingen

Andre aktiviteter? Noter her:

---

58. Er det noe du ønsker å tillegge om bruken av kultur i kirkelige sammenhenger? Utdyp:

Vedlegg 2 Intervjuguide

Kulturvirksomhet i kirken i dag

Hva slags type kulturvirksomhet

Tilfeldig eller planlagt satsing på kultur

Hvem får bruke kirkerommet

Hva slags kulturaktiviteter har menigheten:

- I gudstjenesten, trosopplæringen og diakonal virksomhet
- Andre arrangementer

Hvem er publikum

Samarbeidsrelasjoner

Finansieringsformer

Kirke, kultur og samfunn

Kirkens rolle i lokalsamfunnet

Kirken som en møteplass

Kirken som et kulturhus

Kirken som en arena for integrasjon

Profesjonalisering av kulturvirksomheten i kirken

Utfordring for amatørkulturen

Frivillighetens (nye) rolle

Folkekirken i endring

Kulturens rolle i kirken i fremtiden

Nye publikumsgrupper, mulighet eller begrensning

Kirken i lokalkulturen og lokalkulturen i kirken – utfordringer og muligheter

Litteratur

Agedal, Olaf & Helene Egeland, Mariann Villa (2009) *Lokalt kulturliv i endring*. Bergen: Fagbokforlaget.

Arnestad, Georg (red.) (1995) *Kultur- og regionalutvikling*. Oslo: Tano.

Aronsen, Mats (2006) *Quart 06 – mer enn musikk. Verdiskapning og ringvirkninger*. Prosjektrapport nr. 08/2006. Kristiansand: Agderforskning.

Bennett, Oliver (2009) “On Religion and Cultural Policy: Notes on the Roman Catholic Church”, *International Journal of Cultural Policy: Special Issue on 'Implicit Cultural Policies'*, 15.2 (2009), 56-170.

Bourdieu, Pierre (1995) *Distinksjonen: en sosiologisk kritikk av dømmekraften*. Oslo: Pax.

Egeland, Helene (2007) *Det ekte, det gode og det coole: Södra teatern og den dialogiske formasjonen av mangfoldsdiskursen*. Avhandling. Linköping studies in arts and science, nr. 402, Linköping

Fornäs, Johan (et.al.)(2007) *Culture Unbound*. Department of Culture Studies, Linköping University.

Gullestad, Marianne (1989) *Kultur og hverdagsliv : på sporet av det moderne Norge*. Oslo: Universitetsforlaget.

Gunleiksrud, Kirstin (2009) *Kirken og den kulturelle skolesekken*. Oslo: IKO forlag.

Hegstad, Harald & Anne Schanche Selbekk og Olaf Agedal (2008) *Når tro skal læres : sju fortellinger om lokal trosopplæring*. Trondheim: Tapir akademiske forlag.

Hjemdahl, Kirsti Mathiesen, Elisabet Sørfjorddal Hauge & Emma Lind (2007) *Festivaler på Sørlandet : kultur i kraftformat*. FoU-rapport, nr. 4/2007. Kristiansand: Agderforskning.

Kirkerådet, Den norske kirke (2009) *Plan for kirkemusikken*.

Løvland, Anne & Pål Repstad (2008) *Julekonserter*. Oslo: Universitetsforlaget.

Mangset, Per & Sigrid Røyseng (2009) *Kulturelt entreprenørskap*. Bergen: Fagbokforlaget.

Norske kirkeakademier (2005) *Kunsten å være kirke: om kirke, kunst og kultur*. Utarbeidet av Norske kirkeakademier på oppdrag fra Kirkerådet. Oslo: Verbum.

Onarheim, Leonora (2007) *Kunsten å være en kulturkirke : om synet på kultur i Den norske kirkes første kulturmelding*. Hovedoppgave i kristendomskunnskap, Universitetet i Oslo.

Pine, Joseph B. & James H. Gilmore (1999) *The Experinece Economy. Work is Theathre & Every Business a Stage*. Boston, Massachusetts: Harvard Business School Press.

Schanche Selbekk, Anne og Olaf Aagedal: "Nasjonale jubileer og kirkelig minnepolitikk". *Kirke og Kultur* 4/2007 s.330-346.

Skot-Hansen, Dorte (2004) "Culture & the City – Kulturalisering af byudviklingen eller udvikling af bykultur". I: Sigrd Røyseng & Dag Solhjell, red. *Kultur, politikk og forskning. Festskrift til Per Mangset på 60-årsdagen*. S. 202–217. Telemarksforskning, Bø.

Storstad, Oddveig (2010) *Kommunal kultursektor i endring*. Bergen: Fagbokforlaget.

St.meld.nr.38 (2002 - 2003): *Den kulturelle skulesekken*

Stortingsmelding nr. 8 (2007-2008) *Kulturell skulesekk for framtida*

Årbok for Den norske kirke 2010. Oslo: Kirkerådet

Nettressurser:

<http://kirkeidata.nsd.uib.no/webview/>

<http://www.ssb.no/innvbef/main.html>, SSB, tabell 11 Innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre, etter landbakgrunn1 (de 20 største gruppene). Utvalgte kommuner. 1. januar 2009.

<http://www.drammen.kirken.no/1276/502/803-7902.html>

<http://www.fjellkirke.no/1276/502/803-8637.html>

<https://www.tysfjord.kommune.no/om-tysfjord-kommune.95780.no.html>

<http://www.snl.no/l%C3%A6stadianere>

http://www.hol.kirker.net/modules.php?op=modload&name=PagEd&file=index&topic_id=15&page_id=510

<http://www.kirken.no/index.cfm?event=doLink&famId=105191>